

5375. 1513

Külakurat.

üks õppetlik jut Gesticrahwale,

wäljaannud

G. Rosenberg.

Tartus 1869.

Trükitud ja müüa H. Laakmanni juures.

1513.

Al. 5375.

Külakurat.

üks õppetlik jut Gesticrahwale,

wäljaannud

G. Rosenberg.

Tartus 1869.

Trükitud ja müüa H. Laakmanni juures.

7573. 14

Journal

Abhandlung in der Naturgeschichte

Von der Censur gestattet.

Dorpat, den 2. März 1869.

Verlag

7573

Verlag

1869

Verlag

I.

Suure Saarde-küla lähedal, üksikus feh-
mas sauna urtsikus, istus noor tüttarlaps woffi
ees. Tema palged olid priisked ja punased, tema
särgi kaelatagune lume walge, tema riided puh-
tad ja forralikult säetud. Tema nägu oli ar-
mas ja lahke, aga tema suured taewa karwa
sinised silmad tunnistasid, et sala furbdus tema
jüdannt koormas. Reik tema olemine, tema pee-
nikesed walged käed, tema puhtad wiisakad kom-
bed, ei sünninud mitte selle fehwa urtsikuga kokku;
ehk kül tema pisuke kambriks armas ja puhas olli,
ei olnud seal sees siiski muid maea asju näha,
fui paar puupinke ja tüttarlapse wof.

Tüttarlapse jalg oli woffi ratta seisma
jätanud, tema käed olid rüppe langenud ja tema
silmad waatsid sügawas mõttes põrmanda peale.
Nenda istus tema liikumata ja õhkas wahel sü-
dame põhjast, fui näriks suur walu tema sees.

Tema wastu istus mana naene; se püüdis
wahel tüdrukuga mõnda sõna kõnelda ja teda
trööstida, aga tema sõnadesst nähti tüdruk wähe
lugu pidawat, sest ta ei kofinud naesele midagi,

waid rapputas aga uskmata kombel pead ja ei tõstnud filmigi üles.

Ema, mina ei eksi mitte, ütles tüdruk wiimaks: Tema on hoopis teiseks saanud, kui ta enne olli: Mi üleannetu ei ole ta millaski olnud, kui nüüd.

Sahaa! naeratas wanamoor ja pigistas omad kassifilmad widukile; ikka on tema ni üleannetu olnud, ikka, sestsaadik, kui ta jalgu järele weab. Tema sees on üksford üks tuline ja rahutu weri, sinna ei wõi midagi parata! wõttab kaua aega, kui ta taltaks saab. Tema ema oli fergemee-line plikka ja tema isa soldat, kes weel üleanne-tum oli, kui tema. Oma pealiku pistis ta wiha sees odaga läbi ja peale see laskis ta iseennast püssiga maha, et ta nuhtlust ei tahtnud kanda. Mina olen tema wanemid selgeste tunnud, ja ei pane sugugi immeks, kui poea sees seesama üleannetu waim on, kui tema wanematel olli.

Tema olli enne palju wagusem, kostis tüdruk.

Muidugi wastas wanamoor, tema tiiwad olid seutud. Aga tema tembud olid ikka tema sees; ja sagedaste on ta püüdnud ennast lahti teha, aga millaski pole see tal forda läinud, ja see on teda weel meeletumaks teinud. Waata Mari, tema on mulle palju pahandust ja meele-haigust teinud ja mõnest teisest kasulapsest ei oleks ma seda mitte kannatanud, aga tema oli üks õnnetu, waene laps, ilma isata ja emata ja nii üleannetu ei ole tema millaski olnud, kui teda tehakse. Keegi ei wõinud teda sallida. Igaüks

armas omal luba olevad teda farištada, ja see läbi on tema weel tighedamaks saanud. Sest tulewad siis keif tema furjad tembud, misläbi ta seda ülekohut, mis temale tehtud, püüab fätte makssta.

Seda ma tean jo, wastas Mari; aga see ei ole mitte, mis minu südant tema pärast waewab. Mina kardan et rahwa jut saab wist tõsi olema, et tema enast salakaubawedajate filda on annud ja nende ülekohutu tegude truu abimees on; sealt siis tuleb see raha, kellest temal hiljuti mitte puudust ei nähta olevad.

Ja kui see ka nenda oleks, kostis wanamoor, mis see siis meisje puudub! ega meie tema tegude eest ei wasta; las' rahwal kõnelda, mis ta tahab.

Siis ei wõtta aga mina mitte ühte koppikut enam tema käest wastu, wastas Mari. Seda tahan ma tale üttelda, sest niisugusel rahal ei ole mitte õnnistust.

Mitte üht sõna ei tohi sa lausta, sina meeleetu tüdruk, hüüdis wanamoor wihaga; mitte ühte sõna! Kuidas peame meie siis niisugusel fehwal aeal ilma tema abita läbi saama?

Meie wõime endid ilma temata läbi aitada, ütles Mari kindlaste.

Jah, läbi aitada, ütles wanamoor tighedast naeratades. Meie ei sure ilma temata kül mitte nälga, aga fehmust peame meie kanatama. Mina olen omas noores põlwes paremid elupäewi maitõnud, ja ei ole ilmaski uskund, et minu

käsi ükshord nii halwaste saab käima. Kui ma weel loosi peal toatüdruf olin, olli mo elu wäga rõõmulik ja ei wõi ma neid päewi millaški ära unustada. Ja kas ma pole Hendrikut oma juure wõtnud, kui ta weel mitte aastat wana polnud ja ükspäini ilmas, kui lind oksa peal oli? Kas ma teif, mis mul wõimalik oli, tema heafis pole teinud? Reed mõned rublat, mis ma walla käest tema kaswatamise tarwis sain, ei ole midagi arwata selle wastu, mis mina tema peale fulutasin, — keegi muu ei oleks teda selle sandi koppika eest oma juure wõtnud — ja mina olen teda oma lapse eest pidanud; kas see siis palju on, kui tema nüüd minule mõne koppiku annab? sepärast ei tohi ja temale midagi lausta.

Aga meie ei tohi seda raha mitte tema käest wastu wõtta, mis tema ülekohtusel kombel teenib, wastas Mari.

Bea suu, tüdruf! kätatas wanamoor. Mis sina sest tead, wõi mis see sinuusse puudub, kust tema raha saab! Ennem kui ja wastu paned, peaksid ja ometi mulle soovima, et mina oma wanaea sees jälle paremat põlwe saaks.

Mari tõusis püsti ja astus sirge kui küünal, wanamoori ette. Ema! ütles tema, ja tema silmist olli liikumata kindlus näha, ema! sina pead paremat põlwe saama ja kui ma ka ööd ja päewad orjama peaksin, aga Hendriku käest ei wõtta mina mitte üks koppik enam, mis tema niisugusel furjal kombel teenib. Maene tahtis midagi wastata, aga üks läks lahti ja üks noor mees

aastus färmeeste tuppa. Tema keha olli pif ja sirge ja keigest tema olemisest olli usinust ja tugevust näha; tema wanadus wõis kaksikümmend aastat olla. Tema nägu olli mehine ja ilus: juured mustad silmafulmud ja mustad sõstra filmad, mis rahutu sinna ja tänna waatsid. Pead kandis tema uhkeste püsti.

Tema filmad jäid Mari peale seisma. Mari oli ka omad filmad ford tema poole ülestõstnud, aga sedamaid jälle maha löönud ja silmapilk kattis puna tema palgid. Noormees astus tema ette ja pakkus temale kät. Mari pani kül oma käe tema peusse, aga tema käsi wärises, mis Hendrikul mitte tundmata ei jäänud.

Mis sul wiga on, Mari? küsis tema. Ei midagi, kostis tüdruk fogeldes.

Tema on üks narr! ütles wanamoor wabele, wõttab omale mõttid päha, kellest tema midagi aru ei ja, ja mis temasse midagi ei puutu.

Eks ma ei mõttelnud! ütles Hendrik; noh, kül ma tahan teda jälle rõõmsaks teha!

Sedamaid pistis ta käe tasku ja wiskas Marile peo täie hõbe raha rüppe.

Säh — säh Mari! Minu kaup on heasti forda läinud, sepärast tahan ma saaki sinuga jagada.

Sina oled ikka hea laps! hüidis wanamoor rõõmuga püsti karates.

Silmapilk olli tüdruku palgist weri kadunud, aga ta pidas ennast ja ütles wärisema healega:

Hendrik, võtta se raha tagasi, mina ei tohi sedda mitte vastu võtta.

Noormees sai täis tulist viha ja tema mustad silmad keerlesid peas.

Sina ei tohi mitte võtta! hüüdis tema. Kas ma sinu filmis siis nii halvaks olen läinud, et sa minu käest midagi enam vastu võtta ei taha, või on Jõekalda Jüri, kes sulle järele jookseb, seda ärafeelnud? ütle!

Tema on üks narr! Hendrik; ütles wanamoor ruttu, kes kartis, et ta rahast jälle võiks ilma jääda.

Armas Hendrik! ütles Mari tasaselt, need asjad, mis sina mulle ütlesid, ei keela mind mitte sinu raha võtmast, aga siiski pean ma sulle teda tagasi andma; ja nende sõnadega pani ta raha laua peale.

Ah sina ei taha mitte? hüüdis Hendrik.

Ei! kostis tüdruk kindlaste.

Enne kui ema juure sai karata, võttis Hendrik raha ja viskas afnast välja.

Siis saagu linnud teda sööma, mina ei taha teda ka mitte! hüüdis tema.

Hendrik — Hendrik! oh kahju ilusa raha pärast, kisendas wanamoor ja jooksis tuust välja raha kofku korjama.

Hendrik ja Mari jäid kahekesi tuppa. Mari seisis waguist laua ääres ja ei usaldanud oma filmi mitte ülestõsta. Tema nägu olli kahwatanud kui lumi ja tema liikmed värisesid.

Hendrik waatas aknast välja. Tema filmist paistis kurjus ja südame kangu; aga siiski pööris ta ennast Mari poole.

Mina tahan teada, mikspärast ja minu käest mitte raha võtta ei taha, ütles tema.

Mari ei vastanud mitte. Tema kartis teda, kui ta nenda vihane olli.

Sina pead mulle otsust andma, nõudis Hendrik. Jõekalda Jüri on wist siin olnud! haha! Tema on sulle enam annud, kui mina, tema on rikkas!

Mari tõstis filmad üles ja heledad pisarad seisid tal filmis:

Tema ei ole mitte siin olnud ja millaški pole ma tema käest koppikut võtnud, vastas tema: Mina ei wõi sinu raha mitte võtta, sest et ma tean, et sina salakaubawedajate kätte oled sattunud ja sel kombel oma raha teenid.

Hendrik naeris waljuste ja tema süda nähti kergemaks minewad. Wõi sellepärast ei võtta sina, ütles tema. Ja kui see ka nenda on, Mari, kui ma tõeste oma raha nenda teenin, mis sest lugu?

Teed sa seda tõeste? hüüdis Mari.

Jah mina teen seda, kostis Hendrik, ja ei karda ka mitte sulle seda tunnistades — nüüd wõid sa minna ja mind ülesanda.

Mari waatas kurwa meelega tema peale, siis pööris ta omad filmad kõrwale ja püüdis pisaraid warjata, mis mööda palgid maha weersid, ega saanud sõnagi temale kosta.

Mina tean kül, et sa minu peale mitte tae-
bama ei läha, ütles Hendrik taltjamalt. Aga
seda vähem peaksid sina mind seepärast hukka
mõistma. Kas ma siis pean nälgima ja terjama?
Eh! kas ma pean küla peremehil ennaft uksest
lassma wälja wisata, kui ma nende juure lähan
tööd otsima. Seda olen ma kord teinud ja see-
läbi nii palju happu sõnu ja hurjutamisi kuulda
saanud, et mul suguge enam himu pole seda
teistkorda teha.

See on so oma süü, et küla rahwas sind
wihkawad, ütles Mari.

See on minu süü? küsis Hendrik wihaga.
Üksnes sinu juust, Mari, kannatan ma niijugust
ütteleust, aga teistkorda mitte enam. Kas sa
mõistad seda? Dn see minu süü, et ma nii
waene ja armetu juba omaš esimešes elu aastas
ilma isata ja emata, teiste inimeste risuks ja
roisuks jään? Dn see minu süü, et wald mind
kaawatama ja minu eest mõnda rublat kulutama
pidi? olen sagedaste soowinud, et ma millaški
poleks sündinud, — nüüd ma aga ei soowi seda
enam; kätte tahan ma maksta, kurjaste kätte
maksta, keif seda ülekohut, mis minule on tehtud.

Just see on sinu wiga. Sina oled kange-
kaelne, äkiline ja wihakandja, ütles Mari.

Jah — sina ütled, mina olen kangekaelne
— äkiline, kostis Hendrik, ja seda ma tahan
ka olla. Wõib olla, et see ka jault minu pa-
lama were süü on; aga mind on palju kange-
kaelsemaks tehtud, kui ma seda oma were läbi

oleks saanud! Baata Mari, minu lapse põlvest
 seie saadik on mind teised inimesed oma foor-
 maks ja asjata loomaks maa peal pidanud,
 olin ma ometi niisama sugune inimene kui tei-
 sedki; kuid üksnes waene laps ilma wanemateta.
 Kui ma teiste lastega fooli läksin, felle seltsis
 ma enne olin mänginud, panti mind üffipäini
 feige alama pingi peale istma. Koolmeister ei
 hoolind minust midagi, millaski ei näitnud ta
 mulle raamatu ega firja tähte, mis ma mõne
 parema südamega foolilapse käest õppisin, jeda
 ma sain; kui witsakimp laewahelt maha wõeti,
 siis olin mina esimene, kes oma nahatäie kätte
 sai, ilma küsimata, kas ma süüta ehk süüdlane
 olin. Ma olin alles laps, aga siiski leikas
 niisugune ülekohus ja waele lapse ärapõlgamine
 kibedaste läbi mo südame. Seda pinki, kus
 peal ma üffinda istusin, ei wõinud ma mitte
 sallida. Kui teised lapsed wäljas mängisid,
 istusin mina tuas ja õpsin. Pea olin ma oma
 usinusega ja rohke waimu andide läbi, suur lānu
 Zumalale, nendest foolis feige targem, siiski
 jäin ma feige alumise platsi peale ja koolmeister
 ei näitnud mulle millaski lahket nägu, ega an-
 nud mulle armast sõna. Baata, sealt kaswis
 wiha juur minu südamesse feikide nende wastu,
 fellest enam lugu peeti, kui minust. Ja wiimaks
 ei õppind mina ka mitte enam, sest see ei teinud
 mind ometi mitte teiste meelet armfamaaks; oma
 fangekaelse ja äffilise südamele andsin ma nüüd
 tõeste woli kätte. Mind nimetadi Kūlafura,

diks; sest ma tegin tõeste mõnelegi mehele furadi tempu, ja see nimi tegi mul sel aéal rõõmu. Ma tahtsin keigile Külakurat olla. Esite, kui ma täie ealiseks sain ja mind ikka veel nenda nimetadi, pahandasin ma ennast see üle. Ma püüdsin aga oma wiha tagasi hoida, ja ennast parandada, ma tahtsin taltjaks ja mõistlikuks saada, tahtsin tööd teha ja usin olla — aga seal aeti Külakuradit libeda teutusega ja mõnest kohast ka, Jumal paraku! koerdegaga uste eest ära; keegi ei tahtnud mulle tööd anda, ega mind oma pale higi sees omale leiba lasta teenida. Keif, kes inimene olli, teutas mind ja hurjutas enesest ära. Waata Mari, see on mind nii kangekaelselt ja tagedaks teinud.

Ma tean seda! vastas Mari. Mina olen sinu eest alati kostnud, kui sulle ülekohut sündis, aga se raha, mis sa nüüd teenid, ei ole mitte digusega teenitud. Selle tee peal saad sa ise ennast õnnetuse siise lükkama.

Ja kui ma ka seda teen, siis ei saa mind ometi keegi tagahajetsema! ütles Hendrik, ja waatas nende sõnade juures terawaste Mari silma. Mina tean, et ma seadusse üle astun; aga seie saadik ei ole ma ka ühtegi seadust tundma õppinud, mis mind keige selle ülekohu vastu oleks kaitsnud, mis rahwas mulle rohke mõõduga on teinud. Piirimahid teadwad wäga hästi, et ma salakaubawedajate seltsimees olen ja waritsewad mind — haha! wõiwad enne halliks minna, kui naad mind kätte saawad; ja

see teeb mulle palju nalja neid nina pidi ümber wedada. Nii tahaks ma feige inimestega teha. Waata Mari, ma usun, siis jääks mo süda minu sees rahule ja taltfaks. Ilma sinuta ja sinu emata ei ole mulle weel ükski inimene lahkeste wastu tulnud — ma wihtan neid seepärast feifi!

Mari ei wastanud temale midagi. Ta olli sagedaste Hendriku elu üle järele mõttelnud ja selgeste aratunnud, et Hendrik mitte ükski oma kangekaeluse ja kurja elu pärast süüdi ei kannud.

Ta üksnes sellepärast ei ole ja seda raha mitte wõtta tahtnud? küsis Hendrik weel ükskord.

Tah sellepärast kül, andis tüdruk wastuseks.

Ta ka nüüd ei wõttaks sina seda mitte? küsis ta edasi.

Mari olli kabe wahel, mis ta pidi kostma. Aga kui ta teist korda jälle küsis, kostis tema kindla sõnaga: Ei. —

Siis pole ka sina parem suguge, kui teised feif! hüüdis Hendrik wihaga ja läks ukse poole tuast wälja minema.

Mari tõusis püsti ja waatas kurwa filmaga tema peale, ta tahtis Hendrikule midagi üttelda, aga sõnad ei tahtnud mitte suust wälja tulla, sest ta kartis. Tuba nägi ta Hendrikut kät ukse külge panewad, seal hüüdis tema tasase healega: Hendrik!

Tema jäi seisma ja pööris ennast ümber.

Noh, mis siis? küsis ta lühidelt.

Oma praegusi elu pead sa maha jätma, wastas Mari tema juure minnes ja paludes

filmad tema poole ülestõstes: Sest ei wõi midagi head tulla, Hendrik! Mõnda aega jõuad ja küll seaduse wastu panna, aga kaua mitte. Üksford saad ja ometi piiriwahtide kätte langema, nii kuisk teised enamiste keif, kes jalakaubawedamise ametit on pidanud. Mina näen seda ette, et nemad sind wangi weawad ja siis saawad keif, kes sinu wihamehed on, sinu peale jõrmega näitama.

Tema heal wärises, millaski ei olnud ta teda weel nii ärdaste palunud. Tema sõnad pannid Hendriku mõtlema ja üks filmapilk nähti, kui tuleks tal parem mõtte südamesse ja annaks tema kangekaelus järele, aga üksnes üks filmapilk, siis ütles tema:

Tehku naad seda, kui naad tahawad; enne tahan ma aga neile näitada, et mina niisama sugune mees olen, kui nemadki. Seni kaua, kui ma tehaw olin ja wähest kui kerjak ümber pidin hulkuma, ei wõinud ma ennast mitte nende wääriliseks pidada; nüüd on mul raha, nüüd tahan ka üksford elada, nii kuisk rikkad poisid elawad, tahan nendega kous kõrtsis tantside ja igal pool nende jekka astuda. Nüüd tahan ma näha, kas mõnel weel julgust on, mind Kälafuradiks nimetada.

Ära te seda mitte, palus weel fford Mari. Kui ta aga toredaste kostis: Seda ma tahan teha! jäi Mari wait ja ei pidanud teda mitte enam tagasi, kui ta tuast wälja astus.

Tema ei olnud mitte veel tagasi tulnud. Mari oli üksi. Reigest mäest oli ta oma südame valu maha rõhunud; Hendrik ei pidanud seda mitte nägema — nüüd ei jõudnud ta enast enam pidada: Mõlema kättega rõhus ta oma rinna peale; kurbdus nõõris ta rindu finni. Viimaks jooksis pisarad ta palgid mööda maha ja saatid ta südamele jahutamist.

Tema oli Hendrikuga kous ülestaswanud, kes paar aastat temast wanem oli; lapse põlwest kuni seie saadik oli ta teda kui oma wenda armastanud; esite sel filmapiilgul märkas ta, et tema armastus mitte enam õe armastus polnud, waid palju sügawamasse juurdunud.

Tema olli teda palunud oma alwa elu maha jätta; aga tema palwe ei olnud Hendriku juures mitte nenda palju maksnud, kui tema himu, ülekohтусel kombel teenitud rahaga rõõmsaste ja uhkeste elada. Hendrik ei armastanud teda mitte, muidu oleks ta tema palwet kuulda mõtnud. See waewas tema südant raskeste ja niisama koormas teda kartus, et Hendrik piirimahtide kätte mõiks langeda.

II.

Bühapäew tulli kätte. Küla lagedal wana remmelgate al, kus keif üles olli säetud, pidi lusti- ja tantsupidu peetud saama. Kui kirikus Jumala teenistus lõpnud olli, rändas õhtu poole

wahest keit küla rahwas rongis küla lagedale remmelgate ala. Mari saunakesest pidi rahwa rong mööda minema. Juba hommiku oli ta näinud, kuidas kõrtsmif waat õlut ja mõnda muud ihu karastust remmelgate ala olli wedanud ja sinna kabaku üles teinud. Nüüd kuuldi pilli healt ja Mari astus afna juure. Sealt tuli noore poiste ja tüdrukute rong külast wälja otse tema sauna poole.

Ges astusid musifikantid. Nende järel käisid poisid ja tüdrukud paari kaupa püha päewa ehtes. Esimene paar musifikantide järel olli Jõekalda Annuse poeg Jüri, wallawanema tütre Mii-naga, pik, priiske ja sirge pois, wahest kaksiküm-mend aastat wana. Tema oli üle küla keige rikkam; seepärast andsid teised temale ka seda auu, et ta niisuguste pidude peal teiste eeskäia wõis olla. Ja kui teised ka seda mitte heamee-lega poleks teinud, siis oleks ta seda nende käest wägise nõudnud; sest tema olli uhke ja kõrge-meeleline ja ei olnud külas mitte teist tema sar-nast, kes niisuguste pidude peal nii palju hal-jaid rublatükka musifikantide ette ja kõrtsi laua peale oleks wõinud puistada.

Tema olli oma silma Mari peale pannud ja temaga juba mõndagi meelt mööda sana kõ-nelnud, kui ta temaga isseärانىs kokku juhtus; sest keige oma waesuse ja halwa riete juures olli Mari ometi keige ilusam tüdruk külas, aga niisugusil päewil ei tunnud Jõekalda Jüri teda mitte. Tema uhkus ei sallinud seda. Mitte

oma silmigi ei pöörnud ta Mari akna poole, kui ta täna tema saunast mööda läks.

Mari oli akna juurest äraläinud, et teda läbi akna mitte ei pidatud nähtama; siiski märkas ta selgeste, kuidas Jüri möödaminnes pead tema akna poolt ära pööris, et ta mitte teda ei vruugiks teretada. Tema käefõrmal käis jo wallawanema tüttar ja see oleks Jürile suureks häbiks olnud, kui wallawanema tüttar oleks märganud, et tema niisuguse waele lapsega tuttam oli. Murelikult naeratas Mari. Ta tundis väga häste, et ta üksnes oma waeleuse pärast teistest põltud sai.

Hulk wanu ja lapsi käis rongi järel. Kui keif möödas olid, astus Mari jälle akna juure, waatas rahwa hulga järele ja kuulis pilli healt ikka laugemale minewad. Ka tema sees tõusis himu noore rahwa lustist osa wõtta, sest ka tema oli alles noor, aga ta noorus oli kogune rõõmuta, lapse põlwest seie saadik täis kurwastust ja südame walu, ühe lille jarnane, mis warjus kaswab, ja millasgi lahket päewa paistet ei näe.

Kül oleks ta wõinud ka teiste hulka minna ja lustipidu ja tantsumist pealt waatada; aga väga hästi teadis tema, et keegi teda tantsuma ei wii. Üksnes teutamist ja irwitamist oli ta kuulnud, kui ta enne mõnikord niisugusid lustipidusid oli waatama läinud.

Tõeste oleks tema pea keif seda lustipidu ja tantsumihu äraunustanud, kui mitte tuule õhk pilli healt wahel tema kõrwu poleks toonud ja

fui temal mitte poleks meele tulnud, et ka Hendrik küla lagedale saab minema teiste jekka tantsuma. Tema oli jo tõutanud, et ta üksford ka nenda elada tahab, kui rikkad poisid elavad, ja sest päewast saadik ei olnud ta mitte enam Mari juure saanud.

Kui Mari nenda sügawas mõttes oma fittas ja madalas kambrikejes istus, oli rahwa rong remmelgate ala saanud ja rõõmus pidu algas.

Küla kõrtsmik oli praegu oma kabaku lahti teinud ja klaas wärsket õlut mekkis rahwale palawa päewa käes teekäigi järele puie wilus wäga heasti. Remmelgate al oli tantsu plats tasajeks tehtud ja niipea kui muusikantid pisut hinge olid tõmbanud, pidid naad sedamaid uueste peale hakkama.

Rõõmu kisa oli suur, wähest keif küla rahwas oli remmelgate alla tulnud ja hulk pealtwaatajaid seisis tantsumajate ümber.

Jõekalda Jüri oli teiste seas keige lustilikum ja rõõmsam, tantsumises käis ta teiste ees ja teised pidid tema sõna kuulma. Jõekalda Annus ja tema naene seisis pealtwaatjate hulgas ja nende silmad hiilgasid rõõmu pärast, et nende poeg kui kuningas teiste seas oli.

Tema oli nende ainus laps ja nende uhkus, keif nende otsata rikkust päris tema üksford, see peale wõis ta nüüd juba suurustada, ja see rõõmustas neid ülewäga, et nende poeg ennast ka keige oma seltsimeeste üle oskas tõsta ja et

ta mitte fitse polnud, kui tarwis oli mõni pudel õlut teiste eest maksa.

Minuüksi ja teistest tähelepanemata oli ka Hendrik remmelgate ala tulnud; kõrtsmiku kabakusse oli ta siia läinud ja seal mõni klaas õlut joonud, mis läbi ta oma meelt rõõmsaks tahtis teha.

Nüüd astus ka tema tantsu platsi peale. Tema nägu punetas. Julge ja kindla sammuga astus ta teiste sekka. Ta teadis seda ette ära, et teised tema peale paha meelega saavad vaatma ja oli kindlasti ette võtnud, seda mitte tähelegi panna. Tema tahtis neile näitada, et ta ennast ka nende sarnatseks peab.

Imeks pannes waatis mõnigi film tema peale. Sirge, pikka kasuga, mehise mooduga ja osawa filmadega nägi ta omas uhkes pühapäewa ehtes väga priske wälja. Sõna lausumata kergitas ta kübart teretades, astus siis muusikantide juure ja wiiskas rubla tükki nende ette laua peale, et naad tantsu lugu pidid lööma. Ükski pois ei olnud seie saadik usaldanud tema sekka tulemise wastu sõna lausta. Naad tundsid väga hästi tema kanged jõudu ja tema näitas wälja, kui ei oleks tal mitte himu enesega nalja lasta teha. Jüri peale waatsid keif, kui oodaks naad tema poolt, et tema niisuguse peäletükkija wastu ülesastuks.

Kas sa näe! — Kõlakurat! hüüdis Jüri: Kust saadik oled sina siis meie seltsimees?

Hendrik kuulis neid sõnu. Silmapilk kah-

watas ta näust ära; süüski jäi ta waguft ja tegi kui ei oleks ta midagi kuulnud.

Mängige! ütles ta muftikantide wastu.

Juba tahtftid muftikantid mänguriiftu kätte wõtta feal aftus Jüri ette.

Kuuf ftadift on ful luba meie feas tantftida? káratas ta wi haga.

Siin on igal mehel õiguft, kes muftikantidele raha jõuab makfta, wastas Hendrif, ja minu raha maksab niifama palju kui finugi.

Hoho! Kúlafurat on oma raha peale uhke! hüüdis Jüri irwitades.

Keif poisid ümberringi naerftid laia fuuga.

Hendrifu näuft kadus wiimane weretilk. Wäewõimu püüdis ta oma wi ha tagaft hoida. Jüri teutus ja poiste irwitamine áratas keif wi ha tema fees üles, mis ta juba kaua aega nende wastu omaft fúdames oli kannud.

Teift korda ára nimeta mind mitte enam nenda; wastas Hendrif áhwardades, muidu ftad fa seda kahetsema. Tema heal wárises wi haga ja ftlmad põleftid peas.

Poisid olid ka keif lähemale áftunud ja feiftid Jüri poolt. Se andis Jürile uut julguft.

Hoho, kas fa kuuled! Wõi mina ei pea Kúlafuradit enam Kúlafuradift nimetama! hüüdis ta irwitades, ja pööris enaft Hendrifu poole.

Wäewalt oli ta aga neid jõnu ütelnud, feal kargas Hendrif tema peale, wõtis tema ümbert finni, tõstis teda kui tafutorti kõrgesse üles ja tahtis wastu maad pörutada.

Jüri sai veel korra koledate karjuda, siis oli ta hing kui raud tangide wahale kinni pigistatud. Jõekalda Annus ja tema naene tõstsid otsata kisa, nagu waresed, kui kuil pesa kallale tükib. Silmapilk olid keif ehmatusest nagu alwatud, wiimaks asusid mitu poissti Hendriku kallale ja kiskusid Jüri tema käest lahti.

Suur kuhu inimeisi tõusis wiimaks Hendriku ümber. Keif olid tema wastu, paarkümend kät püüdsid korraka temasse kinni hakata. Keige oma jõuga wiskas ta mitu tüki korraka maha, nenda et neil ülestõusmine silmapilguks meelest ära läks. Aga siiski ei jõudnud ta kawa wastu panna, sest hulk oli ühe wastu. Tantsu platsti pealt ja tantsijate seast wisati teda ära. Kõle irwitamine ja teutus oli tema palk.

Keif ta keha wärises wiha pärast. Kuub oli taal lõhki kistud ja kübar äratallatud. Ta tahtis uueste oma wastaste peale karata; sest häbi, et tema neist oti ärawõidetud, tahtis teda maa põhja rõhuda; — siiski talitses ta oma wiha. Nisuguse suure hulgale ei wõinud ta jõuksinda midagi teha, waid pidi uue häbiga neist taganema.

III.

Bikamesti, mahalöödud filmadega ja norikus peaga, astus Hendrik rõõmu paigast ära. Meelehaigus täitis ta südant ja pead. Rahulikult oli

ta tantsjate seka astunud; oli mõtelnud omal sedasama õigust olemad, kui teistel, kui ta aga raha maffa jõuab — aga raha polnud teda mitte teutuse eest kaitšnud. —

Taskest kiskus ta wiimast kopikut wälja ja wiiskas seda enesest ära. —

Miks pärast oli ta noorest põlwest seiesaadid inimestest teatud ja põlatud? Üksnes et ta wae-
suses ja madaluses sündinud oli, et ta juba oma esimeses elu aastas kui waenelaps wane-
wateta ilma sisse jäi. Oli see aga tema süü? Wõi oli teistel õigus sellepärast teda wihata? Kas nemad paremad olid kui tema?

Olgu küll, et tema kuri ja äffiline oli — teised olid teda jo oma teutamise läbi niisuguseks teinud. Temast oleks ehk üks tasane ja leplik inimene saanud, kui temale armastuse ja lahku-
sega wastu oleks tultud. Tema meel sai ikka tagedamaks ja süda kurjemaks — ta wihkas keifi inimest.

Ta ei pannud mitte tähele, kui ta pikameisi mäest alla läks ja küla poole astus, et paks pilve pilw kiirest mäe tagast tõusis. Vähemale ja ikka lähemale jõudis pilw. Pisse eelkäia tormi tuul puhus ta wastu pead ja aas ta juuksed sassi, aga ta ei tunnud seda mitte; — see oli taal meelepärast, et lahke tuul ta kuuma otja jahutas.

Juba seisis piksepilw tema pea kohal. Wäl-
gud lõid kui tulised jooned maha; müristamine, mis mägede wahel poole waljumine kostab,

panni maapinda wärisema; wihma tuli jõe kōmbel maha — aga Hendrik ei sundinud oma jalgu mitte rutema sammule. Riisugune kole mäng ja wõitlemine loomu sees oli taal meelepärast ja jahutas ta kurwaastuse ja wiha pärast tormawat südant.

Mis seft lugu, et wihm teda märjaks tegi? Tema keha oli külma ja kurja ilma wastu noorest põlwest saadik karastud. Rābalates oli ta poisikese põlwest sui ümber jooksnud, rābalates ka talwe kange külma aeal. Mõndagi ööd oli ta lageda taewa al maganud, kus nii külm oli, et hommiku ärkades ta riided selgas kārisesid. Millaški polnud tema weel oma elu sees kange tormi ja müristamise aeal hirmu tunnud — Jumala loom oli jo hea, aga inimesed polnud seda mite.

Ikka kangemast wõlas wihma maha. Mägede pealt jooksid lugemata oead orgu; kui Hendrik orgu tuli, oli see, ijeenesest pisuke jõgi, üle kallaeste wälja astunud. Wahutades wõlas wesi oma teed edasi, kiwa, liwa ja puu kanda enesega kaasa kiskudes.

Mitte kangel sealt, kus jõgi järwe jooksis, käis jõest jalg sild üle. Sild kõikus kõrge wee pärast sinna ja tänna. Kartuseta astus Hendrik sillast üle ja istus siis lähedal seiswa kalju künka peale maha.

Iga kewade, kui lumi mägede pealt ruttu julas, oli wesi jões otsata suureks tõuenud, aga nii täis ei olnud Hendrik teda weel millaški näinud, kui nüüd. Wabest funi tema jalge

ette aeasid lained kollast wahtu. Üksikfilmi sügawas mõttes waatis ta kohijewa jõe peale. Raine laine peale lendas mööda, kohijedes ja kahijedes üksteist edasi fiskudes, kuni naad keif järwe wette ära kadusid.

Nenda tormasid ka mõtted Hendriku peas segamine sinna ja tänna lendes, üksteist tormi tuhil taga aeades ja ikka suurema kiirusele edasi fiskudes.

Wihmasadu oli mööda jõudnud, aga wesi näitas ikka enam tõuswad, kui kahanewad.

Kui Hendrik liikumata kalju künka peal istus, oli mäe peal koguni teine lugu. Üleliig ruttu oli pilw tõusnud ja wihm sadama hakanud, nii et keegi enne külasse tagasi ei saanud. Wana remmelgate al ja kõrtsmiku kabakus lootsid keif warju leida, aga enne kui wihm sadama hakkas, wiskas torm kabaku ümber, remmelgate lehe katusest löi kange wihm warsti läbi; ja kellelgi ei jäänud kuiwa hilpu ihu peale. Naesed ja tüdrukud kiunusid ja pahandasid, poisid aga irwitasiid ja naersiid. —

Sel päawal oli lustipidu mäe peal otjas, ja see pahandas mõnda enam, kui märjaks saanud riided. Kui wihm wähemaks jäi ja selge taewas jälle kaugelt paistma hakkas, andis Jüri nõu külasse tagasi minna, kuiwi riidid selga panna ja siis küla kõrtsis tantsu uueste alustada. Keif kiitsid seda nõu heaks.

Kõrtsmik ei pea aga oma wiina ja õlut asjata seie olema wedanud, ütles Jüri. Kuule,

w'a kõrtsi Kaarel! mina maksan kõik teie joogid — nüüd jooge, kel janu on. Täna lähäb minu rehnungi peale!

Seda ei lasknud keegi omale teistkorda ütelda: Jüri ise näitas hea eesmärgiga teed, poisid ja tüdrukud, mehed ja naesed astusid ligi ja tegid endid seestpoolt niisamma märjaks, kui naad wäljastpoolt olid. Märja riete sees mekkis niisugune joomaaeg wäga hea, sest ta soendas keha, ja aeas keikide südamest tusaft meelt eemale, nenda et keik pea jälle niisama rõõmsad olid, kui ennegi.

Kui wiin ja õlut otsas oli, hakati külasse tagasi minema. Jüri oli ülewäga lustilik, sest ta oli pisut sügawaste toobi ja topsti põhja wahtinud.

Musikantidega lähme tagasi, hüüdis ta, ja seadis rongi niisama wiisi, kui ta mõne tunni eest külalt oli wäljatulnud. Musikantid pidid ees minema ja mängima.

Shk oli lahke ja taewas jälle nii sinine, kui ep oleks ta midagi pilwe oma ees näinud. Aga tee oli seda halwem. Siin ja seal kukkus mõni paar libeda, järsku tee peal ja igakord tõusis suur naeru fisa kukkujate üle.

Kui aga musikantid jalgu peal seisawad, külme' siis edasi saame, ütles Jüri, ja nenda läks rong edasi küla poole.

Keige õigemad teed taheti külasse minna, see aga wiis üle ülemal nimetud jalgõlla. Kül nägid, keik, et jõgi hirmus täis oli tõusnud, aga et

jalgsillast üleminef kardetaw oli, seda ei tulnud kellelgi meele. Mitu aastat oli sild juba seisnud ja tuhanded olid ilma hädata ülekäinud.

Esite, kui rong alla orgu ja silla juure tuli, nägid naad silla kõikumist; eeskäiad musifikantid jäid seisma, ja ei usaldanud üle silla minna.

Marssige edasi! hüüdis Jüri. Musifikantid ei wõtnud aga mitte tema sõna kuulda. Mehed ja naesed tulid juure ja andsid nõu, mitte üle silla minna. Ta kõigub jo nii, kuidas meie teda kunagi oma silmaga pole näinud kõikumad! hüüdsid mittu.

Teisel pool kaldal kaljurünka peal istus Hendrik ikka weel liikumata. Kõl oli ta omad filmad ülestõstnud, kui pilli heal tema kõrwu tuli ja oli mäest allatulewat rongi näinud, — aga mis see temasse puutus. Tema pööris omad filmad jälle laenete peale.

Jüri nägi teda kiwi peal istunud.

Külakurat on ometi üle saanud, ütles ta, siis saab ka sild meid kandma.

Mittu meest, nende seas ka Jõekalda Annus, andsid nõu, parem pikemat teed orgu mööda üles poole ettewõtta ja seal kindlast sillast üles minna, kui siin meeletu julgusega oma elu laenete kätte pakkuda.

Ei! Üle jalgsilla lähame meie! hüüdis Jüri. Peab see inimene, see Külakurat, meid wälja naerma, et meil mitte seda julgust pole, kui temal! Ma tahan teile näitada, et sild kõwa on, ma tahan teie enne ülesminna.

Tema isa mõttis ta käest finni ja püüdis teda tagasi pidada.

Jüri ära tee seda mitte, keelis isa; mina ei ole jõge millasgi nii täis näinud, kui nüüd. Waata kuidas sild kõigub ja wärioseb.

Silmapiilk näitas Jüri lähewohel olewad. Seal waatas ta teiselpoole jõge Hendriku peale. See ei olnud nende kõnet wee kohisemise läbi kül kuulnud, aga ta nähti naeratawad, kui ta rongi kõikuwa silla ees seisma jäewad nägi.

Minna lähan üle! ütles Jüri. See inimene seal ei pea mind mitte wälja naerma! —

Uejata püüdis isa teda tagasi pidada. Wägisi keigest keelmisest ja maenitsemisest hoolimata, tiskus ta ennast lahti ja astus silla peale.

Sild kõikus weel enam, aga kindlad käepuud olid kõrwa sisse rannatud.

Wärisewa ja põksuwa südamega waatsid keif, kuidas Jüri kõikumat lauda mööda edasi astus. Juba oli ta keskelt jõge saanud.

Kas näete, et ma ülelähän! hüüdis tema. Selsamal silmapilgul langes sild jõkke ja laened löid üle silla ja üle Jüri kofku.

Jäle kiskendamine kuuldi kaldast, mis saast suust korraga kõlas.

Mo poeg — mo poeg — peastke mo poega! kiskendas Jõekalda Annus: Ta tahtis, kui meeletu oma walu sees, jõkke karata, aga sõbrad hoidsid teda finni.

See oli üks jõe silmapilk. Silla käepuust finnipidades, tõusis Jüri jälle wee peale, sai

aga sedamaid laenetest tagasi wee alla ja järwe poole edasi fiistud.

Kül fargasid mõned wapramad mehed jõe kallast mööda allapoole, lootes õnnetumale kui, dagi wiisi abi saata, enne kui ta laenetest järwe saab aetud ja siis keegi abi enam ei ulata; aga west oli usinam, kui nemad, ja neil polnud ka midagi käes, ei kõit ega latti, mis naad temale kätte oleks wõinud wisata. Mittuford tulli ta weel peale wee, aga laened fiskufid teda ifka ruttemast edasi. Tema oli kadunud! —

Jõekalda perenaene oli minestuses maas, naesed tema ümber; Annus jooksis kui meeletu jõekallast mööda edasi ja tahtis wägisi oma ainsa poea järele jõkke hüppata. Häda kisa ja karjumine oli ümberringi.

Seal tulli sillakäepuu weel furd weest wälja ja jäi seisma; üks tugi nähti teda pidamad. Ka Jüri pea tulli jälle wee peale. Reigest wäest wõitles ta weega. Nõdra jõuetu healega hüüdis ta appi, — surma hirm paistis tal pärani aetud filmist.

Jälle oli ta häda heal kuulda, kus midagi abi loota polnud. Ei lootfikud, ega kõit käepärast. Tee pik külast abi muretseda. Nii kaua ei pannud õnnetuma jõud mitte enam wastu, ei seisnud käepuu kinni, sest ta kõikus kangeste sinna ja tänna. Iga filmapilk wõis ta lahtifiistud saada, ja siis oli wiimne lootuse sãde kustnud.

Peastke mo poega — peastke mo poega! fi-
sendas Jõekalda Annus, käsi ülepea kofkulües;
seal wahel kuuldi Jüri appihüüdmist ifka nõdre-
malt, ifka hädasemalt.

Enam kui sada inimest seisid kalda peal,
aga kellegil polnud julgust oma elu õnnetuma
peastmiseks laenete kätte usaldada. Kõik olid
nõuta, kui kanad ilma peata.

Peastke mo poega! pool minu põllust, pool
minu warandusest annan ma sellele, kes teda
peastab. Teie keik olete mo lubamise tunnis-
mehed! hüüdis Annus. Ükski ei liigutanud
ennast.

Kui sild jõkke oli kuffunud, kui walju häda
karjumine kuuldi, oli Hendrik kiwi pealt üles-
karganud. Keik oli ta näinud. Wagusi seis-
ta mõni sam jõe äärest eemal. Tema silmad
lõhkendasid. Pea waatis ta teisel pool jõge
seiswa rahwa peale, pea õnnetuma Jüri peale
laenete sees. Ta kuulis selle appihüüdmist; ta
nägi, kuidas ta jõud ifka nõdremaks jäi, kuidas
ta ennast weel wiimse rammuga weepinnal hoidis
ja teisel pool, kus tema isa oma poolt talu, oma
poolt warandust peastjale pakkus, ei liigutanud
ennast keegi.

Seal wiiskas ta filmapiilk oma kuue seljast
maha. Ühe sammuga oli ta jõekaldal, ja kar-
gas wette. Kõrgeft wahutades löid laened tema
üle kofku. Immespanemise ja ehmatuse fi-
kõlas teisel pool kaldal — tema ei kuulnud seda

mitte. Ta tuli jälle wee peale ja sõudis tugewa käega laenetest läbi.

Lähemale ja lähemale jõudis ta õnnetumale. Ni kange ja õppind uiuja, kui tema ka oli, pidi ta siiski keif oma jõudu kofkumõtma, et weeoog teda mitte ühes alla ei wiinud.

Waiselt hingetõmbamata, waatsid kõikide filmad kaldalt tema peale. Jõekalda Annus oli põlwili maas ja saatis südamelikust palwid taewa poole, et ta poea peastmine korda lähaks.

Jüri oli oma peastja äranäinud; üksifilmi waatis ta tema peale; wiimse rammuga püüdis ta weel käepuust finnipidada.

Juba oli Hendrik nii lähedal, et ta temast oleks wõinud finnihakkata, seal oli õnnetuma wiimne jõud otjas — ta waus põhja. Jälle kõlas kalda pealt hirmu ja ehmatusse kisa. Ilma kassipidi mõtlemata, uis Hendrik wee põhja järele ja paari minuti pärast nähti mõlemid wee peal. Nüüd pidas Hendrik Jüri pead wee peal, et ta hingata saaks, ja hakkas siis aegamööda kalda poole sõudma.

See oli üks raske töö, mis üksnes üks niisugune tugew mees, kui Hendrik, täide wõis saata, aga ometi ikka oli weel kahewahel, kas ta wiimaks ise oma julguse ohwriks ei saa. Kaks elu seisis nüüd farwa peal. Mõni jüda põksus nüüd weel kartlikumalt, kui enne, kui näha oli, et Hendrik jõud ikka vähemaks ja vähemaks jäi, mida lähemale ta kaldale tuli, et ta wiimaks oma elu eest laenetega kõigest wäest pidi

mõitlema ja kuidas ta siiski Jürit mitte läest lahti ei lastnud.

Ja ühtegi kät ei olnud kaldal, kes temale oleks aitawalt ennast wästusirutanud.

Wiimse hingega jõudis ta wiimaks kaldale. Weel paar sammu kandis ta surma suust kistud Jürid kuuwema paiga peale ja langes siis rammetu tema kõrwa maha.

Otsata rõõmu tija kõlas teisel pool kaldal. Piinaw kartus muutis ennast nüüd rõõmuhõiskamijeks. Üksnes Jüri isa langes hingetu maha, kui ta oma poega peastetud nägi; tema hirm ja südame piin oli üleliig suur olnud.

Weel ikka oli Hendrik rammetu maas. Kül ruttasid nüüd mõned poisid ja mehed, nii kiirest kui naad mõisid, orgu mööda üles, sealt jõe sillast üleminema, ja Hendrikule kui Jürile api jõudma; aga enne kui naad jenna said, tõusis Hendrik juba maast üles. Nüüd esite mõis ta Jürid tähele panna, kas ta weel elab; ja kui ta märkas, et Jüri hingas ja nägi et ta omad filmad jälle lahti tegi, wõtis ta oma kuue ja astus pikameisi edasi mäest üles.

Imekohtsuses olid keif tema tegemist tähele pannud. Ükski ei saanud temast aru. Mittu hüüdsid tema järele, et ta paigale jääks. Kauguse pärast pidi ta neid kuulma, aga ta ei waatnud mitte korda tagasegi. Mõne minuti pärast oli ta nende filmist kadunud.

Jüri tõusis kalda peal pikameisi üles. Ehk ta kül weel nõdruse pärast jalgu peal ei wõinud

seiäta, siis oli ometi selgeste näha, et ta elas. — Kui Jõekalda Annus jälle toibuma hakkas, oli tema esimene küsimine oma poea järele ja kui ta teada sai, et ta elab, ütles tema: Riitus ja tänu olgu juure Jumalale! See oleks mulle surmaks olnud, kui ma oma ainust poega oleks pidanud kautama! Mina olen sellele, kes Jürid peastab oma pool talu, oma pool warandust lubanud — ma pea sõna — mul jääb ikka veel elamise tarwis üle kül!

Nüüd esite kuulis tema, et Hendrik äraläinud oli.

Kül ma teda kätte saan, ütles tema. Sel filmavilgul ei mõtelnud ta enam pikemalt Hendriku peale, tema ihaldus, oma peastatud poea kaela ümber hakkata, oli suur. Suure usinusega lastis ta ennast orgu mööda ülesviia, et ta ülemise silla üle oma poea juure saaks. Jüri oli juba ni kaugele toibunud, et ta pikameisi temale vastu tuli; aga selgeste oli ta filmist weel näha, et surm lähedalt tema suu eest oli möödaläinud.

Südamelikult langes isa poea kaela. Ilma Hendrikuta oleks ja surnud olnud, ütles tema. Keegi muu kui tema, ei usaldanud sind peasta ja peaaego oleks ta seal juures oma elu kautanud!

Jüri ei lausunud sõnagi; ta mõtles selle peale, kui furjaste ta pisut aea eest Hendrikut oli teutanud.

See õnnetuse ja õnneliku peastmise sõnum oli juba külasse tunginud, sest pisut aea pärast

tuli Jõekalda Annuse wanker sinna, teda, Jürid ja tema perenaest kodu wiima.

Tantsu peale küla kõrtsis ei olnud sel pääwal enam mõteldagi. Jüri oli nenda uimane, et ta woodisje pidi heitma, ja teistel poistel oli hirm ja ehmatuse nii südamesse läinud, et neil tantsu himu kogune otjas oli.

Seda enam sai aga sel õhtul Jüri õnnetuse ja Hendriku wahwa töö üle kõneldud. Reif pidid tunnistama, et keegi muu, kui Hendrik, seda ei oleks julgenud; ja seda vähem oli Hendrikust niisugust tegu loota, et taal pisut aea eest Jüriaga kakelust oli olnud ja teada oli, et tema mingisugust teutust naljalt ei unustanud.

Suurem osa olid kadedad Hendriku wahwuse üle. Jõekalda Annus oli oma poea peastjale oma poolt warandust lubanud, ja tema pidas sõna, kui ta kord midagi oli lubanud. Korraga wõis Hendrik rikkaks meheks saada, aga ime oli, et tema sedamaid pärast Jüri peastmist äraläks ja seitsaadi ennaft kellelgi polnud näitnud.

Weel selsamal pääwal kuulis Mari Hendriku tegu ja Jõekalda Annuse lubamist. Ta süda hüppas rõõmu pärast rindus. Hendrik hakkas nüüd wahest paremat elu elama, wõtis külasse omale koha ja siis wõisid ka tema tulewad elupääwad lahkemad ja rõõmsamad olla. Üksnes see mõte tegi taale meelegaigust: Kui Jõekalda Annus oma häda sees antud lubamist mitte ei pidanud, kui Hendrik asjata ennaft oli rõõmustanud — tema teadis, kui tigemaks Hendrik

fiis jälle saab, sest tema ei wõinud oma wiha mitte talitseda.

Heameelega oleks ta weel fõrd külasse läinud Hendriku wahwa tegu uueste kuulma, aga ta wotas teda ja ei tahtnud mitte kodust ära olla, kui ta tuleb. Üksipäini, sügawas mõttes, istus ta omas kitsas kambriis. Kuu paistis pisukeste akna läbi selgeste ja walguistas põrmandat, lauda ja seina. Reif ümberringi oli waike. Üksnes külast kuuldi aeg aealt naermist ja hõiskamist. Tema ema magas juba ammu. Kui ta nüüd oleks tulnud! Ta süda ihaldas tema järele, sest milledki polnud ta nii suure armastusega tema peale mõtelnud, kui sel õhtul. Tema oli teinud, mis ükski mees külas polnud julgenud teha; tema oli oma elu selle inimese eest julgenud, keda ta wihkas, kes teda pisut aea eest kurjaste oli ärapõlganud. Ta oli ammu teadnud, et Hendriku süda hea oli, üksnes teised pidasid teda alwaks, et ta fergeste oma äkilise meele fätte woli andis.

Hendrik ei tulnud mitte; fess õõ oli juba fäes, kui Mari hingama läks. —

Teisel hommikul istus ta oma emaga kambriis: Wanamoori peas keerles üksnes see mõte, miks pärast Hendrik weel mitte Jõekalda Annuse juure ei läinud lubatud palka wastuwõtma.

Tema arwab, et Jõekalda Annus oma lubamist ei pea, ütles tema. Ka mina arwan seda, aga päris ilma ei wõi ta teda ometi jätta. Midagi peab ta temale andma, ja Hendrik on

rumal, et ta mitte joont tema juure ei läinud. Mina ei oleks mitte niikaua wiivitanud, sest mina tunnen inimeist paremine, kui tema. Täna saaks ehk Jõekalda Annus temale veel kauni summa andma, aga homme juba vähem ja mõne päewa pärast, kui eilane hirm südamest kadund on, wahest koppikatti enam.

Tema ei läha mitte Jõekalda Annuse juure raha otsima, ütles Mari.

Et ta fangekaelne on! hüüdis wanamoor. Tal närufaelal ei ole ise midagi, aga ometi on tema sees niisugune toredus, kui oleks ta, kes teab kui rikkas. Hoho! Mõtled ja, et Jõekalda Annus tema järele jooksuma ja oma lubamist tema tasku toppima hakkab? Ta oleks siis veel hullem narr olema, aga temal on ka oma toredus ja teab väga hästi, mis peale ta uhke on.

Sel silmapilgul tehti üks lahti ja Jüri astus tuppa.

Imestele ja auupakklikult fargas wanamoor üles. See uhke noormees polnud muidu missasti tema kehwa urtsiku läwe üle astunud. Ta ei teadnud isegi, kuidas ta tema terwist pidi wastu wõtma.

Teie panete immeks, et ma teie juure tulen, ütles Jüri. Mina otsin Hendrikut taga. Tema on eile minu elu peastnud. Ilma temata, seda tunniſtan ma awalikult, oleks ma ärauppunud, sest kellegil muil ei olnud julgust mulle appi tulla. Minu isa on sellele, kes mind peastab, suure palga lubanud, ja mina tulen Hendrikut

ülesotsima; sest minu isa on täna veel väga nõder — eilane ehmatas ja hirm on temale kurjaste terwise peale käinud.

Teda ei ole mitte siin, vastas saunanaene. Juba mitme päeva eest ei ole tema enam meie juure tulnud.

Ja teie ei tea ka mitte kus ta on? küsis Jüri. Ei.

Ka sina mitte Mari?

Lüdruf läks weri punaseks, kui Jüri seda küsimist tema ette panni.

Mina ei tea mitte, vastas ta fogeldes.

Tema ei pea mitte ütleva, et ma tänamata olen, ütles Jüri edasi, ja et minu isa minu elu halwaks peab ja hirmuga enam on lubanud, kui ta mõtleb anda.

Jõekalda Annus tahab temale tõeste seda anda, mis ta on lubanud? hüüdis wanamoor imestele! Sest ta oli arwanud seda fogune mõimatu olevad.

Tema tahab oma sõna pidada, finnitab Jüri. Tema on palju lubanud, seda ütlen mina ka, aga sel silmapilgul oleks ta minu elu eest wähest keif oma warandust ära annud. Pool talu on ta lubanud anda; seda ei wõi, ega tohi tema nüüd kül mitte jagada, aga pool tema hinnast peab Hendrik saama.

Weel ikka ei tahtnud wanamoor seda uskuda.

Teie teete nalja, hüüdis tema.

Mina ei naljata mitte, vastas Jüri. See on palju, aga seeläbi ei saa mina veel mitte

maejeks, ja minul ei ole sugugi oma isa lubamisest kahju. Surm on väga ligi mo juu ette astunud, seepärast rõõmustan ma ennast ülewäga täna omaist elust. Ka teie peate endid rõõmustama. Säh Mari! — jelle eest osta omale uus undruk ja rättik.

Tema panni mittu rubla laua peale. Mari tahtis raha tagasi lükkata, aga juba oli ema raha vastu võtnud ja palju sõnadega see eest tänanud.

Seal astus Hendrik ruttu tuppa. Kui ta Jürid nägi, jäi ta mõttes ukse juure seisma. Tema kahwatanud palged löid punajeks, tema mustad silmad lõkkendasid. Kui ta raha laua peal ja Mari häbeliku palgid nägi, naeratas ta tigedast ja pigistas wiha pärast moffad hammaste wahlele.

Ustinaste astus Jüri tema juure ja pakkus temale kät.

Hendrik, sina oled eile mind surmast peastnud! hüüdis tema. Keegi minu sõbradest ei tulnud mulle appi — kuid üksnes sina — sina, kellest ma seda keige vähem võisin loota. Anna mulle kät, Hendrik anna mulle kät!

Silmapiisk aega ei lausnud Hendrik sõnagi; tema silmad waatjid lõkkendades Jüri peale. Siis wastas ta: Mul ei ole sinuga midagi tegemist!

Ometi, ometi! ütles Jüri. Mina olen sulle ülekohut teinud: sina oleksid mind wõinud äraup-puda lasta, aga oled oma elu minu eest jülgenud.

Et ma narr olen olnud, kostis Hendrik. Täna ei saaks ma seda enam tegema.

Ka täna teeksid ja seda, ütles Jüri. Sa tead, mis minu isa sellele on lubanud, kes mind peastab — ja pead seda saama, seepärast olen ma seie tulnud.

Sellepärast? hüüdis Hendrik kahewahel ja waatis laua peal seiswa raha ja Mari peale.

Sellepärast jah! Mina tahan sulle enam anda, kui ja oma elus millaski oleks omale jõudnud teenida. Sina ei pea mitte ütlema, et minu isa minu elu odawaks on pidanud. Kui palju pean ma sulle andma, Hendrik? ütle! —

Hendrik tõusis terwe pea kõrgemaks.

Sina minule? hüüdis tema. Kas ja eile weel ei üttelnud: Kõlakurat suurustada ennast oma rahaga ja temal ei olla mitte õigust teie seas tantsida!

Seda olen ma üttelnud, aga ma kahetsen seda ja palun andeks, ütles Jüri.

Sina oled ennast liig toredaks pidanud, minu kõrwal tantsima — ho, Kõlakurat on ka liig tore, üht koppikut sinu käest wastu wõtma.

Hendrik! Hendrik! hüüdsid wanamoor ja Mari ühest juust.

Ta tegi, kui ei oleks ta seda kuulnudki ja ütles järsku sõnaga: Üksnes seda ma tahan sulle weel kord üttelda: Edespidi ära nimeta mind enam Kõlakuradiks! Ma ei salli seda nime enam! —

Seepeale astus ta ruttu tuast wälja.

Mari kargas üles ja ruttas temale järele. Ta oli tema filmist selgeste lugenud, misjagused mõtted Hendriku südames selle raha pärast, mis Jüri laua peale pannud, olid tõusnud, ta ei tohtinud teda mitte nende mõttedega lasta ära minna. Juba oli tema aga saunast väljas ja ei pannud tema hüüdmist tähelegi, vaid ruttas ušina sammuga edasi.

Wanamoor kaebas ja hädaldes tema wastupanemise ja kangekaeluse üle, misläbi ta loif oma elu õnne enesest ära lükkada. Usjata püüdis Jüri teda waigistada, et Hendrik weel teised mõtted päha saada wõtma ja ometi tulema tema isa lubamist wastuwõtma.

Ta ei usknud seda mitte. Ta tundis teda juba noorest põlwest ja teadis väga hästi, kui kindlasti tema sest finnipidas, mis ta fõrd ette oli wõtnud.

Ta ei tule mitte, ütles tema. Ta ei wõtta mitte ühte koppikut, kui ta fõrd on üttelnud, tema olla liig uhke teie käest midagi wastu wõtma. Tema ei tule mitte, ja kui ta ka nälga sureks!

Noh, ega minagi siis temale järele jooksema ei hakka, ütles Jüri. Hohho! Ta wõib muidu üttelda, mina olla see raha temale wägise peale pakkunud!

Mari ei lausnud mitte sõna. Wagu si oli ta maha istunud, kui ta kambri tagasi oli tulnud. Tema palged olid kahwatanud, ta ihu wärises. Liikumata, üksifilmi põrmanda peale waates, istus tema. Kes teda aga enam tähele

panni, see tundis selgeste, et tema jüdames tormas ja müllas ja et tema kõigest wäest Jüri eest oma silma pisarid püüdis tagasi hoida, mis wägisi tal filmi tussid.

Esite, kui Jüri ära oli läinud, laskis ta neid oma tahtmisi mööda jooksta.

IV.

Mittu nädalat polnud Hendrik ennast külas näitnud. Seda enam oli aga temast kõneldud. Imeks oli pantud, mikspärast tema seda suurt palka, mis wana Jõekalda Annus temale oma poea peastmise eest oli anda tahtnud, mitte polnud wastuwõtnud. Üksnes tema talitsemata langedaelus wõis teda tagasi pidada.

Weel enam oli aga ühe teise asja pärast rahwal temast kõnelemist. Millaskest polnud salakauplemine lähedal piiri peal nii kangeste ja julgeste aetud, kui nüüd. Enne olid mõned üksikud raisku läinud mehed seda tööd teinud; nüüd nähti aga see töö säetud kõrre peal olewad ja kogune suure julgusega edasi aetud saawad. Korra olid naad kogune juba piiriwahtide vastu pannud, nendega sõda pidanud, neid põgenema aeanud ja kaks neist raskest haawanud.

Seda kuuldi keigil pool imespannes. Soldatid said piiriwahtidele abiks saadetud; aga siiski ei saanud naad, keige oma hoolega püüdmise juures üht ainust salakaubawedajat kätte.

Igalpool kõneldi, et Kälakurat salakauba-
wedajate peamees olla, ja neid nii häbemata
julgeks teinud. Temal oli iga rada mägede
peal tuttav ja oskas väga kawalaste piirimah-
tised petta. Ja mida enam nende töö õnneks
läks, seda julgemaks naad said.

Raua ei mõinud see aga fiiski nenda kesta,
warem ehk hiljem langesid naad ometi piirimah-
tide kühvi ja fiis oli wangikoda neil hooletu.

Ka Kälakuradile pidi niisugune lugu kätte
tulema, ja enamiste keif soowisid seda temale;
kuid üks jüda mõtles wäristes see peale, —
see oli Mari. Ehk ta kül juba mittu nädalat
ennast temale polnud näitnud, kui oleks ta teda
kogune äraunustanud; aga seda sagedamast mõt-
les Mari tema peale. Sest päewast saadik, kui
ta Jürit tema juures oli leidnud, polnud ta teda
enam näinud. Ta teadis kül, et Hendriku see
mõtte tema juurest oli äraaeanud, et tema Jüri
käest raha olla wastuwõtnud. See tegi tale
meelehaigust. Ta polnud tale mitte üttelda
saanud, et ta efsituse sees on. Oma terwet elu-
õnne oli ta jeeläbi enesest äralüffkanud. Kui ta
Jõekalda Annuse raha oleks wastuwõtnud, oleks ta
üht uut waguft elu alganud, kui teistiti oleks
fiis kõik läinud! Müüd oli kõik hilja. —

Igapäew lootis ta teda tulewad, aga ta ei
tulnud mitte. Ta ei teadnud ka seda, kus ta
kõik seda aega elas.

Juba jälle olid mittu päewa möödas. Tema
kartus kaswis päew päewalt. Ta ei läinud

oma saunafesest mitte enam välja, fartes, et kõik äratundwad, mispärast tema nagu nenda fahwatand on, mispärast ta filmad nuttust nii punased olid.

Seal sai ta oma ema käest ühel päewal teada, et salakaubawedajad eestulewal ööl hulka kaupa tahta üle piiri tua, ja et nende ettemõtmine piirivahtidele olla teada antud. Salaja walmistafid piirivahid endid see wastu ja lootfid findlaste, et salakaubawedajad sel ööl nende käest enam ei pease.

Ärärääkimata hirm tulli Mari peale. Kui ta oleks teadnud, kus Hendrik oli, oleks ta kõik teinud, teda sest ettemõtmisest tagasi hoida. Pif — otjata pif näitis tal see päew olewad. Wiimaks jõudis õhtu kätte. Tema hirm kaewis, kui ta mittu soldatid, kes külas korteris olid, omast saunast mööda mägede poole nägi minewad. Peaaegu oleks ta neile järele jooksnud, neid põlwili maas paluma, et naad Hendriku peale, keda keif wiikafid, armu heidaks.

Tema oli üfsinda. Hirmsad moonutused tõusid ta peas üles ja tulid ta filmi ette. Ta nägi Hendrikut seutud ja haawatud soldatidest külasse weetawad; ta kuulis, kuidas rahwas tema üle teutawalt irwitas, ta nägi, kuidas ta fahwatand näu ja wihasse filmadega oma ümber waatis. — Hendrik oli kadund, wangist ja nuhtluse alt ei wõinud teda keegi enam peasta.

Mõlema kättega kattis ta, oma filmi kinni, ta pea kuumas ja ta filmad lõhkendasid. Seal

tehti pikfameisi üks lahti ja Hendrik astus tuppa. Walju kijaga kargas Mari maast üles, aga kui tulv jäi ta Hendriku ette kohmetand seisma. Kas see ka üks moonutus oli, mis tema filmi ette tulli? Hendriku palged olid fahwatanud, tema filmist paistis kange südame walu.

Esite kui ta ennast liigutas, kui Mari tema healt kuulis, jooksis ta tema wastu ja hüüdis: Hendrik, Hendrik! Tänu Jumalale, et sa jälle siin oled!

Mõlema kättega hakkas ta tema käest finni ja waatis kartliku filmaga tema peale. Ka Hendriku filmad jäid Mari peale seisma, tema süda tahtis pehmeis minna; aga see kestis üks filmapill, siis paistis tema filmist jälle tigidus ja tema huulede peal seisis kawal naeratamine.

Kas sul tõeste hea meel on, et ma jälle seie tulin? küsis tema. Ma mõtlesin, et sa mind juba ammugi oled äraunustanud. Hoho! Soekalda Jüri on sul jo palju armsam; temal on taskud ikka raha täis, tema on jo rikkas, ja kui tema siin raha laua peale paneb, siis ei põlga sa seda mitte ära.

Hendrik — Hendrik, hüüdis Mari! Muud sõna ei saanud ta suust wälja, sest südame walu surus kangeste ta rinnad finni.

Oleks wist palju parem olnud, kui ma mil-
lasti seie tagasi poleks tulnud, ütles Hendrik
edasi. Ma ei tahtnud seda kül ka teha, aga
siiski aeas mo süda mind wägiise seie. Mittu
nädalat pole mul kusagi enam rahu olnud; ööd

ja päewad olen ma ümber hulkunud. Mittu korda on meil piirivahtidega kange wõitlemine olnud — jah, mina olen salakaubawedajate peamees, Mari, minu pärast wõid ja mind kohtu kätte anda, mis sest lugu! —

Jätta järele, Hendrik! jätta järele! ütles Mari wähele. Mina ei suuda seda walu mitte enam kanda, mis ja mulle oma sõnadega teed!

Hendrik ei mõistnud mitte, kuidas tema sõnad, kui terawad odad, Mari südamesse pistsid; ehk ta küll Marit walu pärast wingerdawad nägi, ei saanud ta siiski aru, mispärast tema niisugust walu tundis, — seepärast ütles ta: Mina usun, et see tõeste parem oleks, kui ja mind kohtu kätte annaks, ja see ei pahandaks sugugi minu meelt. Minu elust ja minu praegustest tempudest on mul himu otsas; ma tunnen, et see ometi kaua nenda kestma ei saa. Sagedaste olen ma mõttelnud, iseennast piirivahtide kätte anda — siis oleks keif korraga otsas ja wangi-koas jaaksin ma wähest rahu leidma. Kui siis aga öö jälle kätte tulli, kui mina oma seltsimeestega kauba kimbud seljas, sala teesid mööda üle piiri roomasin, kui piirivahid meie lähedal olid ja üks ainus sõna, üks kõwa jalaastumine, meid nende kätte oleks wõinud äraanda, ehk kui naad meid taga aeasid ja püüsi kuulid, mis naad meile järele saat sid, meie kõrwa äärest wuhijedes mööda lendasid: waat, siis oleks ma kümme kord ennem oma elu jätnud, kui ma ennast nende

kätte oleks annud. Aga ükskord saab see ometi sündima, seda ma näen ette ära.

Nende sõnade peale jäi ta mõttes oma ette põrmanda peale wahtima.

Hendrik, jätta maha oma furi elu! ütles Mari, kes jälle pisut toibuma oli hakkanud. Oma õnne oled sa enesest ära lüükanud. Oleksid ja Jõekalda Annuse raha wastuwõtnud, ja võiksid rahul ja õnnelikult elada!

Need sõnad näitsid Hendrikul väga wastumeelt olevad. Tema kangekaelne meel, mis filmapilk wagane oli olnud, hakkas jälle põlema.

Jõekalda Annuse raha! hüüdis tema. Mina pean seda isa käest wõtma, nii kui sina poea käest wõttad! Hoho! Sina armad, mina oleks pidanud seda raha wõtma! Siis oleks meie mõlemad rõõmsaste wõinud elada, sina poea läbi, mina isa läbi!

Kuule Hendrik! ütles Mari, sina teed mulle ülekohut, minul ei ole Jüriga midagi asja!

Midagi asja! — hüüdis Hendrik ja astus Mari ette. Tema filmad elasid, tema nagu oli fahwatanud ja hirmus. Sul ei ole temaga midagi asja? Wannu mulle seda. Ei, ära wannu mitte, sest so wanne saaks wale wanne olema, ja mina ei saaks sind mitte uskma.

Mina wõin wanduda, ja Jumal teab, et minu wanne mitte wale wanne ei ole, ütles Mari ja waatas märja filmadega julgeste Hendriku otsa. Tema kindel heal ja julge film tegid Hendriku kahtlaseks. Mõlema kättega hak-

kas ta tema õladesst finni ja ütles: Sinu wanne ei ole mitte wale, ütled sina! Sina wõid wanda? Käägi töt — puhast töt Mari! —

Mina räägin töt, nii tõeste kui Jumal mind aitku!

Rahke jumi jooksis üle Hendriku näo, terawa filmaga waatis ta Mari silma sisse, kui tahaks ta tema südame põhja waadata, siis laskis ta teda lahti ja pööris omad filmad temast ära.

Mina ei usu sind siiski mitte, ütles tema. Mina ei usu üleühtse kedagi inimest enam.

Mari langes nuttes tooli peale ja kattis kättega oma silmi finni. Et Hendrik teda mitte ei uskunud, tegi tale libedat walu.

Pisut aega waatis Hendrik waikselt tema peale, kui oleks tal Mari südame walust kahju. Siis ütles ta jälle: Ma tean, et mul õigust ei ole töt sinu käest nõuda; üleühtja ei ole Kõlaturadil kellegi inimese üle õigust maa peal. See oli üksnes minu jõledus, et ma tahtsin seda õigust, mis igal inimesel on, wäewõimu omale kätte saata — ma näen, et se mulle mallas ei saa korda minema! — Ma olen üks narr! olen sinu üle wihasstanud, et sa Jürit armsamaks pead, kui mind. — Kuis wõib see ka teistwiisi olla; — tema on jo rikkas ja keige auusam pois külas; miks pärast pidid sina siis üksipäinis minust ilmahulgusest enam lugu pidama, kui temast? Waat see on minu jõledus seda tahta. — Müüd ei pane ma sulle seda

enam pahaks; sest et ma oma jõledust äratunnen ja pea ka sest parandud saan.

Kuule Hendrik, mina ei armasta Jürit ja pole teda ka millasgi armastanud! — ütles Mari ja waatis jälle oma suure lahke filmadega tema otsa.

Aga ommeti tean mina, et ta sinu järel on käinud, sind metsas ja väljal ülesotsinud ja sinuga mittukord nelja filma al juttu aeanud, kostis Hendrik.

Seda ta on teinud, ütles Mari julgeste, aga kas mina siis võisin teda teelda? —

Tema on seie tulnud, on sulle raha annud. Mis eest see oli? küsis Hendrik.

Mitte minule ei ole ta seda annud, kostis Mari, waid minu emale ja ka mitte minu pärast pole ta seie tulnud. Sind otsis ta. Tema uhkus ei oleks seda mitte jallinud, et ta muidu seie oleks tulnud! —

Jah uhke ta on! ütles Hendrik. Awalikult ei taha ta sinuga midagi tegemist teha, et sa waene sauna tüdruk oled. Ka tema naeseks oled sa väga alatu. Ja kui ta ka tuhat korda oleks lõutanud sind wõtta, siis ei tee ta seda ometi mitte. Ühte sõna ei oleks ma sulle lausnud, ei ka mitte sinu üle pahandanud, kui ta sind oma naeseks tahaks wõtta ja narr oleksid sa, kui sa teda Kälafuradi pärast ärapõlgaksid.

Tema ei ole mulle millasgi üht wastupidist sõna rääkinud, wastas Mari. Ja kui ta

Ka mind Jõekalda perenaeseks tahaks töeta, siis ütleksin ma ometi, „ei“.

Sina ütleks, ei? Mikspärast? ütle mikspärast? küsis Hendrik järsku.

Et ma teda mitte ei armasta.

Hendrik waatis terawaste Mari otsa. Siis pööris ta filmad ära ja jäi mõttesse. Äkkiiste kui unest ülesärkades, öerus ta oma filmi ja ütles tasase healega iseeneses. Ja mind ei armasta keegi! —

Kui ta sel filmapilgul Mari filma oleks waatnud, siis oleks ta sealt seest lugenud, et ometi üks süda oli, kes teda truieste ja palawalt armastas. Seitsamast tunnist oleks ta elu wähest teiseks saanud, aga tema astus afna alla ja waatis wälja. Pijut aea pärast pööris ta ümber ja tahtis tuast wälja minna.

Kus sa lähad? küsis Mari arglikult.

Oma ametisse, kostis Hendrik. Sa tead jo, mis ameti mees ma olen. Muidugi olen ma juba kaua küll siin aega wiitnud. Meil on suur teenistus täna ööse ees. Üksnes ööse mägede wahel, kus piiriwahid iga filmapilk mind kinni wõimad wõtta, saab mo meel lahkemaks ja süda fergemaks!

Kuule Hendrik, sel ööl ei tohi sa mitte salakauba-wedajate filda minna! hüüdis Mari.

Ja mikspärast mitte? küsis tema. Eks sa pole kuulnud, et salakauba-wedajad mind oma pealikuks on tõstnud? Mikspärast mitte? siis just sel ööl ei pea ma nende eel käima?

Piirimahid ja soldatid teadwad, mis teie täna ööse ette tahate võtta; ja on teid kangeste luurimas. Neile on keif ülesantud.

Ülesantud, ütled sina! küsis Hendrik kohkudes. Või ülesantud!

Mari juttustas temale nüüd keif, mis ta oma ema käest oli kuulnud.

Siis pean ma sedamaid minema; mitte üks filmapilk ei tohi ma enam wiivitada.

Asjata püüdis Mari teda tagasi pidada ja teda üksnes seeford oma palwet kuulda võtta.

Keige vähem seeford! hüüdis tema. Urwad ja, et mina, kui ma häda kuulen, neid maha jätan, kes juba mõndagi kitsikust minuga on kannud? Nemad lootwad minu peale, muidu on naad kadund, kui ma mitte ei lähä. Ja kui ma ka oma elu jätan, neid ei taha ma mitte kimpu jätta, nemad on mul ainsad inimesed, kes mind ei wiikla.

Enne kui Mari teda tagasi võis pidada, oli ta uksest väljas. Ta tahtis tale järele jooksta, aga ta oli ehmatusest kohmetand ja langes pool surnud tooli peale.

Varsti peale seda astus ema tuppa. Tema ei teadnud mitte, et Hendrik seal oli käinud ja Mari kurwa ja rõhutatud meelt ei pannud ta tähele, sest see oli tal juba igapäine asi.

Sel ööl ei saa nalja olema, ütles tema. Piirimahtidele ja soldatidele näikse kõik ülesantud olema; ja Hendrikud püüdwad naad kõige enam, sest et tema kõige suurem süüdlane on,

et nemad juba mittu nädalat mitte ühelgi ööl filma pole finni saanud. Naad on tõutanud, et ta seekord nende kühist mitte ei pea peasema. See öö saadab teda wist kül mõnekski aastaks wangi roodu. See on ka tale paras, mispärast ta on niisugune kangelasne lurjus ja ei wõtnud Jõekalda Annuse raha wastu. — Mitte üks filmapilk ei saa ma teda kahetsema. Ta wõis paremat elu saada, aga ta ei tahtnud.

Mari ei wastanud sõnagi. Wärisedes tõusis ta üles ja astus oma kambriksse. Ka tema pidi iseenele tunnistama, et Hendrik kõigis süüdlane oli. Tema murdmata kangelasus ja tige süda pidid teda hukka saatma, aga siiski ei wõinud ta tema peale wiha kanda. Ta süda hoidis armastuses tema poole ja kui ta teda peasta oleks wõinud, mõtlemata oleks ta oma elu tema eest annud, aga nüüd oli see hilja!

Sõ tulli kätte. Paksud pilwed katsid tae-
wat ja pimmedus oli nii suur, et ka mitte paari sammu peale midagi näha ei wõinud. Tuul ei liigutanud puu lehte, keif oli nii waikne, et muud midagi kuulda polnud, kui wihma pisarate langemine kiwide peale. Ka päewa aeal oli siin mägede wahel waikne asi, sest suur tee käis orust läbi külasse ja kui ka mõned teeraad mägede peal olid, siis olid need üksnes küttidest ja salakaubawedajatest aetud ja ka neile üksipäiniis tutwad. Üksnes see, kes seda paika hästi tundis, wõis päewa aeal neid teesed mööda käia, aga öö pimeduses üle mägede käia oli kogune

kardetaw, jesi kui kogemata jalg titja tee pealt, wõi mõne järsku kalju pealt kõrwa juhtus libistama, siis oli teada, et al sügawuses kanta pidi kokkuforjatama.

Siiiski astusid praegu kümme-kond mehi neid teesid mööda pikkameisi sam sammult edasi. Naad käisid tihti üksteise kannul. Igal mehel oli kauba kimp seljas. Keppiga katsusid naad enne kotta, kuhu naad jalaga astusid. Nenda sõnalaujumata rühkisid naad edasi.

Need olid salakaubawedajad, kelle peamees Hendrik oli. Kui tema Mari juurest ära oli läinud, oli ta nii usinaste, kui võimalik, sinna paika tõttanud, kuhu naad ikka kokku tullid ja teistele teada annud, mis ta Mari käest oli kuulnud.

Üks osa mehi oli kangeste wastu pannud tänast kaubawedamist ettewõtta, aga Hendrik polnud mitte järele annud. Tema wastane meel ja uhkus ei sallinud seda. Temal oli hea meel, et ta piirwahtisid, kes teda jo oma küüsis arwasid olewad, ka see kord petta wõis. Oma seltsimeestele oli ta argust etteheitnud ja neid lubanud piirwahtidel tundmata teesid mööda üle piiri wiia; siis olid need wiimaks ka järele annud.

Snnelikult olid nemad mitmest kohast üle piiri astunud ja oma sõbrade käest kaupa wastu wõtnud. Tollimaea lähedalt sügawat jõe põhja mööda, mis kuiwaks lastud, olid naad tagasi tulnud. Hendrik oli õigeste ettearwanud, et just

tollimaea lähkedal sel ööl piirimahid neid keige vähem otavad. Riisugust häbemata julgust ei wõinud naad mitte mõttelda. Raubamedajatel oli see õnneks tulnud ja nende julgust uueste karastanud. Otsata waewaga olid naad nüüd järsku mäge mööda ülesroninud, Hendrik kui ninamedaja teiste ees. Suure hirmu ja waewaga olid naad wõidelnud. Kogemata libistamine wõis neid sügawusse saata, üks lahtipeasew ja allalangew kiwi neid piirimah tidele äraanda. Mitmest ristteest pidid naad ülemine ma, ja naad olid kadund, kui üks piirimah t neile siin wastu juhtus; sest põgenemine oli siin wõimatu. Wiimaks olid naad selle tee peale saanud, keda mööda naad praegu käisid. Hendriku käsu peale ei saanud sõna rägitud. Üksnes mõni õhkamine raske koorma ja halwa tee pärast, oli meeste juust kuulda.

Hendrik astus mõni sam teistest eemal ees tähele pannes, kas julgeste wõib edasi minna. Ja et ta pimeduse pärast kaugele ei wõinud näha, jäi ta iga silmapilk seisma ja kuulas. Keik oli wait. Midagi kahtlast kabinat polnud kuulda. Weel üks tund ja piirimahid olid keige oma püüdmisega kawalaste pettetud ja nende kaup warjupaika wiidud.

Hendrik jäi seisma ja las kis seltsimehi oma ligi tulla. Tulge minu järel, ütles tema, siis käänis ta kõrwale ja ronis kahe kalju rünka wahelt üles poole, kust waewalt mees aawalt läbi wõis tungida. Warsti sai ta ühe pisuke

lageda koha peale, kus kalju rünkad seina kum-
bel ümber seisid.

Siin puhkame nattuke, ütles tema ja wis-
kas koorma seljast maha: Siit ei pea meid keif
maailma piirimahid üles leidma! —

Mehed tegid tema eesmärgi järele, sest neil
oli puhkamist enam tarvis kui temal. Budel
rummi karastas nende jõudu, ja Hendrik panni
kogune piibu põlema. Keegi neist meestest, kes
mõned juba mittu aastat salakaubavedamise
ametid olid pidanud ja iga rada armastid tund-
wad, ei teadnud seda paika.

Kust ja teadsid seda paika, küsis üks Hen-
drikut.

Kas ta teie meelepärast on? vastas Hendrik
naerates, sest see tegi teda rõõmsaks, et ta tänane
raske ettevõtmine korda näitas minema. Mina
olen tõeste see ainus inimene, kes tännini seda
paika on tunnud. Eks ole esimene hea warju-
paik? Paremat puhkamise paika ei leia te' siin
mägede wahel mitte. Seie ei tule meile keegi
järele. Mina ise leidsin teda mõne nädala eest;
juhtusin kogemata seie. Hukkusin kord ükssipäi-
nis mägede peal ümber. Üks rebane kargas eest
üles, nähti haige, wõi wigaseks lastud olema.
Sedasama rada mööda, mis me' praegu tulime,
jooksis ta seie. Mina läksin järele ja leidsin
seda paika. Siis oli se tee muidugi palju wae-
walisem, ma pidin mondagi kivi ja kändu enne
kõrwa weeretama, kui ma seie sain.

Viisut aega hingasid mehed, siis mõtsid naad omad koormad jälle selga ja hakkasid edasi minema. Jälle astus Hendrik, kui eelkäia, teiste ees. Veel tuli neil mõnigi järsk ja waewaline koht tee peal ette, siis läks tee laiemaks ja edasimineks fergemaks. Rahus olid naad siitjaadif edasi saanud ja arwasid endid juba peasnud olema. Kui Hendrik järsku seisma jäi ja oma seltsimehi wagusi käsks olla.

Üks heal, kui oleks wasto kiwi löödud, oli tema terawa kõrwale mõeras. Üksnes tema oli seda kuulnud ja õõsehealte ja kabinaga tuttan, teadis ta sedamaid, et see inimestest tuli. Hingetõmbamata kuulas ta, aga keik jäi vaikseks. Juba sundisid tema seltsimehed edasi minema — kurjaste käsks ta neid paigal olla; seal kuuldi nende taga tasast wiliistamist ja paari sekundi pärast kostis nende eest niisama sugune wiliistamine wastu.

Meie oleme kimpus! hüüdsid mittu meest ühest suust, ja tahtsid oma koormad enestest ärawisata, et usinamast põgeneda mõiksid.

Wait! käratas Hendrik tasase healega. Teie olete kimpus, kui teie iseennast oma kisa läbi kimpu annate. Mitte üks ei pea kaupa enesest ärawiskama. Midagi ei pea naad leidma, tulge minu järele!

Kiirest ruttas ta edasi. Aga mida ligem häda oli, seda enam kaswis ta julgus ja tema kõrwad olid seda ergemad. Wahest wiefümne-

sammu taga kuulis ta tajaft kõnet. Ta ei ujal-
danud seda teed enam edasi minna.

Tasa — tasa! keelis ta oma seltsimehi.
Tulge aga minu järel.

Ta pööris tee pealt kõrva ja ronis mäe
mööda kaljude vahelt üles. Hirm andis mees-
tele uut jõudu, naad käisid jalamaad tema kan-
nul. Bijut aega ruttasid naad rahus edasi, ja
warsti pidi neile parem tee kätte tulema; seal
aetus neile häkkitselt kalju rünka tagalt üks mees
waistu ja käratas walju healega: Eiiske paigal!

Kartmata ruttas Hendrik tema waistu. Nüüd
kas elu ja peamine, wõi surm. Aga enne kui
tema ligi sai, läikis püksi tuli ja koledaeste kõlas
pauk mägede pealt waistu.

Hendrik wankus. Kõigest jõust pidas ta en-
nast kalju naeal ülemal.

Wasakut kät alla — ruttake, — ruttake!
hüüdis ta oma seltsimeeste waistu. Siis wõt-
tis ta oma wiimist jõudu kokku, kargas soldati
peale, kes weel paar sammu temast eemal oli.
Kõige ramuga pörutas ta teda waistu maad.
Soldat jäi oime liigutamata, kui surnud maha.
Nüüd ruttas ta oma seltsimeeste järele, kes juba
tükki maad ette olid jõudnud. Nemas teadsid
kül, et Hendrik haawatud oli, aga ükski ei jää-
nud tagasi teda aitama. Kõik mõtlesid aga
üksnes oma peamise peale.

Kibe walu naeratamine lehitas ta suu üm-
ber. Tema oleks oma elu iga ühe nende eest
jätanud, aga nemad jätsid teda kõik kartuse pä-

raft maha. Mitte üksainus ei jäänud seisma teda ootma. Veel nägi ta hakkawal foidu walgusel neid mäge mööda üles ruttawad, ta oleks neid veel wõinud tagasi hüüda, aga ta ei teinud seda, — ennem waatis ta ilma abita surma silma. — Tema oli jo waene Kõlakurat! —

Ühe kivi peale istus ta maha. Siin tuli tal mõtte ennast wastupanemata piirimahtide kätte anda. Siis oli jo keik möödas, mis temal wiimatsil päewil palju meelehaigust oli teinud. Seal ärkas himu elu ja priiuse peale uueste tema sees. Ta tahtis priiks jäeda.

Jälle tõusis ta üles, wõttis oma wiimist jõudu kofku ja wedas ennast waewaga edasi. Kuuli haawa, mis tal rindus oli, polnud ta eestotja tähelegi pannud, ka nüüd ei tundud ta suuremat valu, aga enam ja enam hakkas were jooksmise läbi tema jõud kaduma. Ta oli küll rätikfu haawa peale sidunud, aga weri jooksis ikka.

Rauba kimpu jõudis ta waewalt weel kanda, aga ommeti ei tahtnud ta seda maha jätta. Keegi ei pidand ütlema, et tema arguse pärast oma koorma enesest ärawiskanud ja jänese wiisil põgenenud.

Edasi ja edasi wedas ta ennast kaljude wahel; ühe sala warju paiga poole ruttas ta, enne kui ta aga sinna sai, langes ta rammutu ja pool surnud maha.

Päike oli ülestõusnud. Salakaubawedajad olid kõik õnnelikult peasnud; asjata olid piiri-

wahid ja soldatid neid taga aeanud. Kindlaste olid naad lootnud neid seekord kätte saada, ega mõinud isegi armata, kuidas see võimalik olnud, et naad ära olid peasnud, ja õigusega andsid naad seda keif Hendriku süüks. Ilma temata oleksid ehk juba keif salakaubawedajad wangi koea poole astunud.

Kui soldati püüsi pauf, kelle läbi Hendrik hawatud sai, waljuste mägede wahel kõlas, olid keif piirimahid kõrwaleisi teesid mööda sinna poole läinud, kust pauf nende kõrwu helises. Soldati olid naad uimatsse maast leidnud ja teda warsti üles äratanud. Temal oli pisuke haaw pea küljes. Keif kohad olid naad mägede peal läbi otsinud, ilma et naad salakaubawedajaid, kes ammu juba warjupaigas olid, oleksid leidnud. Wiimaks otsmise himu otjas, märjad ja wäsinud, olid naad kodu läinud. Üksnes see soldat, keda Hendrik maha oli löönud, oli üksinda otsima jäänud. See walutas ta südant, et ta salakaubawedajaid nii hõlpsaste oli lasknud ärapõgeneda ja ta lootis ikka weel, et ta Hendrikud, keda ta oma paugu läbi oli wankumat näinud, weel leidma saab.

Ehk küll ise raskesti wäsinud, hulkus ta siiski mittu tundi mägede wahel ümber. Haaw pea sees kippitas ja see tegi ta meelt weel pahemaks. Ta teadis ette ära, ei teised tema üle irwitama saawad, et ta ennast Hendrikust, kel midagi sõa riista käes polnud, oli lasknud maha lüüa. See ei olnud mitte võimalik, et Hendrik

nii ruttu nõis ärarõgeneda, kui tema seltsimehed.
 — On oli tema poolt. Wiim oli üle läinud, ja kiwi peal nägi ta mere tilga, mis alles wärsk oli, sedamaid ärkas tal meele, et see mere tili muialt ei wõinud tulla, kui Hendriku haawast. Ugaraõte pani ta keik kochtosi ümberringi tähele ja leidis pea weel enam werd maas, nüüd oli tal teerada täes, teda mööda Hendrik edasi oli läinud. Kuumama peaga tormas ta mere rada mööda edasi ja Hendriku oma weri sai tema äraandjaks. Warsti leidis soldat teda kahe kalju wahel uimase maast, kauba kimp tema kõrwas.

Soldat oleks rõõmu pärast hõiskada wõinud. Ta kumardas tema peale maha ja leidis et ta weel elus oli. Ta pidi ka weel elama, sest ta tahtis teda elawalt kochtu kätte anda. Reigest jõust rapputas ta teda, aga Hendrik ei liigutanud ennast mitte. Wiinaga õerus ta tema pead ja otsa ja laskis ka mõne tilga suhu.

Äkkitselt lõi Hendrik filmad lahti ja waatis imesteles ümber. Ta nähti mitte mäletamat, kus ta oli, kui ta aga soldati irwitawat nägu nägi, tuli tal keik meele, mis sündinud. Ruttu aeg ta ennast püsti ja tahtis soldati peale karata, aga tema jõud oli nõder. Tema filmist paistis kül wiha ja mehine meel. Aga soldat rõhus teda wägise maha.

Tasa ikka tasa! hüüdis soldat irwitades. See kord ei pease ja enam mo küüfist. Hoho! ma mõtlesin jo, et haawatud lind mitte enam kaugele ei wõinud lennata!

Wäewõimu püüdis Hendrik maharõhumat kät enesest äralükkata, aga tema jõud oli kange were jooksemise läbi murtud.

Dot, oot ja pois! ütles soldat. Kas sa veel taltšaks pole saanud? Kül wangi maeas so tiwad maha raiutakse ja Külakurat taltšaks tehakse. Kitisas kambrike, ahelad kätte ja jalge ümber, pisut kehwa toidust, ma mõtlen wähe leiba ja mitte palju wet, kül see pehmeks teeb, ja kui see veel ei aita, siis on wangide wahil veel üks teine rohi. See on nahast kofku plettitud ja istub lühikese puu warre otsas. Külakurat ae! Kas sa tunned niisugust riistapuud? Dot, oot, kül so selg pea temaga tutwaks saab! —

Hendrik seisis wagu si maas. Tema tulew lugu oli temal nüüd teada, seda ei wõinud ta salata, aga ta ei tahtnud mitte näidata, et ta hirmu tunneb. Ehk tal kül peaemist oma elu sees enam loota polnud, siiski paistis ta filmist wiha ja kangu. Wärisemata waatis ta soldati otsa.

Maast üles! kätas soldat; kui Hendrik omad käd wastupanemata oli lasknud finni siduda.

Hendrik püüdis ennast üles aeada, aga et ta kättega toetada ei wõinud, langes ta jõutu tagasi.

Üles! hüüdis soldat teistkorda, wõttis ta rinnust finni ja fikkus teda püsti. Ae! kül ma sulle nüüd jalad alla teen, pois! Sa pead teadma, kelle kätte sa oled langenud. Kätte

mafsa tahan ma sulle saea wõrra, et sa mind maha oled löönud, teistkorda ei pea sa wõrukael oma elu sees seda enam tegema, selle eest tahan ma kindlaste hoolt kanda. Ära sa kelm wahi nii furjaste mo otja! Ma lasen kuuliga sulle jalgu, et sa oma eluaéal siit mägede wähest enam wälja ei pea saama! — Ta oli Hendriku rinnust kinni hakanud ja rapputas teda kõwaste.

Hendrik kirisistas hambid walu ja wiha pärast, aga ta film ei wärsenenud mitte, waid waatis weel tigidamast soldati otja.

Säh, wõtta oma kaubakimp! sa pead ise teda linna kandma! urises soldat edasi, kaubakimpu kõiega Hendriku selga sidudes. Oled ise teda siia kõrwale kannud; paras sulle! Sa oled palju kergema waewaga läbi saanud, kui sa juure tee peale oleksid jäänud, aga niisugustel kelmidel on ikka sala teed armjad! Beaksite palju targemad olema, kui te' minusugusid mehi petta tahate. Sa oled ikka kiidelnud, et ükski sind kätte ei saa, katsu ometi kord, kas sa nüüd mo käest weel peased; katsu pois! Nüüd kasi edasi!

Ta tõukas Hendriku püüsi päraga edasi, nii et ta pea maha oleks kukkunud. Reigest jõust hoidis ta ennast ülewel ja astus pikkameisi edasi. Üht sõna, ega õhkamist ei tulnud ta suust. Mis ta sest hoolis, kui ta ka maha langes ja tema elu korraga otja sai? Surma ta ei kartnud ja nõdrust ei tahtnud ta näidata. Tema oleks en-

nast niijamajuguse meele ja murdmata kangusega otse surma suhu lasfnud wiia.

Raske kaubakimp rõhus ta hawatud rindu kofku, walu ja liig koorem aeas tale higi otja peale, waewaga wedas ta ennast edasi ja pidi aeg aealt seisma jääma ja hinge tõmbama.

Soldati roppu wandumist ja needmist ei kuulnud ta mitte, ei tunnud ka temma püüspära hopisid, mis nii sagedaste, kui ta seisma jäi tema pihta tulid; ta mõted olid hoopis muial.

Marit nägi ta, kuidas ta mõne tunni eest nuttes ja paludes tema ees oli seisnud. Ta kuulis tema palumist ja maenitsemist. Nüüd esite tundis ta, et temal õigus olnud. Kurja ja kassipidise mõttetega oli ta tema juurest ärajooksnud; see mõte, et Mari Jõekalda Jürit armastab; piinas teda — aga miks pärast oli ta tema eest nenda muretsjenud? Miks pärast teda silmaweega palunud, üksnes sel ööl mitte salakaubawedajate kilda minna, kui piriwahid kangeste neid luurisid? Oles ta tema palwet kuulnud! Aga see ei wõinud nenda olla. Oma seltsimehi ei wõinud ta mitte hädasse jätta, kui naad ka teda nüüd maha olid jätanud.

Kui suur saab tütarlapse südame walu olema, mõtles tema, kui ta teada saab, et mind wangi wiiakse, kui ta mind seutud oma afnast näeb mööda weetawat. Kui teistiti oles keit tulnud, kui ta kahtlase meelele Mari armastuse üle omas südames mitte maad poleks annud; kui ta oma kangelaelust ja kõrkust oles maha-

rõhunud, kui ta Jõekalda Annuse raha oleks vastuvõtnud. Armast õnneliku elu oleks ta võinud elada, Mari oleks tema omaks saanud — aga mis nüüd.

Tema jõud oli lõpnud; wanfudes oli ta edasi kopperdanud, nüüd ei kannud ta põlved teda enam. Ta langes kiwi peale maha. Ka soldatil nähti temast hale meel olevat, wõi tundis ta ära, et Hendrik puhkamata enam edasi ei jõudnud minna. Ta laskis teda pisut aega puhata.

Kuum higi otja peal, raskesti hinge tõmbades, põlewast jänu hädast piinatud, istus Hendrik kofku kõwerdud kiwi peal ja waatis ükssilmi oma ette maha; seal kuulis ta kedagit lähemale astumat. Silmi üles lüües, nägi ta Jõekalda Annust mõni sam eemal seiswat. Hendrik oli omas südames maailma Jumalaga jätanud ja oli walmis wangi minema, aga, et just see mees teda seekord wangi tee pealt leidis, see aegs ta werd keema.

Silmapilk oli Jõekalda Annus, Hendriku lugu äratunnud. Ta oli ammu ette äranäinud, et see nenda tulema saab. Hendriku hoolimata tembud, tema julgus ja kangelaelus pidid teda üksford hukka saatma, siiski jäi ta kui jahmund seisma ja ehk ta kül selgeste ära nägi, mis sündinud oli, küsis ta ometi: Mis on siin sündinud? Uttelge!

Bea farmantsiku olen ma kätte saanud! kostis soldat. Mõndagi ööd oleme tema pärast pidanud und wirutama, nüüd tahan ma teda

See eest ühte paika wiia, kus ta õige magusi wõib olla. Hoho! kui ta sealt jälle lahti peaseb, küll ta siis on õppinud, teiste õiglaste inimeste wiisil, õõse magama ja päewa auuaste tööd tegema.

Annus waatis Hendriku peale. Sest päewast saadik, kus ta tema poega oli peastunud, polnud ta teda tänini näinud ja see kolle filmapilk, kus ta poeg surma hädas oli, tuli tal forraga meele. Kuida oli Hendriku nägu selle üürifese aea sees teiseks saanud. Tema palged olid kollatand ja lohkus, tema filmist paistis walu ja jõuetus. Küüd esite nägi ta, et Hendriku rinnad ja käed werised olid.

Kas ta haawatud on? küsis tema, ilma Hendriku pealt filmi ära pöõrmata.

Minu kuul on temale pisut ligi tülkinud, kostis soldat. Noh, poleks ka kahju olnud, kui ta temale südame juure oleks läinud, — üks Jumala päewa waras oleks ilmas vähem, aga niisugustel wõllaorjadel on kümme kord wisam elu, kui kassil, kellele liht püssikuul midagi ei tee, peab, nii kui wana sarwilise tarwis, hõbe kuul püssis ollema.

Teie olete teda püssiga lastnud? hüüdis Annus ehmatades.

No muidogi! ta kelm oleks mul muidu käest jälle ärajooksnud. Siin kõlmatuma mägede wahel wõtku hunt niisugust wõrukaela kinni, kui tal termel jalad al on. Iga kalju rünka taga on ta jälle filmist kadund. Seepärast olen ma

teda märkinud, et tal jäljed järel jäävad, kus ta lähab.

Baha meelega kuulis Jõekalda Annus soldati saeatamist; siiski küsis ta: „Mis Te' siis nüüd temaga tahate teha?”

Otsekohe wangi wiia! hüüdis soldat. Nii faugele saab ta weel oma jalgu järele wedada, kui ma aga teda elusalt käest ära olen annud, saagu siis temast, mis tust saab, ja kui ta ka tunni aea pärast hinge wälja puhkab, minul ükstäis! —

Hendrik ei waatnud mitte Annuse otsa, muidu oleks ta tema filmist, mis ikka weel tema peale waatsid, äratunnud, et tal tema pärast hale meel oli. See oli jo tema poea elu peastja, teda ta nüüd oma ees feige suuremas hädas nägi, ehk kül oma süü pärast, aga abita ei wõinud ta teda siiski jätta.

Silmapilk pidas Annus iseenesega nõu; siis näitis ta sõrmega, et soldat temaga pisut kõrwale pidi astuma. Hendrikut filmas pidades, läks soldat Annuse järele. Pisut aega kõnelesid mehed teine teisega tasa, aga õige pakkilt. Rangesse nähti Annus soldati peale käimad, et ta temale järele pidi andma, soldat nähti aga ikka weel wastu tõrkumat, ehk tal kül juba kahtlased mõtted olid.

Wiimaks andsid naad teine teisele kät ja tullid Hendriku juure tagasi. Hendrik ei olnud oma filmigi nende poole pöörnud, üleliig ihu nõdrus ja fange walu olid tema meelt tõntsis

teinud. Aga ometi panni ta immeks, et soldat kauba kimbu ärawõttis; seega oma teed läks ja Annus temale weel takka hüüdis: Homme ma ootan sind!

Annus lõikas nüüd tema kätte ümbert paelad katti ja ütles: sina oled lahti!

Jahmudes waatis Hendrik tema otsa. Kust need sõnad nii järsku tullid? aga ometi polnud naad nalja moodu kuulda.

Waat, ütles Annus edasi, kui sa mo poea jurma suust peastsid, lubasin ma sulle pool oma talust, sina pole mo pakkumist kanguse ja tore-duse pärast mitte wastu wõtnud — nüüd tahan ma sulle niisama sugust head teha, soldat ei saa kellelegile ütleva, et ta sind kätte on saanud, maksis mul palju waewa, enne kui ta suud lubas pidada, nüüd oled sa lahti ja meie oleme üks-teisega tasa! —

Hendriku süda lõi pehmeks. Ta tahtis püsti tõusta, aga ei jõudnud, tänulikult waatis ta Annuse otsa ja tema silmist oli selgeste lugeda, mis ta süda tundis. Esimest korda tema elu sees oli üks mõeras temale midagi head teinud.

Ma olen juba ammu ette ära näinud, et see nenda tulles saab, ütles Annus edasi. Wõid rõõmus olla, et ma kogemata seda teed juhtusin käima, muidu oleks sul mõneks aastaks prii korter hooletu olnud. Wõtta seda omaile õppetuseks; Hendrik, sinna wõiksid kogune teine inimene olla, kui sa aga tahaksid. Mõistust ja jõudu ei puudu sul mitte, ja ma usun ka, et so

süda iseenejest hea on, kui ja aga oma ätilist meelt ja kangelastust püüaksid maha rõhuda.

Hendrik ei julgenud oma filmi mitte üles tõsta. Tõimest korda omas elus tundis ta häbi iseenele ja oma kurja elu üle.

Sa oled haawatud? küsis Annus.

Jah, siit rinde alt, vastas Hendrik. Waevalt mõis ta neid sõnu üttelda.

Rasj' ma waatan, ütles Annus, ja kumardas tema kõrva maha, aitas riided lahti teha ja katsus haawa läbi.

Ohmatades ja kartlikult wangutas ta pead ja ütles: Haaw ei ole mitte nii kerge kui sa arwad, kuul on alles sees ja pealt on ta veel finni punsund; sulle peab warsti abi muretsetud saama, enne kui lugu kurjemaks läheb!

Kül ma tast jagu saan, vastas Hendrik: Walust ei pea ma suuremat lugu!

Walust ei ole ka suuremat lugu; aga rind on ometi üks õrn koht ja ei mõi temaga mitte nii hooletumalt ümber käia. Kui ja aga veel ühe wersta jõuaksid edasi minna, kül mina siis keif muu eest hoolt kannan. Wana metsawahi Andresse juure tahaksin ma sind wiia, ta on mul juba ammu tuttav, ja kui ma teda palun, wõttab ta sind heameelega vastu ja peab ka suud. Tema juurest ei saa sind keegi otsima ja sa wõid nii kaua sinna jäeda, kui sa jälle terve oled.

Silmapiilk aega oli Hendrik lähewahel, kas ta pidi Annuse pakkumist vastu wõtma. Wana wiha wing liigutas ennast veel tema sees, kadus

aga pea jälle ära. Ta waatis Annuse otja ja pakkus temale kät.

Kül ma nii kaugele ikka weel jõuan, ütles tema; ja wõttan ka Teie abi tänuga vastu.

Wärisema healega oli ta neid sõnu rääkinud. Ta tahtis ülestõusta, aga ei jõudnud. Annus wõttis ta käest kinni ja aitas teda. Toeta ennast kõwaste minu naeale, kül mina sind edasi aitan.

Pikkameisi astusid mõlemad metsawahi maea poole. Keegi ei juhtunud neile tee peal vastu. Mittuford pidi Hendrik seisma jääma ja puhkama, siiski said naad wiimaks metsawahi maea juure. Annus läks ühesinda tuppä Andressega tarwilist nõu pidama.

Tema wõttab sind vastu, kui ma teda palun, ütles ta Hendrikule. Käägitakse, et ta wanast ka ise salakaubawedajate sõber olnud. Olgu see nüüd, kuidas ta on, oma abi ei saa ta sulle mitte keelma, ja siit ei otsi sind keegi. Tema võib ka seni sulle ise abiks olla, kui tohter linnast tuleb, sest tema on mittu inimest aidanud, paremine weel kui mõni tohter ja mõistab iseäranis haawadega osawaste ümber käia.

Pisut aea pärast tuli ta Andressega, kes üks kareda ja kindla loomuga, siiski lahke südamega mees nähti olewat, Hendriku juure tagasi ja wiisid teda kahewahel tuppä.

Pisukese kõwalise kambrikese siise tehti temale woodi walmis, sest hingamist nähti temal teige enam hädaste tarwis olewat. Siis kat-

sus Andres haawa läbi, mis ta mitte nii kerge ei arwanud olemat.

Glu peale wist ei saa ta julle käima, ütles ta Hendriku wastu, kes waewalt tema sõnades meel aru sai, sest aega mööda läks ta meel segaseks; aga rahu ja kannatust peab sul olema. Haaw on ümbertringi juba paistetand ja põlewik siise lõonud, pahemaks ei tohi ta enam minna, muidu lähab lugu kurjaks. Sa ei pea mitte kartlik olema. Mina räägin sulle otse tõe, sest et sa seda kuulda ja kannatada wõid ja kel üks niisugune teha on, kui sinul, see jõuab palju enam kannatada ja wastu panna, kui teised inimese lapsed.

Tema tõi külma wet, kastis närtsu hilpusid siise ja sidus neid haawa ümber, et põlewik laiemale ei lähaks.

Jõekalda Annus läks sedamaid linna arsti juure, sellega nõu pidama, mis tarwis teha tuleb, aga salajas, sest keegi ei pidanud sest sõnagi teadma.

Hendrik ei teadnud keigest sest enam midagi. Tema pea oli palaw, kui kuum kiwi, tema hingamine raske, tema käed wärisesid ja keif ta ihu oli täis walu. Silmad olid tal kül finni, aga ta ei maganud mitte. Range haawa tõbi oli tema peale tulnud ja tema meeled kadunud.

V.

Mari polnud sel ööl, kui Hendrik õhtu tuuletuhil tema juurest ära oli tõttanud, kartuse pärast silmaga finni saanud. Teisel hommikul nägi ta piirivahtisid ja soldatid asjata kodu minemat ja juba tahtis ta süda fergemaks ja rõõmsamaks minna; seal kuulis ta, et salakaubavedajate peamees raskeste haawatud saanud. Teda pole kül kätte saadud, aga üks soldat jäänud teda veel otsima. Waewalt jõudis ta oma ehmatust maha rõhuda. Ta teadis kül, et Hendrik see peamees oli. Kui raskeste oli ta aga nüüd haawatud ja kas ta eluga peasnud. Kas ta mõnes kohas mägede wahel abita maas oli, või mõitles ta mõnes urtikas juba surmaga? Või oligi ta juba surnud?

Need küsimised, niisugused piinawad mõtted tormasid Mari pea sees ilma et ta neile üht ainust wastust oleks mõinud anda.

Rõuneaeagu tuli ka see soldat, kes Hendrikut haawanud, kauba kimbuga külasse ja juttustas, et ta kauba kimpu mägede wahelt ühe järsku sügawuse kalda pealt leidnud. Kas nüüd olla haawatud põgeneja teda maha wiiskanud, et ta fergemast põgeneda võiks, ehk olla ta sügawuse sukkinud.

Mure ja kartus tahtis Marit ära lõpetada. Päew päewa järele lootis ja ootis ta Hendrikust teadust saada, ootis teda tagasi tulewat, aga asjata. Ta pidi surnud olema, aga

fus kohal? Riipalju oli ta nutnud, et filmist enam wee tilka wälja ei tulnud. Wiimaks wõttis ta nõuks Hendriku keha ülesotsida, et ta maha mactud saaks.

Päewad otja hulkus ta mägede peal ümber. Mittuford käis ta metsawahi Andresse maeast mööda, ilma et ta oleks teada saanud, et see, kelle järele ta süda nii fangeste igatses, seal rattukse al oli. Keif ta otsimine oli asjata.

Ta nagu lõi kollatseks, ta palged jäid lohku, silmad läksid tuhniks; tema noorus oli kadund. Mitme tunni kaupa istus ta liigutamata ja waatis oma ette maha.

See wahel oli Hendrik metsawahi maeas päewad otja fanges tõwes meeletu maas. Tohter oli kuuli kül haawast wälja wõtnud, aga wähe lootnud, et ta terweks saab.

Üksnes wana metsawaht ei heitnud nii ruttu lootust ära. Tema oli palju ilmas näinud ja tähele pannud, niisama elajate kui inimeste juures, et mitte lootust niikaua ei pea äraheitma, kui sooned weel wäha ihu sees liiguvad, seepärast istus ta wäsimata Hendriku sängi juures, pandis tema eest fangeste hoolt ja täitis tohtre õppetused keif täieste.

Temal oli Hendrikust hale meel, sest ta teadis, et ta ilma sõbrata ma peal oli, kui lind oksa peal, ja mõnige mees ennast rõmustama saaks, kui ta tema maeast millasgi enam wälja ei tuleks. Ka tema oli omas noores põlwes üleannetu olnud, et tal kedagi polnud, kelle selt-

siis ta kasuliku õppetust oleks saanud. Ta teadis, kui suurt kasu mõistliku inimestega koos elamine noores põlmes inimesele saadab, ta teadis aga ka, kui kahjulik see on, kui inimene ainuüksi, kui metsa puu üleskaaswab; kui ta juba lapse põlmes eluga peab mõitlema, keif elu häda ja waewa tundma ja ilma teiste abita ise omale seda keif saatma, mis tal tarwis on, ja selle tee peal, mis tema meel aga heafis kiidab; ja enamiste on see tee ikka kuri, sest ta arwab, et keif inimesed tema õnnetu elu pärast süüdlased on ja püüab neile nende kurja kätte tasuda ja nende käest wäewõimu seda omale saata, mis ta rahuliku ja lepliku tee peal palju hõlpsamalt oleks kätte saanud. Nii oli waeje Hendrikuga lugu.

Jõekalda Annus käis mittu korda kuulamas, kuidas Hendrikuga lugu on, aga ikka oli tema elu weel kaalu peal. Kartuse pärast polnud ta ühelegi sõna lausnud, mis ta Hendrikule teinud, ka oma poeale mitte. Sai Hendrik jälle terweks, siis oli tal kindel nõu tema eest muretseda, sest oma poea peastmist polnud ta mitte äraunuстанud.

See päew tuli kätte, kus Hendriku haigus, kas surma, wõi elu poole pidi pööрма. Andres istus tema sängi juures. Tohter, kes sel päewal mitte tulla ei wõinud, oli temale mitmed õppetused annud. Weel kord rapputas tõi Hendrikut hirmsaste, ta jamsis ja mõllas, kui hul; esite kesk ööl jäi jampsimine tagasi ja rahuline magus uni tuli haige peale. Ta oli tõbe

äravõitnud ja surmasti peasnud. Nüüd jättis Andres teda rahu sees magama ja otsis ka oma kehale mitme öö valvamise järele hingamist saata.

Kui ta teisel hommikul üles ärkas ja haige sängi juure astus, magas Hendrik ikka veel rahuliste. Tõbe kuum oli tema palgist kadund ja tema nägu kahvatuts läinud, aga surma polnud enam karta. Pisut aega peale seda lõi ta silmad lahti. Täie meelega aga imestades vaatis ta oma ümber. Keif tema ümber oli mõeras. Esite aegamööda tulli tal tema lugu meele. Ruttu tahtis ta sängist ülestõusta, et ta enam valu ei tunnud ja ennast terve armas olemat, aga ihu nõdrus ei lasknud mitte, waewalt mõis ta aga oma pead ülestõsta.

Andres juttustas nüüd temale, kui kaua ta palamuse tõbes maas olnud ja kui mittu kartliku tundi ta tema sängi juures walwanud.

Tohter ei lootnud enam, et sa paremaks saad, ütles tema. Ka minugi lootus tahtis juba kaduda, sest so haigus oli raske, kogune raske, aga nüüd pole sul enam midagi karta. Üksnes mõnda päewa pead veel waguft maas olema, hästi waguft. Ma mõtlen, so meel on nüüd taltjaks saanud. Salakaubawedamine ei saa sul wist enam meele tulema. Piirimahid on igal pool ja need ei mõista nalja, seda sa oled tundma õppind. Kolm tolli sügawas oli kuul so rinnus. Ühe karwa wäärt — ja so elu oleks kustund. Nüüd aga waguft. Siin pole sul midagi karta,

mina ei anna sind mitte wälja — ja kui ka paarkümmend soldatid sind otsima tulewad.

Hendrik waatis teif selle aea Andresse otja. Mõnda korda oli ta teda enne näinud. Kuidas see tulli, et see wõeras mees nenda tema eest muretses? Ta mõtles Jõekalda Annuse peale, kes teda seie oli toonud.

Tema filmad olid niisama elawad, kui ennegi, aga ta waatmine wogune ja lahke, mitte nii rahutu, kui enne. Pikkameisi pakkus ta Andressele kät ja ütles tasase healega:

Ma tahan sinu wastu tänulik olla see eest, mis sa mulle oled teinud.

Mitte tänu eest pole ma seda teinud, kostis metjawahi Andres. Sina oled niisama sugune inimene, kui iga teinegi, kui naad ka nüüd kül kurjaste sinu elu peale on käinud. Siiski ei põlga ma sinu tänu ka mitte ära; seda ei pea eluaéal keegi tegema, sest kes teab, kas minul ka ükskord niisugune lugu kätte ei juhtu, kus sina mind aidata wõid.

Siis tahan ma seda teha, ütles Hendrik.

Seda ma tean, ütles Andres. Sul on kül üks talitsemata meel, aga selle taga pole mitte furi süda; peab sellega aga oskama ümberkäia. Hoho! ega minulgi lamba talle süda rindu pole sündind, olen omas noores põlmes karude ja huntidega purelnud ja mõndagi meeletumat tempu teinud, aga ma häbeneks iseennast, kui ma teist inimest, ehk kogune oma sõbra kelmi wiisil hädas peaks abita jätma.

Hendrik küsis Jõekalda Annuse järele.

Tema on siin olnud, juttustas Andres. Mittu korda sinu järele kuulamas — on mulle sinu lugu teif juttustanud. See mees ei jätta sind mitte maha, kui sa aga ise tema vastu mõistlik oled. Nüüd ole waga ja ära aea oma nõrka keha tühja mõttedega fihelema.

Seda ütteldes aetus Andres uksest wälja ja Hendrik jäi üksi oma kambri. Tema ei tunnud enam walu, ta mõtted olid selged. Tal oli, kui oleks ta pikkaft unest ülesärkanud, ferge ja lahke. Metsawahi Andrese ja Jõekalda Annuse lahke hoolekardmine tegi ta jüdant pehmeks. Eftimest korda tundis ta ära, et tema ise oma endise elu läbi keige suurem süüdlane oli, et teised inimesed teda põlgasid ja wihkasid.

Hendrikü paranemine läks ruttu edasi — tema noor terwe keha ei sallinud kaua haigust oma sees, siiski läks weel nädal aega mööda, enne kui ta metsawahi Andrese peale toetades fängist wõis wälja tulla. Heamelega oleks ta juba päris terwe olnud, aga see ei läinud nii ruttu. Nüüd, kus enam midagi farta polnud, jättis Andres teda enamiste üksi ja käis päewad otfa omaš ametis. Niisugune üksi olek ja rahuline woodis maas seišmine saatfis temale palju kasu. Wittuford mõtles ta oma endist elulugu järele ja tundis ära, kus ta palju efsinud oli ja mis ta edespidi parandada tahtis. —

Jälle oli nädal möödas, ja Hendrik tundis ennast nii terwe olewad, et ta metjawahi An-

dressse maeast ära tahtis minna, seepärast andis ta oma tahtmist Andressele teada.

Dota wagusi, seni kui sul endine termis käes on, wastas Andres. Ega ma sind ära ei aea, seda ja tead.

Jah seda ma tean, kostis Hendrik ja mina ei saa seda milledki äraunuštama, mis ja mulle oled teinud, aga mina tunnen ennast päris terve olemat.

Kui Andres nägi, et tal enam himu jäeda polnud, ei pidanud ta teda enam tagasi. —

Mis ja aga nüüd tahad tegema hakkata? küsis Andres. Salakaubawedamisega ära mülla enam, sest ei tule midagi head välja. Kord oled ja elu ja priiusuga peasnud — aga iga-kord ei läha see mitte nenda. —

Mul ei ole sellega midagi enam tegemist, wastas Hendrik. Meele ärakehtmine ja wiha keige inimeste vastu, aegs mind seda tegema.

Ma tunnen seda, ütles Andres; aga mitte iga ühele ei pakkuta niipalju head, kui sulle. Jõekalda Annuse süda on sinu vastu lahti, ära lüfka tema kät mitte tagasi, kui ta sind aidata tahab, pärast saad ja seda kahetsema.

Ma tahan tema juure minna, andis Hendrik wastuseks.

Tee seda — tee seda! hüüdis Andres. Tema on üks kindla tahtmisega mees. Tema käsi mõib mõniford kül kare olla, aga kellest ta kinni hak-

fab, seda ta peab ka, kas heaga, wõi kurjaga, ja sinule soowib ta head.

Maad jätsid teine teist Zumalaga. Ma mõtlen, et sa mind wahel ka waatama tuled, ütles Andres, kui ta lahkumiseks südamelikult ta kät rapputas.

Esimest korda oma elu sees oli Hendriku süda nii liigutud, et ta mitte Andressele koosta ei wõinud, waid ruttu omiad silmad ärapööris ja oma teed läks.

Hommiku oli waike ja lahke. Nohtude ja lilledede otjas rippusid öö-kaste pisarad. Taewas paistis sinine ja selge. Pikkameisi astus Hendrik alla orgu küla poole. Mittu nädalat polnud ta kaugemale saanud, kui metsawahi Andresse rohu-aeda. Wärske hommiku õhk kosutas armsaste ta rõhetud keha. Tal tuli ette, kui poleks keif loom tema ümber millasgi nii ilus ja armas olnud, kui täna. Mittuford jäi ta seisma ja waatis imesteleis oma ümber. Ta tundis, et keif teiseks oli saanud, aga ta ei saanud mitte aru, et ta oma seestpidine lugu muudetud oli.

Snimese seestpidine elu pole muud, kui üks peegel, kust keif loom tagasi paistab. On see peegel puhas ja armas, siis paistab ka keif loom lahke ja armas, on ta aga tuhn ja pime, ja täis kurjust, siis ei tunne inimene ka loomu elu sees midagi rõõmu ega lahkust, waid keif tuleb tal tuhn, pime ja tige ette.

Kui ta küla oma ees seiswat nägi, nii waif-
selt ja rahulikult, istus ta kiwi otsa maha. Küla
taga väljas seisis pisuke ja madal maeake, kus
Mari elas. Ta mõis teda äratunda, kui ta
kogemata silmad seie poole lõi. Kas ta aga
mõtles tema peale? Kas Jõekalda Jüri teda
weel armastas?

Selle mõtte juures põksus Hendriku süda
ruttemast. Buna tõusis ta kahwatand palgiisse.
Reigest jõust püüdis ta oma kaksipidised mõttid
maharõhuda ja oma meelt taltjaks teha. See
ei mõinud mitte olla, et uhke Jõekalda Annuse
poeg waest tüttarlast tõeste armastas, ja Mari
polnud mitte nii jöle, et ta oma armastust raha
eest ära müüs.

Ta pööris omad silmad Jõekalda Annuse
talu poole. Elumaea, karjalandad, küünid ja
muud kõrwalised hooned, kui uhkeste ja suureste
seisid need seal, keif uueste ja korrapärasest ehitud,
ja nende taga otsata suur rohuaed! — Pool
sest uhkest talust oli Jõekalda Annus jellele lu-
banud, kes tema poega surmast peastab, tema
oli seda teinud, aga Annuse lubamist ära põl-
ganud; kui teistsuguseks oleks tema elu lugu saa-
nud, kui ta seda lubamist oleks vastu võtnud,
aga siiski polnud tal sest kahju.

Tema kargas püsti. Niisugune mõtte, mis
tal praegu pea sees oli, ei kõlmanud tema ette-
wõtmisega mitte kokku; see pidi maha rõhutada
saama. Omasest ettevõtmisest tahtis ta finni pi-
dada. Tal oli jõudu see tarwis küllalt, keif

tahtis ta enesest äralükkata, mis tema hea nõu vastu oli.

Ufina sammuga astus ta küla poole. Tee läks Mari saunast mööda. Bisut aega oli ta kahewahel, kas ta siise pidi minema wõi mitte. Ta süda ihaldas kangeste Marit näha saada. Siiski jättis ta se mõtte maha. Jõekalda Annusse juure tahtis ta enne minna, seepärast läks ta kõrwalist teed mööda, mis ümbert küla käis. Tal ei olnud ka lusti otse külast läbi minna, sest ta teadis ette ära, et keif külarahwas imesteleis tema järele saamad waatama ja kui mõni temale oleks järele hüüdnud: Waat Külafurat on jälle siin! siis tundis ta, et wana äkkiline meel jälle põlema süttiks. See ei pidand nenda olema.

Reegi ei tulnud tal tee peal vastu. See oli tal meelepärast. Kui ta wiimaks Jõekalda Annusse wärawa ette seisma jäi, peksis ta süda kangeste. Bisut aega seisatas ta, siis astus ta julgeste õue ja otse tuppa. Tüdruk kes tale tuaedises vastu tuli, ja kelle käest ta Annusse järele küsis, waatis jahmudes tema otja ja kostis fogeldades: Annus on tuas.

Jõekalda Annus istus üsripäinis omas kambriis. Imestades tõstis ta silmad üles, kui ta Hendrikut tuppa astumat nägi.

Ale! kust sina tuled? hüüdis ta, tõusis aga warsti üles ja pakkus Hendrikule kät.

Hendrik wõttis kae vastu, jäi aga ometi fogeldama, nii et ta sõnagi kosta ei jaanud.

„Ega päew tahtsin ma vaatama tulla, kuidas
 so kassi käib, ütles Annus edasi; aga nüüd poole
 mul seda enam tarwis, sest sa oled jälle juba
 õige priiske. Ma ei oleks mitte uskund, et see
 nii ruttu läheb, muidu oleks ma juba enne-
 malt tulnud. Dmeti on see väga hea, et sa
 juba nii kaugel oled; ära aga omale enneaegu
 liiga te!

„Mo jõud on hästi juba kohenenud, kostis
 Hendrik. Muidu ei oleks ma ka weel mitte tul-
 nud, kui ma Teie vastu suurt tänu poleks wõlgu
 olnud.

„Mine ikka! sellega pole mitte nii suurt ruttu,
 naeratas Annus. Ega ma ära poleks jooksnud.
 Kui need sõnad aga sul südamest tuleksid; ma
 usun, et see ka nenda on, sest muidu ei oleks
 sa mitte tulnud. Nüüd tule ja istu. Ma näen
 see teereis on so haige kehale raske olnud.

Hendrik istus maha.

„Nüüd üks! ütles Annus. See ei ole mitte
 palju kõne väärt, mis ma sulle olen teinud, aga
 sa pead suud pidama. Mina olen soldatile alt
 käe pisut pistnud, et ta teise filma finni pigis-
 tas, ja meiega ei saaks mitte head nalja olema,
 kui see asi tutmaks saaks. Nüüd ei tea seda
 weel keegi; ka Jüri mitte. Seepärast waata ette.

„Hendrik lubas seda. Annuse lahkus, miska
 ta Hendrikut vastu wõttis, tegi tema südant
 forraga kergeks. Enne polnud ta filmagi tema
 poole pöörnud, ja nüüd istus ta tema kõrwal.

„Waata, ütles Annus. See lugu on kangeste

so keha peale käinud, aga ma usun, et see sulle kajaks on olnud, sest ja oled mõistlikumaks saanud. Nüüd järele nenda. Ma olen lubanud sinu eest edespäi hoolt kanda, ma pean sõna. Selle üle lasi meid nõu pidada. Ma tahan sind nii palju aidata, et ja oma eluaera rahulikult võid elada, kui sul aga tõsine tahtmine on mõistliku ja rahuliku elu hakkata! —

Buna tõusis nende sõnade juures Hendriku palgisse. Ma tahan seda, vastas tema oma äkiliselt meelt fangeste tagasi hoides. Ja mul on üks palve Teie vastu.

Ütle, mis see on? küsis Annus. Kui vähe võimalik, tahan ma seda täita. —

Andke mulle tööd — võtke mind poisiks oma teenistusse, ütles Hendrik edasi.

Jmestades vaatis Annus tema otja. Seda ei olnud ta mitte ootnud, seepärast ütles ta: Ei, ei! see ei läha mitte korda, see ei või sul tõe kõne olla.

See on mul terve tõsi, vastas Hendrik. Ära kartke, et ma tööd teha ei või; ma võin seda ja tahan ka!

Ja siiski ei läha see mitte, hüüdis Annus. Pool oma talust olen ma häda tunnil sulle lubanud, ja ma oleks sulle seda ka annud, kui so kangekaelus ja uhkus seda poleks ärapölganud. Aga ma tahan sinu eest hoolt kanda, et ja oma tegu millasgi kahetsema ei saa.

Wõtke mind oma juure poisiks, palus Hendrik veel üksford.

Hendrik, sina oled hul! hüüdis Annus naeratahes. Poissi saan ma mõne rubla eest aastas; ja minust ei pea keegi ütlema, et ma sulle oma poea elu peastmist niisuguse sandi koppikuga olen tasunud. Mina soovin sulle head. Ära ole narr; võtta vastu, mis ma sulle pakkun.

Hendrik ei annud joont vastust. Ta sees nähti keemat ja tormavat. Pea aga sai ta oma üle võimust ja kostis:

Ma tean seda, aga minu ettevõtmist ei saa teie siiski muutma. Waatke, kui ma sel päeval, kus keegi Teie poeale appi ei läinud, wette kargasin, ei teinud ma seda mitte ühe inimese elu peastmise pärast. Minu sees tormas hirmsaste. Meele ärakehtmine, wiha, tигedus ja häbi närisid mo südant. Ma oleks heameelega oma elu jätnud, üks täis, mil wiisil. Sel filmapilgul ei mõttelnud ma mitte, et see Teie poeg oli, muidu ei oleks ma wist teda peastma läinud. Ma ei teadnud isegi, mis mind seda tegema aetas. Kui mulle enesele aga surm wee sees ligi tülkis, siis wõitlesin ma ometi oma elu eest ja peastsin nenda iseennast ja teie poega. Wiha ja kangeluse pärast põlgasin ma Teie pakkumist ära, ja minu tegu ei ole ka mitte palga wäärt.

Ta ometi saaks sada teist sinu asemel rõõmuga minu pakkumist vastu wõtma, ütles Annus. Hendrik, ma ütlen sulle: ära ole narri-lane! võtta vastu, mis sulle pakutakse. Niisugusid pakkumeisi ei tule igapäew ette.

Hendrik wangutas vastu tõrkudes pead.

No mispärast ja ei taha siis mitte? ütles Annus edasi. On wist üks ise asi, mis sind keelab. Aga minule wõid ja julgeste üttelda, sest mina soowin sulle tõeste head.

Hendrik oli wait ja waatis mõttes põrmanda peale. Alkistjelt tõstis ta filmad üles ja ütles:

Mina olen ettemõtnud teiseks inimeseks saada ja tahan seda tõeste teha. Kui ma nüüd aga forraga palju warrandust ilma waewata kätte saaksin, siis hakkaks minu wana üleanetu meel jälle elama ja mina ei jõuaks temale mitte vastu panna. Töö läbi tahan ma omale midagi teenida — tahan niisama rahulikult elada, kui teisedki, aga siis tahan ma ka teiste inimeste sarnane olla ja mitte enam nende teutust sallida. See on mo kindel nõu, ja sellepärast olen ma Teie juure tulnud.

Annus jäi mõttesse. Ta mõistis Hendriku tahtmist väga hästi. Ehk ta küs uskuda ei tahtnud, et Hendrikul põllutöö juures, kellega ta nii wähe harjund oli, pikka iga saab olema, siiski wõis ta temale just nüüd keigewähem vastu panna, kui ta temale head soowis. Hendrik oli oma südant tema vastu awaldanud, seepärast tahtis ta temale keigest jõust abiks olla.

Olgu siis, ütles tema Hendrikule kät pakkudes. Küll me' teine teisega korda saame. On sul lust minu teenistusse heita, siis ei taha mina ka mitte vastu panna. Ole aga omas ametis truu.

Truu ja sõnakuulelik tahan ma olla! finni-

tas Hendrik, Annussele kät andes; kuid üht asja tahtsin ma veel Teilt paluda.

Ja see on? küsis Annus.

Üttelge oma poeale, et ta mind enam Küla-furadiks ei nimeta. Mina ei wõi, ega taha seda nime enam kuulda.

Sa ei pea ka seda enam kuulma, nüüd oled sa minu warju al, ja ma tahan sind keige ülekohutu wastu kaitsta, niikaua kui sul õigus on. Nüüd wõid sa joont seie jäeda; otsti omale tööks, mis sa ise tahad, mina ei sunni sind mitte, ja liiga ei pruugi sa minu juures omale mitte teha.

Hendrik oli keigega rahul. Et tema ettemõtmine täide oli läinud, see tegi ta südant fergeks. Saagu ka pärast tema peale mõndagi raskest tulema, tema ei kartnud mitte, sest ta teadis, et tal raske töö tarwis rohkest jõudu oli.

Kui ta Jõekalda Annusse juurest wälja läks, jäi ta ukse juure seisma ja tahtis Mari järele küsida, aga ei teinud seda mitte. Nii ruttu kui wõimalik läks ta külast läbi tema sauna poole. Nüüd oli tal ükspuhas, kas küla rahwas pärani juuga tema järele wahtisid, wõi mitte: teadis ta ometi, et naad weel enam imeštama saawad, kui naad kuulwad, et tema Jõekalda Annusse poistiks oli heitnud.

Bisut aea eest seisid ta Mari sauna ees. Buna tõusis tema lahwatanud palgiisse. Ta süda tujus waljumaste ja fergemaste. Kas mõtles Mari weel tema peale? kas wõis ta armata, kui ligi ta tal jälle olli?

Kuttu astus ta üle ukse tuppa. Mari istus ahju taga kõveras maas. Ehmatades fargas ta püsti, kui ta Hendrikut nägi. Pea sisse waunud tuhni silmadega waatis ta tema otja. Kui hoopis teiseks oli ta saanud, sest saadik kui Hendrik teda wiimist korda näinud! tema palged olid lohku waunud, tema nägu kahwatand ja kollane, kui oleks ta praegu hauast üles tõusnud.

Kui surma wari seisis ta Hendriku ees. Rauem ei wõinud ennast Hendrik enam pidada.

Mari — minu armas Mari! hüüdis tema ja waewalt oli ta neid sõnu üttelnud, siis lendas Mari laiale lautud kättega tema wastu, wõttis tema kaela ümbert finni ja ütles nuttes: Sina elad — sina elad — ja pole mitte surnud! ja hakkas uueste fibedaste nuttes tema kaela ümbert finni. Usjata püüdis Hendrik teda wai-gistada. Silmapisaradega weeris ka tema südame pealt mure koremm ära. Kui ta wiimaks rahulikumaks sai, istus Hendrik tema kõrwa, wõttis ta kae peusse ja juttustas temale keif mis sündinud oli, kuidas ta haawatud saanud, kui kaua ta metsawahi Andresse juures haige olnud ja kuidas ta nüüd Jõekalda Annusse juure teenistusse heitnud ja kogune uut elu tahta algada.

Seda kuuldes läks Mari jüda ikka rõõmsamaks.

Ja sina tahad tõeste jalakaubawedamist mahajätta? hüüdis tema.

Seda olen ma juba teinud, vastas Hendrik. Waat, ma olen libedaste kahetsenud, et ma sinu palwid ennemalt ei ole kuulda wõtnud. Ma mõtlesin, et sa mind ei sallinud ja Jürit armastasid, seepärast ei hoolinud ma omaš fangekaeluses kellegi.

Mina olen sind ikka armastanud ja kellegi miu kui sinu peale mõttelnud, kostis Mari. Nüüd luba mulle aga, et sa millasgi enam nii ülemeelne ja tige ei taha olla.

Säh see peale mo käsi, Mari! ütles Hendrik. See on mo kindel ja tõssine tahtmine, uueš inimeseš saada, ja sina tead, ma pean oma lubamist, aga see peale ei luba ma midagi, kui mind jälle wanawiisi hakkatakse teutama ja põlgama; seda ei wõi ega taha ma mitte enam kannatada. Mina ei tüffi esite kellegi peale, aga mind peab ka igaüks rahule jätma, muud ma midagi ei nõua. Kui see nenda sünnib, siis saan ma nenda wiiselt ja rahu sees elama, et sa minuga wõid rahul olla. Waat kui ma siis niipalju olen jõudnud teenida, et ma omale ise toha wõin muretseda ja sina minu omaš oled saanud, siis tulgu üks, kes oma õnne minu õnnege mõõta wõib. Siis peawad keif Kõlaku-radit, kelle üle naad nii sagedaste olid irwitanud, auustama, ja mina ei taha mitte Jõekalda Annuse poeaga wahetada.

Kui so käsi nii hästi käib, siis hakkad sa wiimaks mind waest last wäga alatuks pidama, ütles Mari naeratades.

Alatus! hüüdis Hendrik. Kui täna mind peaks waliseda lastama, feda ma ennemalt wõtaks, kas sind, wõi Jõekalda Annuse talu ühes tema warandusega, siis ei saaks ma mitte kaua mõtlema. Sind wõtaks ma ja muud jättaks ma keif kõrwale, sest mis meil elu ülespidamiseks tarwis tuleb, jõuan ma teenida.

Lapse põlwest seie sadik olid naad teine teist tunnud, aga armsamad tundi polnud naad teine teisega kous elanud, kui praegu, kus naad südamest oma elu ühendasid ja ükssteisele tõutasid keif rõõmu ja muret elu sees ühel meelel kanda.

VI.

Hendrik ei teadnud mitte, kui palju temast sel päewal külas kõneldi. Keif armasid teda jurnud olewat: forraga oli ta nüüd jälle ilmunud ja joont Jõekalda Annuse juure läinud. Wist tahtis ta sellele tema lubamist meeletule-tada — mis ta muud tema juures otsis?

Küla rahwas mürdsid oma päid mitme suguse mõttetega, aga ükski ei saanud oma armamisega tõe poolegi. Palju mõtlesid, ta tahta ära wõerale maale minna ja olla Annuse käest see tarwis raha käinud otsimas; sest ta karta et piirimahid teda kui salakaubawedajat tunda ja saada finni tabama; muidugi ei olla siis temal enam priiusje peale lootmist. Naad rõõmušta-

sid juba ette, et naad Rülakuradist siis igameste lahti jaada.

Jõelalga Annusse ja tema poega polnud keegi kofko saanud, seda kibedamast ootfid naad Annust õhtu küla kõrtsi tulewat, kus ta puudumata iga õhtu üks pudel õlut jõi.

Wiimaks astus ta kõrtsi, mis täna õhtu iseäranis rahwast täis oli. Ja kui ta Hendrikust sõnagi ei lausnud ja külarahwa kannatus juba katkeda tahtis; küsis wiimaks üks: mis see Rülakurat siis Teie juures otsis? Wist tahtis ta teie käest raha.

Sa eksid, wana sõber! wastas Annus wagu. Mitte koppikut pole ta minu käest tahtnud, ehk ma temale kül nii palju oleks annud, kui ta oleks nõudnud.

Mis on ta siis Teie juures otsinud? küsis üks teine.

Tööd, kostis Annus lühidelt, ja tema on minu juure poisiks heitnud.

Kas sa kuule! Wõi Teie olete Rülakuradi oma juure teenistusse wõtnud? hüüdsid mittu ühest suust.

No muidugi, kostis Annus; ja seda olen ma heameelega teinud. Ma usun temast saab üks tubli töömees. Ka olen mina teda oma iseäraliku kaitsemise alla wõtnud; keif teutust tema wastu, saan ma niisama wähe sallima, kui minu enese wastu, niisama ei taha ka mina enam sallida, et keegi teda minu kuuldes weel Rülakuradiks nimetab. Ja nii tõeste, kui ma olen

üttelnud, saan ma seda ka pidama, pani Annus kindla sõnaga weel juure, tõusis üles ja läks, fergelt kübart fergitades, fõrtsift wälja.

Raiale juuga wahtisid fõrtsi sõbrad üks teise otsa. Naad ei wõinud armata, kust see tuli, et Jõekalda Annus Kõlafuradit korraga oma faitsmise alla wõttis. Tema oli aga seda üttelnud ja tema sõna maksis teiste juures niipalju, et keegi see wastu midagi ei julgenud lausta.

Hendrik hakkas juba teisel päewal kui põllumees oma ametit. Annus laskis teda eestotsa jõudu mõõda teha, mis ta ise tahtis, tema pödenud koha see läbi kosutada, siis aga ka teda paremine tähele panna ja tundma õppida, sest ta kartis ikka weel, et Hendrik mitte kaua oma uut ametit finni pidama ei saa. Imeks panes pidi ta aga nägema, et Hendriku kätte alkeif töö wäga hästi edenes ja et ta keif, mis ta ette wõttis, korrapäraselt ja hoolega püüdis täide saata.

Kui sa sedawiisi edasi teed, ütles Annus mõne päewa pärast tema wastu, siis saad sa warsti keige tublim töömees olema. Sina hakkad iga tööd õigest otsast peale, seda ei oleks ma sinust mitte uskunud.

Naerates kostis Hendrik: Andke mulle aga pisut aega, seni kui ma harjun, siis ei saa Teil mitte asja olema minu üle nuriseda. Mina ei ole põllutöö juures mitte üleskaswanud; seepärast pean ma teda eest otsast õppima.

Wagusi ja hoolsaSte püüdis Hendrik seda täita, mis ta oma peale oli võtnud. Külamehed hoidsid endid tema eest, niipalju kui võimalik, kõrmale; lahked ei tahtnud naad tema vastu olla, siiski ei usaldanud naad, wana Jõekalda Annust kartes, teda mitte endisel kombel teutada. Annuse käest küsisid naad küll, kuidas ta oma uue poisiga rahul olla, said aga igakord wastuseks, et temal midasgi paremat poissi pole olnud.

Hendrik ja Jüri olid üksnes väljaspidi teine teise vastu lahked; osaw tähelepannija wõis aga selgeste äratunda, et wana wiha wing neil südamest mitte kadund polnud.

Nii hästi, kui Hendriku käsi Jõekalda Annuse juures käis, siis ei oleks ta ometi seda elu, mis just tema endise elu wastane oli, mitte kaua kinni pidanud, kui Annus temale teigis asjus täieste woli poleks kätte annud ja kui Mari temale ikka uueste jälle ta lubamist poleks meele tuletanud. Tema juure läks ta iga õhtu ja luges tema filmist, kui õnnelik ta see üle oli, et tema oma wana kurja elu mahajätanud. Enam kui ükskord tunnistas ta Marile awalikult, kui wähe ta omas endises elus rahu olla leidnud ja seda kindlamast tahta tema nüüd omast uuest elust kinnipidada.

Mida kauemine Hendrik Jõekalda Annust teenis, seda vähem sai see ilma temata läbi. Jüri, kes midasgi tööst suuremat ei hoolinud ja kelle suurem lust see oli, et ta tantsu platsi peal teiste ees wõis käia, oli ennast tantsimise

läbi põduriks teinud ja seda vähem kandis ta nüüd töö eest hoolt, mis temal ka sugugi tarvis polnud. Tema isa andis keif Hendriku hoolles, keda ta täieste võis uskuda ja kes nüüd kui peremees maes walitses. Oma kasust ei hoolinud ta aga midagi ja seda auusamaks sai ta seeläbi Annuse meelest.

Ka külarahwas said aegamööda tema vastu lahkemaks, kui naad kuulsid, kui suurt lugu Jõekalda Annus temast pidas. See ei olnud aga neil mitte meelepärast, et ta nii sagedaste Marit vaatamas käis, kelle ema warguse pärast keigist põltud sai. Mõnigi tüdruk waatis lahke silmaga tema peale, sest ta oli keige ilusam pois külas, ja kui ta Annuse hobustega läbi küla sõitis, nägi ta nii uhke wälja, et igaüks mõeras, kes teda ei tunnud, Jõekalda peremeheks eneseks pidas.

Hendrik ei hoolinud keigist neist kõnedest midagi, siiski tuli kord lugu ette, mis tema wana äkkilist meelt jälle põlema süttitas. Küla poiste seas oli tal palju waenlasi. Nende meeled olid pahad, et wana Jõekalda Annus temast nii suurt lugu pidas ja teda, kui peremeest, omas maes walitseda laskis. Nende silmist polnud ta muud midagi kui Külakurat.

Üks päew astus ta oma wana wiisi järele, wähe teist tähele pannes, läbi küla. Mittu poissi seisis ühe talu õues ja kui naad teda nägid tulewat, irwitasiwad naad walju healega tema üle. Buna tõusis tal palgesse, siiski rõhus

ta oma wiha maha ja tahtis rahus, kui ei oleks ta midagi kuulnud, neist mööda minna. Seal hüüdis üks nende seast: Kõlaturat ae! Kas tead ka juba, et Mari ühes oma emaga kahe soldati wahel wangi wiidi, et naad mõlemad warastanud olla. Nüüd wõid sa teda wangi maeas waatamas käia. Noh, mis sest lugu! tee on aga pisut pikkem.

Hendriku jumi langes ära. Niisugust teust ei tohtinud ta mitte sallida. Ühe sammuga kargas ta poiste juure ja wõttis ütleja rinnust finni. Ütle wõrukael! Kes on warastanud ja wangi wiidud? hüüdis tema wiha pärast wärisedes ja rapputas poissi nii kangeste, et poisil wiimatsed wõrud peus olid. Asjata püüdis pois ennast Hendriku raudse kätte wahelt lahti kiskuda.

Kes siis muud kui Mari ja tema ema, wastas ta wiimaks, arglikult kogeldades.

Ära waleta! hüüdis Hendrik ikka wihasemast ja tahtis teda maad wastu pörutada, kui üks wanem mees juure astus ja tõendas, tema ise olla näinud, kui mõlemad soldatide wahel ärawiidud.

Hendriku käed kufkusid kui almatud poisil küljest lahti, wiimne weretilk kadus ta palgist ja pisut aega seisis ta liikumata kui tulp, siis pööris ta äkkitselt ümber ja tormas sõnalausumata Mari jauna poole.

Keif tema endine tallitsemata meel, mis weel mitte tema seest kadunud polnud, waid kui tuli

tuha al õhkunud, oli korraga jälle põlemas. Meeletumad, tormised mõtted keerlesid ta peas. Väewõimu tahtis ta soldatid äraaeada, mahlüüa igaühete, kes tema armsa Mari külge kät julgeks panna. See pidi jo wale olema, keif, mis ta oli kuulnud. Ammu juba tundis ta Marit ja ei wõinud mitte uskuda, et tema niisugust tegu wõis teha.

Kui ta wiimaks sauna juure sai ja ust lahti leidis, kui ta asjata keif sauna läbi otsis, asjata Mari nime hüüdis ja kedagi ei leidnud. Seal läks ta meel segaseks ja pidi ennast ukse samba wastu toetama, et ta maha ei kukkunud.

Ära nõrkend wiiskas ta ennast ühe istme peale, üks naene astus sisse ja juttustas temale, mis sündinud oli. Teadmata olid soldatid tulnud, sauna läbi otsinud, mitmed asjad leidnud ja kaasawõtnud, mis naad warastud üttelnud olewad, ja olid seepeale niisama Mari, kui tema ema ühes linna wiinud. Mõlemad olid kibedaste nutnud ja oma õigust tõendanud.

Kas sina siis ka usud, et naad mõlemad süüalused on? küsis Hendrik.

Maesel ei nähtud himu kosta olewat, ja rapputas aga öla nukke.

Arwad sina neid mõlemid süüdlaseks? küsis Hendrik teistkorda. Ütle, ütle! Mina tahan sinu armamist kuulda saada.

Wanamoorist ei räägita palju head, wastas naene wiimaks ja tüttar — noh käbi ei lange kannust kaugele, võidakse. Siiski ei ole mina

midagi näinud ja räägin üksnes seda, mis keif küla kõneleb. Kõhus saab seda keige paremine mõistma, kas ta süüta ehk süüdlane on; mina oma rumala pea järele arwan, et ilma süüta kedagi soldatide läbi wedada ei lasta.

Maesele sõna lausumata astus Hendrik saunast välja ja läks Jõekaldale tagasi, võttis hobuse tallist, kargas selga ja aeas tuhatnelja linna poole. Ta tahtis enne linna saada, kui Mari ja kui see ilma süüta oli, siis ei tahtnud ta teda mitte wangi lasta panna.

Annus nägi teda ärasõitwat, ta oli juba Mari ja tema ema wangi wiimist kuulnud ja mõistis hõlpsaste, mis Hendrikul mõttes oli.

See ei aita tal midagi: ütles ta oma pere-naese wastu. Wanamoor pole keif oma eluaea midagi kõlwanud ja tüdruk ei saa ka mitte parem olema. See on hea, et see nenda on tulnud. Hendrik on tubli pois ja mina soowin temale head, aga see pole ammugi enam minu meelepärast, et ta selle tüdrukul plikkaga niipalju ümber käib.

Mõne tunni pärast tuli Hendrik tagasi. Hobune oli üle selja walges wahus ja wõis selgeste tunda, kui kangeste ta ära aetud oli. Ta wiis teda talli ja läks siis, sõna lausumata õuest välja.

Annus lastis teda waguft oma tahtmist teha. Kui ta aga ööse ja teisel hommikul ka weel tagasi ei tulnud, läks tal ometi see asi wõe-

rafs. Ta tundis Hendriku tallitsemata meelt, kellest teif kurja karta oli.

Viimaks õhtu hilja tuli ta kodu ja läks sedamaid magama. Teisel hommikul läks ta, oma wana wiisi järele, wara töösse. Sõnagi ei lausnud ta sest, kus ta teisel päewal oli käinud, Annus ei tahtnud ka selle järele küsida. Tema kahwatanud palged tunnistasid selgeste, kui suurt südame walu ta oli tunnud. Kiidu wäärt oli temast, et ta weel tagasi oli tulnud ja oma tallitsemata meele läbi jälle ennast oma endise kurja elu siisse ei lasknud wedada.

Wagusi, sõna lausumata, tegi Hendrik päewad otja oma tööd. Ka Annusega ei kõnelnud ta palju, kellest ta muidu suurt lugu pidas. Tema oli ükskord üks niisugune inimene, kes oma südame raskust ja kurbe mõttid teistele ei awaldanud, waid neid wagusi oma sees närida laskis.

Kaks nädalat wõis mööda olla, kui Mari külaste tagasi tuli, tema ema aga weel wangi oli jäetud. Reigil pool oli kuulda, et juba esimese ülekuulamise juures Mari süüta leitud ja seepärast nüüd lahti lastud; ka Hendrik oli seda kuulnud, siiski ei läinud ta nii kui enne, õhtult teda waatama. Annus oli omas südames seega väga rahul ja armas, et Hendriku armastus Mari wastu nüüd igaweste kustund on.

Pikkifilmi ootis Mari Hendrikut üks õhtu teise järele, ega wõinud mitte mõista, miks pärast ta ükskord ei tulnud. Kas ta ei teadnud,

et ta tagasi oli? wõi armas ta teda süüdlaseks ja ei tahtnud temaga enam tegemist olla? Ta nägi teda Annusega omast maeast mööda minevat, aga mitte filmagi ei pöörnud ta tema akna poole, ta nagu nähti kahwatand ja fulmud kortsus olemad. Seameelega oleks Mari akna lahti teinud ja tema nime hüüdnud, aga Annust kartes ei teinud ta seda mitte.

Ta ei wõinud mitte uskuda, et Hendrik teda nii hõlpsaste wõis ärapõlgada ja mahajätta, waid lootis ikka weel, et ta ehk wahest see õhtu teda waatama tuleb. Õhtu tuli kätte, aga Hendrik ei tulnud mitte. Teisel hommikul saatis ta sõnumid tema juure ja laskis teda paluda, ometi weel ühteainust korda tema juure tulla. Tal oli üks puhas, kas teised teda süüdlaseks wõi süüta pidasid, Hendrik aga ei pidanud teda mitte süüdlaseks armama, seepärast pidi ta temaga weel kord kokku saama, et ta oma õigust temale wõiks seletada.

Hendrik polnud tema kutsumise peale midagi kostnud, siiski tuli ta õhtu. Pikkameisi astus ta tuppa. Mari oli püsti tõusnud: ta oli teda ootnud, aga Hendrik ei läinud mitte tema juure, ega annud temale kät, nii kui enne; tema nagu oli kogune tõsine. Pisut aega seisis Mari kui tulp ja ei julgenud filmigi tema poole ülestõsta. Ka Hendrik ei lausnud sõnagi. Wiimaks ei jõudnud Mari ennast enam pidada, waid läks nuttes tema wastu ja wõttis tema käest finni. Hendrik aga tõmbas oma kae tagasi ütteldes:

Ära puudu minusse! minul on enne paar sõna sinuga kõnelemist. Ma ei tahtnud enam sugugi sinu juure tulla, siiski ometi tahtsin ma sinu oma juust keif seda lugu kord kuulda saada. Istu sinna ahju kõrva pingi peale ja juttuista mulle, kuidas see tuli, et sind wangi wiidi.

Mari langes selle pingi peale, kuhu Hendrik teda käskis istuda, pool uimane maha.

Mina olen ilmasüüta! hüüdis ta fibedaste nuttes.

Se ei maksa midagi, et sa seda ütled, kostis Hendrik kale sõnaga. Tunniista mulle, miks pärast on sind sinu emaga wangi weetud?

Armas Hendrik, usu! minul ei ole midagi süüdi, tõendas Mari.

Ütle mulle Mari, kas sa oled süüdlane? küsis Hendrik teistkorda.

Selle peale ei wõinud Mari midagi kosta. Muidugi koormas see ta südant hirmsaste, et ta kaks nädalat ilmasüüta wangis oli istunud. Hendrik waatis ükssilmi kurjaste tema peale; ta ei usknud mitte, et Mari ilmasüüta oli.

Dho! ütles tema fibedaste naerates. Sa pidasid ennast uhkeks, ja üleliig auusaks; seda raha minu käest wastu wõtta, mis ma salakaubawedamisega teenisin, seda põlgsid sa ära, miks pärast sa nüüd ka uhke ei olnud wargusega oma käsi kofku määrima! Mikspärast pole sa mulle üttelnud, kui sul raha tarwis oli?

Mina ei ole seda mitte teadnud, et minu ema warastas, kostis Mari.

Räägi puhast töt, usutas Hendrik. Mina tean, sind on sellepärast lahti lastud, et sinu vastu midagi tunnistust polnud, ära mõtle, et mina sinu üle tunnistama lähan.

Uju Hendrik, mina ei ole sest wargusest midagi teadnud! tõendas Mari weel ükskord.

Ei ka sest mitte oja wõtnud? küsis Hendrik järsku.

Ei! kostis Mari.

Ma ütlen sulle Mari, räägi töt! aeas Hendrik furjaste peale. Wõi arwad sa, et sa minu ees ka salata wõid?

Ma ei wõi sulle muud üttelda, kuid et ma ilmasüüta olen, ütles Mari nuttes.

Ilmasüüta! ütles Hendrik ikka weel uskmata. Mind on sagedaste elu sees pettetud, nii et ma kedagi inimest enam uskuda ei wõi. Aga waata mo otja — kindlaste — mo filma sisse ja siis ütle weel furd, et sa süüta oled, et sa oma ema tegudest midagi pole teadnud.

Mari tõusis püsti, püüdis wägise pisaraid tagasi hoida, mis tal filmi tükisid ja waatis furwa filmaga julgeste ja kindlaste Hendriku otja ja ütles: Armas Hendrik! kui sa mo südame sisse wõiksid waadata, siis ei piinaks sa mind mitte nii armetumal kombel, waid usuks kindlaste, et ma keigest oma ema furjast tegudest niisama puhas olen, kui üks sündinud laps.

Jah nüüd ma usun, et sa ilmasüüta oled! hüüdis Hendrik rõõmsa meelega. Ja kui naad ka sind praegu wangi tagasi wiiksid, siiski ei

saaks ma enam korda sinu õiguse üle kassipiddi mõtlema! — Waat, ma olin juba oma meelt ära heitnud, kui ma ka sinust niisugust kurja tegu kuulsin ja elu ei olnud mul enam armas. Et ma aga nüüd tean, et sa ilmasüüta oled, ei pea mind enam keegi sinust lahutama. Keige maailma ees tahan ma sinu õigust tunnistada.

Julgeste mõid ja seda teha, vastas Mari ja andis Hendrikule kät.

Kaua istis Hendrik ja Mari käsi käes ja kui Hendrik wiimaks minema hakkas, tõutas ta täieste Mari eest hoolt kanda. —

Hendrik oli juba päewast sadist, kui ueste sündinud. Keigile tahtis ta näidata, kui wähe ta juba lugu peab, et Kõlurahwas Marit wargaks armas. Nii kui enne, läis ta teda nüüd iga õhtu vaatamas. Keige wähem sallis seda aga wanna Jõekalda Annus. Seiesadist ei olnud ta küll weel sõnagi Hendrikuga see üle kõnelnud; siiski armas ta seda oma kohuse olemat ja ütles Hendrikule: tema ei pidada mitte nii palju Mariga ümberkäima.

Miks pärast mitte? küsis Hendrik.

Keist inimestest ei räägita midagi head, ütles Annus. Wanamoor om awalik waras ja tüttar — noh kes teab, kuidas sellega lugu on. Minu armates oleks see keige parem, et sul nendega midagi tegemist ei oleks.

Ja ommeti on wald mind ilmamõtlemata selle wanamoori juure kawatada annud, kostis Hendrik. Mina tean, mis ametimees wanamoor

on, ja tean ka, et Maril tema ametiga midagi tegemist ei ole. Kas külarahwas teda süüta või südlaseks peab, on mul üks puhas.

Annus oli pisut aega wait, sest Hendriku lühike ja tore wastus pahandas teda. Ta oli kahewahel, kas ta sepeale midagi peab kostma, või ei. Ruttu astus ta tuba mööda edasi tagasi. Hendrik ei pannud tema paha meelt tähelegi, sest ta waatis aknast wälja õue.

Sina oled täna minu wastu kogune kalk, ütles Annus wiimaks; ja püüdis oma paha meelt niipalju kui võimalik tagasi hoida. Sina peaksid ükskord aru saama, et ma sulle head soowin. Minu asi pole see mitte, seda sa tead küll, seepärast peaksid sa minu nõu kuulma; mina tunnen innimeisi ja nende elu kauemine ja paremine kui sina. —

Hendrik pööris ennast ümber. Annuse tāsased sõnad läksid tal südamesse.

Jah Teie olete minu wastu hea, wastas tema. Mina wõttan Teie nõu igas asjus kuulda, üksnes selles asjas ei või ma Teie nõu järele mitte teha.

Ja miks pärast siis selles asjas mitte? küsis Annus. Mina usun, et sa seda tüdrukut armastad, mina tean aga ka, et sa enesest suurt lugu pead ja ma ei saa mitte aru, kuidas sa seda nii waguft kannatada wõid, et keif sinu üle pead wäänitawad, sellepärast et sa niisuguse tüdrukuga ümberkäid. Hoopis teistsugused tüdrukud limpsawad sinu järele keelt, sest saadid, kui

ja mõistlikuks meheks oled saanud, ja sinu asemel peaksin ma seda omale auuks teigist teistest poistest ülekäia ja oma kät nii kõrgele wälja sirutada, kui võimalik.

Hendrik naeratas. Teie ütlete, mina pidada iseenesest suurt lugu, wastas tema. Seda ma teen ka, aga hoopis teistwiisi, kui Teie arvate. Et ma waene ja alatu olin, seepärast mind keif äravõlganud ja teutanud, sest Teie poega ei oleks keegi julgenud külastatiks nimetada, kui ta ka kümme kord ülleannetum oleks olnud, kui mina. Enne mõtlesin ma, kui mul raha oleks, siis saaks forraga lugu teiseks saama, — aga teised waat sid ikka üle öla põlgades minu peale, seepärast ei ole mul nüüd ka enam himu raha järele. Aga mina tahan neile poistele, kes niisagedaste minu üle on irwitanud, näidata, et ma enam teha wõin kui nemad, mina tahan neid sundida, et naad minu üle enam ei irwita ja kui ma ka kes teab kui kew oleks. Mari on alati minu poole hoidnud, kui teised keif mind mahajätsid; seepärast ei taha ka mina teda mitte maha jätta ja kui ma ka kes teab kui rikkaks peaks saama. Mina tean kül, mõni muu saaks jo ammugi temale selga pööрма, mina aga ei tee seda mite, ja et ma seda ei tee, sellepärast pean ma enesest lugu. —

Hendrik oli neid sõnu kindlaste üttelnud ja pööris nüüd jälle akna poole.

Noh tee siis kuidas ja arwad, wastas An-

nus. Ära ja aga kahetse, kui hilja on. Minu nõu tead ja. See peale astus ta tuast wälja.

Tükki aega jäi Hendrik Annuse sõnu järele mõtteldes rinnule afna peale seisma. Mari pärast oli ta jo kord Jõekalda Annuse rohket paksumist, mis ta temale oma poea peastmise eest lubanud, ärapölganud. Temal polnud küll sest kahju olnud, aga ometi pidi ta tunnistama, et ta oma elu õnne enesest ära oli lükkanud. Ka nüüd seisid temal hoopis teised teed lahti, kui ta Marit tahtis maha jätta. Kas võis Mari temale ükskord seda keif tasuda? Kas võis see õn mis ta Mari läbi saada lootis, seda keif üleskaaluda, mis ta nüüd tema pärast enesest äralükkas? Kaksipidised mõtted tõusid tema sees, aga see kestis üks filmapilk; siis tõusis ta üles, rapputas neid enesest ära, kindlaste tahtis ta Mari poole hoida ja tulgu mis ka tuleb, maha ei tahtnud ta teda mitte jätta.

Kui Hendrik tuast wälja läks, olli ta süda niisama rahul, kui ennegi. Ühkeste astus ta edasi, kui ei oleks millasgi kahtlast mõttet tema peas olnud.

VII.

Jõekalda talu tallitus läks wanawiisi edasi. Hendrik oli keigis asjus peamees, ehk ta küll sugugi teist maearahwast tunda ei lasknud, et tal peremehe woli käes oli. Annus laskis heamees-

lega teda keif oma tahtmist mööda teha, et ta äratundis, kui hästi keif tema kätte al korda läks. Tema tööl nähti ka üks iseäralik õnnistus olemad ja sagedaste ei mõistnud ta isegi, kuidas see tal võimalik oli olnud, ennast niiruttu keige põllumehe ametiga tutmaks teha, et ta juba teistele keige paremad õppetused võis anda. Seepärast sai Hendrik Annusele päempäemalt ikka armsamaks ja ta kiitis teda avalikult keige rahwa ees.

Hendrik ei teinud sest teadawakski, ei pannud tähelegi, kui Annus teda kiitis, sest tema polnud mitte kiituse ja silma teener. Seda enam pahas see Jürit, ja wana wihawing, mis nende mõlemate südamest weel mitte kadunud polnud, hakkas uueste õhkuma. Wäljaspidi polnud kül muud näha, kuid et naad üksteisest niipalju kui võimalik eemale hoidsid, aga seda kaugemale olid nende südamed teine teisest ära.

Jüri meel oli kade, et Hendrik tema isa juures niipalju maksis ja et temal keige talu talituste üle nii suur woli käes oli, siiski ei leidnud ta midagi asja sellele wastu panna, et Hendrik keigis omas talitustes wäsimata ja truu oli. Kui Jüri ise enam töö eest oleks hoolt kannud, oleks ta seeläbi kül Hendriku käest tema auu ja woli wõinud äratiskuda, aga selle tarwis oli ta üleliig laisk ja äraellitud. Mittuford panni ta nurisedes isale ette, et Hendrik nüüd täieste Jõekalda peremees olla.

Raj' ta nüüd teha, kostis wanamees igakord. Tema püüab meie kasu ja keif töö lähab tema ülewaatmise al hästi korda. Mina olen kaua kül orjanud ja hoolitsenud ja woin seepärast oma wana kehale kül mõnda fergemat päewa joowida. Üks peab aga keige talu maea talituse eest täieste hoolt kandma ja sina ei hooli sest suuremat. Miipalju waatan ma ise ikka weel keige järele, ja pean ohjad omas käes, et Hendrik üle minu ei hakka käima ja seda ei ole tema ka tänini weel püüdnud teha ja ei saa ka wist püüdma, seepärast annan ma temale heameelega täieste peremehe woli kätte.

Jüri ei wastanud nende sõnade peale midagi, seda enam süttitasid need aga tema sala wiha Hendriku wastu põlema ja warsti tuli lugu kusta oma wihale täieste maad wõis anda. Lähedal linnas oli laat, kuhu alati ümbertringi keif talupoead kofku tullid. Ka Jõekalda Annus puudus arwaste seal.

Sina wõid homme hommiku meiega sõita, ütles Annus laada õhtu Hendriku wastu. Tööga ei ole suuremat pakki, wõid ka omale kord rõõmsa päewa teha. Jüri, sina tuled ka ometi kaasa?

Muidugi, andis Jüri wastuseks. Mina ise tahan sinuga sõita, wõi arwad sa, et ma teed enam ei tunne.

Wana ei pannud oma poea paha meelt tähelegi, waid wastas naeratades: Kül sa teed tunned, sest seda sa käid jo sagedaste kül. Aga Hendrik peab homme meie kutsar olema, sest

mina tahan l'ord oma noori täkkusid näidata ja nendega o'skab tema väga hästi ümberkäia, et naad temaga on õppinud ja tema hoole al üleskaswanud.

Ragu mina nendega sõita ei o'ska! urises Jüri.

Ega ma seda ei ütle, wastas Annus waguft. Need loomad on aga väga wallatud ja ei taha mitte hästi tundmata kutsarit sallida. Sae aga hommiku wara keif walmis, Hendrif, fina sõidad nendega. Ma mõtlen, meie täkkudest ei saa homme ükski mööda. Dho! külab mõnigi saab nende järele keelt limpsama. Pange tähele, küsijaid ei saa homme mitte puuduma, kas ma neid ära ei müü.

Koh mis siis? kui head hinda pakkutakse, ütles Jüri, kes neid hobusid mitte ei sallinud, et Hendrif iseäranis neid armaftas. Ja kui mulle ka wiiefordne hind pakkutakse, ei anna ma neid siiski ära, wastas Annus. Remad on mulle rõõmuks ja ma mõtlen ka, mulle ei ole seda mitte tarwis, et ma hobustega kauplen, ja pealegi ei ole keiges kihelkonnas niisugust paari täkkusid leida.

Slanuffe lehitades astus Jüri sõna lausumata tuast välja. Hendrif märkas, et Jüri isa tahtmisega mitte rahul ei olnud ja et ta pahandust ei tahtnud, seepärast ütles ta:

Jätke mind kodu, Jüri näikse seda mitte sallimat, et ma Teiega sõidan. Mis see teemasje puutub? k'aratas wana. See on minu

ja mitte tema asi! Sina sõidat ja asi tehtud. Mina olen kaua küll juba soovinud kord neid hobuseid näidata; homme peavad naad, oma jalga katsuma, seepärast näita mis naad võivad!

Jätke mind parem kodu, palus Hendrik veel kord.

Mina olen sulle üttelnud, et sina homme sõidad ja nüüd pea suu! ütles Annus kindlaste. Jüri ei ole nende hobustega sugugi ümberkäinud — hakkab neid varsti piitsaga löhkuma, kui naad tema tahtmist ei tee ja kes teab, mis õnnetus seeläbi võib tulla? seepärast pea sina ennast hommiku vara valmis.

Vara teisel hommikul pidas Hendrik kerge kormwankrega ukse ees. Kaks noort ilust tätku olid ettepantud, wallatunud kummal aegidel naad püsti ja püüdsid teine teist närida, nii et Hendrik waevalt meelitawa sõnadega neid paigal võis pidada.

Rõõmsa näoga astus Annus tuust wälja.

No see on hea, Hendrik, et sa enese järele mitte oodata ei lase, ütles tema ja läks hobuste juure, neid tatsutades ja silitades.

Oho! kui need mõlemad, ütles tema hobuste peale näidates edasi, täna keigist mööda ei läha, siis tahan ma neid esimese sandile ärafiikida. Kuus naad kerged ja sirged wälja näewad, ja tuld ei puudu neil ka mitte. Lähme aga nendega veel sõitma, wastas Hendrik. Küll Te' siis näete, kuidas naad lähwad. Ja kui ma neid tahtmist mööda jooksta lasen, siis ärgu

tulgu keegi meie vastu wälja, ilma piitsata tahan ma keigist mööda minna, naad mõistwad mind juba.

Seda ma usun, wastas Annus rõõmsaste naeratades, ma usun tõeste, naad mõistwad wiimatse sinu sõna ära. Rõõmsa meelega astus ta wanfrisse. Ka Jüri tuli nüüd tuast wälja ja istus tema kõrwa, tema oli norikus ja pahane. Annus ei pannud seda aga tähelegi. Las' käia, hüüdis ta Hendriku vastu, ja ruttu weeris wanter õuest wälja ja külast läbi linna poole.

Sügisene hommik oli selge ja ilus. Wili oli ümberringi wäljade peal kofkupantud ja wõis nende üle kaugele näha. Kõrrede otjas olid ämblikud omad wõrgu kōied edasi tagasi wedanud, kelle külles hommi ku kaste hiilgas ja wälja näitas kui oleks keif wäljad hõbe perli ridadega kaetud. Ohk oli wärske ja puhas ja ilma tahtmata täitis hommi ku ilu igamehe südant rõõmuga.

Maantee peal sõitsid pikkad rahwa rongid linna poole, kus seas ka Annus oma täkkudega oli. Hendrik pidas neid kangeste tagasi, ta ei tahtnud neid mitte enne wäsitada, kui naad posti tee peale wälja saamad, kus ka enam wastaleisi saab olema, seal tahtis ta neid kord oma jalga lasta katjuda.

Juba ammuft aeast oli wiisiks saanud, et rikkamad talupojad selle laada tee peal oma hobusid tahtsid näidata. Naad püüdsid suure tee peal üksteisest mööda sõita ja niisugune mööda

püüdmine läks wiimaks nii hulluks võidu aeamiseks, kus aru ega ettemaatmist polnud.

Kül juhtusid wast iga aasta seal juures õnnetused: Wankred läksid ümber ja aeti puruks; hobused hakkasid lõhkuma ja mõnigi hea hobune sai jalust suutumaks äraaetud; siiski jäid teif selle wana harjunud paha wiisi juure. Wane-mad olid jo seda nenda ees teinud, kuidas lapsed teistwiisi tohtsid teha? ja see oli auus mees kes niisuguses hullus aeamises teigest mööda jõudis fihutada. Seepärast oli ka Jõekalda Annus sundinud, et Hendrik temaga sõitma peab, ta teadis, et Hendrik hästi sõita oskas ja lootis kindlaste, et tema tänawu aasta oma kahe noore täkkuga wõidumees saab olema.

Pisut aea pärast said naad postitee peale. Keif tee oli rahwast täis. Jalgrahwast käisid fraami kaldid mööda, kesk teed sõitsid hobuse mehed, üksteisest mööda aeades.

Nüüd anna täkkudele enam woli, hüüdis Annus; kes ära ei jõudnud oodata, kunas ta oma ilusid hobusid ja nende usinust keige laada rahwale wõiks näidata.

Beel woin ma neid tagasi hoida, wastas Hendrik naeratades. Ta oli keif teed üle waatanud ja äranäinud, et kedagi nende seas ei ole, kes oma hobustega tema wastu wälja wõiks tulla, seepärast wõis ta ferge trahwiga enamiiste teigist mööda sõita, ega pannud tähelegi, kuidas inimesed keif seisma jäid ja imestades nende järele wahtisid. Rahutu filmiga wahtis ta teed

mööda edasi. Üht rikkast talupoega naabri külast, kes minema aasta wõidumees olnud, otsis tema. Sellest tahtis ta mööda aeada, kes kiidelnud oli, tema ei pruukida oma hobused soeakski aeada, siiski jaada ka tänawa aasta wõit tema kätte jääma.

Wankri rongi keige eesotsas nägi ta teda wiimaks. Tahtmata põksis ta süda ruttemast ja usinamast laskis ta omad täkkud jooksta. Tuuletuhil lendasid noored loomad edasi. Annus seisis pool püsti wankres. Tema filmad elasid, tema palged punetasid rõõmu pärast. Teised aeasid oma hobusid walju paufumise ja piitsa hoopidega sõitma, kisendasid ja kärasid, pöörasid suure waewaga üksteise eest kõrwa, Hendrik aga istus wagusi puffs ja liigutas wähe ohje. Tema hobused jooksid kui nooled teiste wahelt läbi, ilma et naad üht piitsahoopi, ehk sundimise sõna oleks tahtnud. Annusel lõpsid sõnad ära teda kiites; see oli tema meele järele, ta uhkus tõusis poole kõrgemaks, kui ta enne oli, mittu tuhat rubla ei oleks ta niisuguse sõidu eest wõtnud.

Juri istus sõnalausumata tema kõrwas. Tema tahtis wagusi olla, aga ei jõudnud siiski oma meelepaha warjata. Tema silmis polnud Hendrik ikka weel muud midagi kui Kõlakurat, sel silmalpilgul tundis ta, kui wäga ta teda wihkas. Tema isja kiitis teda ülewäga, kelle wäärt Hendrik tema arwates sugugi ei olnud. Ta oleks wiha pärast püsti karata ja Hendrikku

käest ohjad äratistkuda wõinud. Tema oli jo Jõekalda Annuëse poeg ja selle talu pärija! Hendrik ei tohtinud mitte julgeda temale wastupanna, aga siiski kartis ta teda, ehk ta seda kül iseenele wastu püüdis ärasalata.

Lähemale ja ikka lähemale olid nemad minema aastase wõidumehele tulnud, pea olid naad reda kätte saanud. See nägi neid ja nende tahtmist äramõistes, hakkas ta oma hobustega kangeste aeama. Nüüd esite mõistis Annus, mis Hendrik tahtis. Ta kargas püsti ja ütles temale: Wiiskümmend rubla annan ma sulle, wiiskümmend rubla! kui sa sellest mööda aead. Anna hobustele walu! ära hoia neid mitte ja kui naad ka lõhki lähawad, wõit peab minule jääma!

Bole wiga kül me' mööda saame, se on weike asi, wastas Hendrik wagusi ja kindlaste ja laskis nüüd esite omad täkkud täiesti jalad wälja sirutada.

Tema oli aga oma wastast nõrgemaks pidanud kui ta oli. Selle hobused ei annud Annuse hobustele suguge järele, kuid nii hästi õpetud ei olnud naad mitte.

Sul wõidu aeamine hakkas nüüd, kus mitte üksnes hobuste uşinus waid wastupidamine wõitjaks pidi jääma.

Hobuse täis oli Hendrik weel taga. Tema wastane oli püsti wanfresse tõusnud ja aeas kange piitsa hoopidega oma hobusid suurema

usinuſele, kes wiimatſe hingega piitsahoopide walu pärast edaſi tormasid.

Wõtta piits, Hendrik, anna hobuſtel walu, hüüdis Annus wäriſedes. Tema ei tohi — tema ei pea mitte wõitma — ſada rubla, kui ſa ette ſaad.

Waguſi oli Hendrik ſeieſadik iſtunud, piits ſeiſis tema kõrwal puutumata. Aga nüüd tõuſis ta tema wanfrefſe püſti ja ütles oma hobuſtele kõrre walju healega õhii!

Uue rammuga tormasid noored loomad edaſi. Juba ſõitis wanfer wanfre kõrwas — wõidu ots oli käes. Armuta tagus waſtane oma hobuſtele ſelga. Seal wõttis Hendrik oma piitsa ja wiſkas irwitades tema wanfrefſe ja ütles: Säh, wõtta minu piits ta weel abiſ; minul ei ole teda tarwis! Weel kord hirmutas ta ohjega oma hobuſid ruttema jookſſule, naad olid möödas — wõit oli nende!

Annus wiſkas rõõmu pärast. Heamelega oleks ta Hendriku kaela ümber langenud! See oli üks wõit! See oli tal meeltmööda, et Hendrik piitsa waſtaſele ſilma wähele oli wiſkanud! Oho! ſee oli wõit ja ilma piitsa hoobita! Niiſuguguſt polnud weel ette tulnud! Keif rahwas ümberkaudo pidid ſelle üle kõnelema!

Pois — pois! hüüdis ta käſi õerudes: Üks pagana pois oled ſa! Ilma waewata ja ilma ühe ainſa piitsa hoobita ſõidab ta teiselt mööda! — Ma tahan ſulle täna uue piitsa osta ja nii iluſa kui liinſas wähe leida on! — Seda

nimetan ma sõitmiseks! Mina armastin ka, et ma sõita oskan — midagi ei mõista ma sinu vastu! Oho! mitte midagi! Sa oled üks kuradi mees!

Sa ei leidnud mitte sõnu kül oma rõõmu välja ütelda, süda tahtis tal lõhki minna.

Hendrik istus wagu si pukki peal, ta ei tahtnud mitte näitada, kui rõõmus ta selle mõidu üle oli, aga tema põlawalt filmist paistis see selgeste.

Ma olen seda jo ette nenda ütelnud, wastas tema.

Olid sa? sina kuradi pois! hüüdis Annus. Kui julge ta oma mõidu peale oli, ütles Annus Jüri vastu. Nii kui tema, ei sõida aga ka ümberringi saea wersta peal üksi!

Jüri ei lausnud sõnagi, ta oli omad mõttad hammaste wahel pigistanud, filmist paistis tal kange wiha. See mõit oli tal vastu meelt. Temal oleks armsam olnud, kui üks neist hobustest oleks kormistanud, siis ei oleks isa mitte seda mõitu üksi Jendriku auuks saanud anda.

Ilma wigata said naad linna. Annus kargas wanfre pealt maha ja hakkas hobusid silistama ja kiitma.

Säh, Hendrik! hüüdis tema ja andis temale peotäie raha — säh, nüüd tee täna omale üks rõõmus päew, kül mina hobuste eest hoolt kannan. Ma jäen nende juure, sest niisuguse rõõmu peale ei hooli ma laadast midagi!

Kiites juttuſtas ta feige tutwatele, miſſu-
guſel kombel tema mõitnud oli, kuidas Hendrik
ſõitnud ja waſtaſele kogune oma piitsa weel
kaela wiſkanud. Ta on küll üks eſimene pois,
keegi ei ſaa tema waſtu, pani ta weel kiidu
jakkuks juure.

Seda mõitu panid ka feif immeks ja pol-
nud täna ſuuremat muud kõnet laada platsis
kuulda, kui Hendrikult ja Jõekalda Annuſe ho-
buſteſt. Sadade kaupa rahwaſt käisid hobuſid
waatamas, kelle juures Annuſ kui wahi ſoldat
ſeiſis, ja kui mõni neid osta küſis, waſtas ta
toredaſte: Mitte tuhande rubla eest ei anna ma
neid ära, ja pealegi ei mõi teie neid ſugugi
pruukida, nendega mõib üksnes Hendriku tao-
line mees ſõita, üksnes temaga on naad harjunud!

Keige nende iſa ſõnade läbi oli Jüri hirmuſ
wihale äritud. Ta läks pea iſa juureſt ära ja
püüdis laada platsis teiſte oma ſarnaſtega,
toobi ja topſi põhja urwitamiſega oma wiha
lahutada. Eſite õhtu hilja tuli ta tuikuwa
jalgega ja wankuwa peaga tagaſi.

Mõned tutwad mehed olid irmitades tema üle
naernud, et ta iſe oma hobuſtega ſõita ei oſ-
kada. Tema iſa oli ka weel üttelnud, et keegi
muu nende hobuſtega ſõita ei mõida, kui Hendrik.
See ſihutas tema ſüdanu weel enam wihale.

Hobuſed olid koduſõitmiſe tarwiſ jälle ette-
pantud. Hendrik iſtus ette ja mõttiſ ohjad
kätte. Kümmeſond mehi ſeiſid wankre ümber
ja tahtſid weel fõrd nende kána loomade ſõitu

näha saada, kes tänamusel laada päewal wõidu krooni olid kätte saanud. Rahutumal kombel tantsisid täkkud ja ei jõudnud ära ootada, kus Hendrik neile woli kätte andis jooksema hakkata.

Jüri tuli kõrtsist wälja ja astus wanfre juure. Tema punetawast palgedest ja widufile filmadest oli näha, et ta tubli laada mees oli.

Tule maha, mina ise tahan sõita! ütles ta toredaste Hendriku wastu.

Ära tee seda mitte, Jüri, wastas Hendrik tasaselt. Hobused on täna rahutud, ja sinu filmad on segased.

Tema ütles neid sõnu nii tase, et keegi neist, kes ümber seisis, neid ei pidanud kuulma. Reige wähemat tigidust ei olnud nende sest tunda.

Jüri nägu läks siniseks, kui paea põhi.

Oled sina wist peremees, ja mina pois! hüüdis tema waljuste irwitades: Mina tahan sõita, maha wanfre pealt!

Hendrik oli kahe wahel, mis ta pidi tegema.

Noh — kas saab wähest! hüüdis Jüri weel furd. Mina tahan ise oma hobuse ohjad kätte wõtta.

Wiimane weretilk oli Hendriku palgist kadunud. Ta ei wistanud sõnagi, waguft tahtis ta jääda ja keigest jõust oma tõuswat wiha maharõhuda, siiski wärisesis ta käd, kui ta wanfre pealt maha tulli ja ohjad Jüri kätte andis. Ära anna neile mitte palju woli, ütles tema.

Kül ma ise tean, kuidas ma sõidan, wastas Jüri koledaste naerdes, ja fargas wanfre peale.

Sel filmapilgul tuli ka Annus kõrtsist välja. Tema kuulis Jüri sõnu ja märkas kohe, mis sündinud oli.

Jüri, Jüri, ütles ta tasaselt tõreldes. Ära ole kergemeeleline, lasse Hendrik sõita. Sinu pea on purjus, seepärast tule istu minu kõrva wankresse.

Mina tahan sõita! vastas Jüri wali sõnaga.

Bisut aega oli Annus kahewahel, mis ta pidi tegema. Tema palged löid punaseks. Ta tundis Jüri kangekaelust ja ei tahtnud hulga rahwa seas temaga tüli tõsta, seepärast astus ta ligi tema juure ja ütles tasase healega: Ole mõistlik, Jüri, ja lasse Hendrikut sõita. Üksnes täna tee minu tahtmist. Tema heal wärikses wiha pärast. Aga see ei aitnud midagi; poea kael oli isa pehmuse läbi juba üleliig kangeks läinud.

Mina sõidan! hüüdis Jüri. Ega ma ometi enam karjapoisi ke pole, kel õppust tarwis on. Mis üks pois võib teha, seda võin mina ammugi! Istu wankresse, minul on lust ootamisest otsas! —

Annuse meel oli küll paha, aga tema sõna ei maksnud kangekaelse poea juures enam midagi. Ta tõstis kät ja tahtis Jürit wägise wankre pealt maha fiiskuda, jättis aga seda jälle tegemata, äratundes, et nende wahel siis suur tüli saab tõusma. Sõna lausumata, paha meelega astus ta wankresse ja kaskis Hendrikut oma kõrwa istuda.

Laske mind jala kodu minna, palus Hendrik.

Siin minu kõrwale pead sa istuma! ütles Annus walju healega, sest suure waewaga püüdis ta oma wiha tagasi hoida.

Hendrik täitis sõnalausumata tema käsku; ta teadis, et Annus mitte tema peale wihane ei olnud.

Baewalt oli Jüri kärsiluid hobusid niikaua jõudnud kinni pidada. Walju healega aeas ta neid nüüd sõitma ja tormades tuuletuhil läksid naad laada rahwa seas edasi. Rahwas jooksis ehmatades ja karjutades eest kõrwale, kui naad mitte rattaste alla ei tahtnud jääda. See oli Jüri joobnud peal meelepärast. Nõõh! nõõh! aeas ta hobusid ikka ruttema jooksjule, nii et ta ise pea wankre pealt maha tahtis kukkuda. —

Annus hoidis keigest wäest Hendrikust kinni. Sõnalausumata wahtis ta üksisilmi hobuste peale ja ootas iga filmapilk õnnetust tulewat, ilma et temal võimalik oleks olnud seda teelda. Ta tundis Jürit ja teadis kui ta teda feelma hakkab, tema weel hullemaks läheb. Ta tahtis püsti karata, ja kangekaelse lakkepoera käest ohjad ärawõtta, aga ta ei julgenud seda teha, et puudumata seeläbi üks õnnetus oleks saanud sündima.

Ikka weel ei jooksnud hobused Jüri tahtmist mööda ruttu kül. Näidata tahtis ta, et ta ruttem ja parem sõita wõib kui Hendrik. Weel ei olnud ta piitsa mitte pruufinud, nüüd wõttis

ta seda kätte ja hakkas hobusid plaksutama, kes weel millaški piitsa hoopi polnud maitsta saanud.

Hendrik ei olnud weel sõnagi lausnud, nii-
kaua kui ta wankres istus. Müüd ei jõudnud
ta ennast enam pidada.

Hobused teewad meid keit puruks, kui ta
neid piitsaga lõhkuma hakkab! ütles tema An-
nuse wastu. Annus kargas püsti ja wõttis
Jüri käest finni. Anna piits seie! hüüdis ta
wihaga, kui ja ei taha, et meie konta tee ääre
mööda peab kofko korjatama.

Jüri kiskus ennast lahti ja lõhkus seda hul-
lemast piitsaga hobuste pihta, mida enam isa
teda püüdis tagasi hoida.

Aita selle hullu aruga looma käest ohjad
ärakiskuda, hüüdis Annus Hendriku wastu.
Waewalt oli ta neid sõnu üttelnud, seal jooksis
wanker tee kõrwal seiswa kiviuniku otja ja läks
ümber. —

Selsamal filmapilgul oli ka juba Hendrik
wankrest wäljakarganud ja tahtis hobusid finni-
pidada, aga see oli hilja! Tema kukkus karga-
mise juures maha, ja kui ta jälle jalale tõusis,
nägi ta hobused ümberwisatud wankrega edasi
tormawat. Ta ruttas kül nende järele, aga ei
saanud neid enne kätte, kui naad ühe eesõitwa
talumehe wankre peale olid jooksnud ja seal ise
seisma jäänud.

Müüd esite nägi Hendrik jõleda õnnetuse
otjata suurust. Wankre al oli Jüri puruks pek-

tud ja hirmsaste ära lõhutatud merine keha, ja mitte kaugel sealt oli Annus pool surnud maas.

Möödaminewad inimesed kargasid keif appi. Hendrik kes muidu mallaske oma kohnu ei kaotanud, seisib esimesel filmapilgul kui uimane. Aga oli tal jälle oma endine wapper waim sees. Ta leikas trengid katki, tegi seeläbi hobused wanfre küllest lahti, ja tõstis wanfre üles.

Jüri ümberringi merine, purustud keha oli hirmus näha. Wanfre al olid hobused teda edasi wedanud. Kust ta keif hawatud oli, ei wõinud paksu were pärast sedamaid mitte aru saada. Ilma hingeta oli ta pikkali maas, ja keegi ei lootnud enam, et tal weel elu pidi sisse tulema. Ka Annus kanneti hingetu wanfre juure. Ta nähti aga üksnes raskest põrutamisest uimane olemat, sest haawu polnud tema keha külles mitte näha.

Niipalju käsi, kui ka appi olid tulnud, ei olnud ometi kedagi, kes tõeste aidata oleks wõinud, ja aega ei tohtud mitte wiivitada, kui wabest kaks inimese elu otja ei pidand saama. Üks andis ühte nõu, teine teist, aga Hendriku nõu oli ometi keige parem. Mõlemad pidid sedamaid liinna tagasi wiidud saama, kus abist mitte puudu polnud. Üks tuttam talumees oli kohe walmis neid oma wanfre peal liinna tagasi wiima; sest Annuse wanter oli katki ja Hendrik ei usaldanud ka enam nende kordes ärähirmutatud hobustega poolsurnud inimesi hakkata wedama. Teise

tutwa talumehe läbi saatis ta ka hobused liina tagasi.

Mõlemad hingetud said wanfre peale tõstetud ja pikkameise weeris wanfer liina poole. Üks hale lugu! Kas olid naad selle peale mõtelnud, kui naad homiku oma uhke hobustega nii rõõmsalt ja lustilikult liina poole olid sõitnud? —

Hendrik istus nende kõrwal wanfres ja waatis ükssilmi nende peale, kas kumbgil elu veel tagasi hakkab pööрма. Asjata oli ta Annuse pead ja otja wiinaga õerunud. Jüri juures ei usaldanud ta seda mitte teha, et ta nägu were ja haawadega kaetud oli.

Wiimaks tõmbas Annus raskestest ja sügawast hinge ja lõi silmad lahti. Ta püüdis istu tõusta, langes aga jõuetu tagasi. Hendrik oleks rõõmu pärast hõiskada wõinud. Ta kumardas tema üle, wõttis tema paremast käest finni ja pigistas seda südamelikult. Siis aitas ta teda istu tõusta. Arglikult ja usinaste waatis Annus oma ümber.

Kus ma olen? — Mis see on? küsis tema nõdra healega, parema käega kõwaste oma walutawa rinna peale rõhudes.

Hendrik ei usaldanud tema küsimise peale mitte warsti kosta. Kõl saab teif hästi jälle lorda, ütles ta wiimaks.

Nüüd esite hakkas Annusel meele tulema, mis sündinud oli ja ta jahmus ära.

Kus Jüri on? küsis tema ja waatis otsides oma ümber. Waewalt oli ta aga oma poea werist keha oma kõrwal wanfre peal näinud, kui ta ehmatades hüüdis: Oh Sa feigewägewam Jumal! ja langes jälle jõuetu maha.

Tuhniks läinud pärani silmadega oli ta liikumata maas. Paskilt ja raskeste kahises hing tema rindus. Keif — keif see õnnetus seisis nüüd oma täies suuruses tema waimu silma ees, kuni selle filmapilguni, kus wanter ümber oli läinud ja tema hirmsaste wastu maad põrutud saanud.

Hendrik kumardas tema üle ja ütles, et naad liina tagasi söidawad, kus sedamaid abi leida on ja püüdis teda nenda trööstida. Wanamees ei liigutanud ennast mitte.

Kas ta surnud on? küsis ta wiimaks tāsase waewalt kuuldawa healega.

Ei — ei, wastas Hendrik ruttu. Aga ta näitse raskeste haawatud olewa! Siiski pole ta weel täieste läbi waadatud, saab linnas tohtre läbi sündima. Aga pole wiga — küll saab keif hästi minema! — Ta ei tohtinud oma kartust wanamehele mitte awaldada.

Aita mind üles! ütles Annus, ja wiimse wõimuga Hendriku peale toetades, aetas ta ennast ietu ja pööris juu õnnetuma poea poole.

Kül tuli jälestus tal peale, kui ta Jüri puruks pekstud werist nagu nägi, aga ta püüdis oma wiimist jõudu ülewal hoida, wõttis

Jüri paremast käest kinni ja katsus tema elu soont, kas see veel tussub.

Ta elab — ta elab! hüüdis ta rõõmuga. Sõida ruttem — sõida ruttem! ütles ta Hendriku vastu. Andku Jumal, et abi mitte hiljaks ei jää!

Ta pani Jüri haawatud pea oma põlve peale. Hendrik võttis ohjad oma kätte ja sõitis nii ruttu, kui võimalik.

Warsti said naad linna ja enne kui mõlemad haawatud wantri pealt kõrtsi kambri said kantud, oli Hendrik juba tohtre järele saatnud. Mõne minuti pärast oli tohter seal.

Annuse tahtmist mööda olid mõlemad haawatud ühte kambri saanud wiidud. Tema tahtis juures olla, kui tohter Jüri haawu läbi waatas. Usjata püüdis tohter teda sest tagasi hoida, kartes, et see wanamehele veel suuremat kurwastust ja südame walu saaks tegema, mis tema haige kehale väga kahjulik saaks olema. Annus ei annud aga mitte järele. Ta tahtis teada saada, kuidas Jüriga lugu oli, oma weast ei pidanud ta midagi lugu.

Minul pole suuremat wiga, ütles ta tohtre vastu. Minnad walutawad kül, aga ega see elu peale ei käi. Ja kui ma ka suren, tühi minust lugu! kui mo poeg aga elama jääb.

Jüri oli woodi peal maas ja ei tunnud leigewähemat, mis temaga tehti. Riided said tal lõhki lõigatud ja seljast ära wõetud, ihu weigest puhtaks pestud. Nüüd esite wõis näha, kui

raskeste ta wiga oli saanud: peas olid suured, sügawad haawad, rinnad olid ära pigistud ja nahk lihaga mitmest paigust ihu pealt ärafiistud. Teda läbi katsudes, ei lausnud tohter sõnagi; mittu kord aga wangutas ta kartlikult pead.

Liigutamata istus Annus teises woodis ja waatis üffifilmi tohtre peale, kui tahaks ta tema mõttid ära armata.

Kas on weel lootust elu peale? küsis ta wiimaks wärssewa healega tohtre käest, kui keif haawad finni seutud olid.

Loodame ometi! wastas tohter, aga tema filmist oli näha, et ta teiste mõtles.

Üttelge mulle töt — awalikult töt, tohtre härra! küsis Annus edasi. Mina ei taha omas südames tühja lootusele maad anda, kui midagi enam loota pole. Puhast töt tahan ma teada saada.

Tohter fergitas ölla nuffe. Tema on raskeste — wäga raskeste haawatud, wastas tema. Weel ei wõi keegi teada, mis tast' saab.

Tema sureb — tema sureb! hüüdis Annus käst filmi ette lüies ja libedaste nuttes.

Asjata püüdis tohter teda waigistada. Tema süda ei leidnud enam rahu. Tema poea eluga oli ta elu rõõm ja tulew lootus otsas. Kogune wastu tahtmist laskis ja tohtert oma häda läbi katsuda. Temal oli surm armas, kui Jüri enam elama ei jäänud.

Hendrik oli wagust pealt waatnud. Jüri rasgid haawu nähes oli keif wana wihamäen

tema jüdamest kadunud. Ta ei lootnud mitte enam, et Jüri elusse jääb. Annuse kibeda valu peale mõtles tema, kes ise kukkumise läbi seest kangeste ärapõrutud oli. Tema ihu peal ei leidnud tohter kül midagi wiga, aga siiski oli näha, et tema seestpidine häda suur oli, ehk ta kül oma valu tohtrele ei tahtnud ülestunniatada.

Tohter sundis teda waguft woodis maas olema, aga ta ei hoolinud sest midagi, waid jäi modi peale istuma ja waatis ükshilmi Jüri peale, kui kardaks tema, et elu Jüri seest iga filmapilk wõis kaduda. Ta käskis Hendrikut oma juure tulla ja küsis tasase healega: Kas minu pere-naene sest õnnetusest juba teab?

Kül ta juba wist teada on saanud, wastas Hendrik.

Annus mõtles pisut aega, siis ütles ta: Kui ta ka seda weel ei tea, siis peab ta ometi seda teada saama. See õnnetus ei wõi ometi salajasse jääda, seepärast rutta tema juure, Hendrik, juttueta temale ettemaatlikult, aga ometi tõt mööda, kuidas lugu on ja too siis teda sedamaid seie. Ta ei wõi kaua aega wiivitada, kui ta Jürit weel elus näha tahab.

Wiibimata läks Hendrik teele, ehk kül juba tseft öö käes oli. Rõrtsimehe käest laenas ta wankre ja nendesamma hobustega, kes Annusele sel päemal niipalju rõõmu ja muret olid teinud, jõitis ta koeu.

Ta leidis Jõekalda perenaese mure pärast pool jurnud. Tema mehe ja poea õnnetuse jõ-

num oli teda hirmsaste äraehmatanud. Ta ei saanud arogi, kui Hendrik tema juure tuppa astus. Üksifilmi waatis ta oma ette mahha, kui Hendrik tema wastu kõneles, ilma et ta tema käest oma abikaasa ja poea järele oleks küsinud, nii kui ei oleks ta Hendriku kõnet sugugi kuulnud. Ise ka siis, kui Hendrik tema wastu ütles, et ta abikaas teda näha soowib, et selle häda nii raske pole, ja et ta temaga linna peab sõitma, ei wastanud ta sõnagi. Üitumata jäi ta istuma, nii kui ei oleks ta ühtegi sõna sest mõistnud.

Hendrik oli kahewahel, mis ta pidi tegema. Annuse häda wõis halwemaks minna, kui ta oma naest niisuguses seisuses nägi, aga siiski pidi ta teda tema juure wiima, sest ta teadis, et Annus teda pikksilmi ootis.

Weel kord astus ta tema juure, ja juttustas temale ta mehe soowimist. Berenaene ei wastanud sõnagi; Hendrik palus teda enesega linna sõita, ei saanud aga midagi wastust.

Wanfer ootis ukse ees. Minut minuti peale jõudis mööda, Hendrik ei teadnud, mis ta pidi tegema; linnas ootis Annus pikksilmi oma naese järele — oli Jüri surma woodi peal maas — kelle elu weel mõnda minutit wõis kesta.

Wiimaks astus Hendrik perenaese juure, hakkas ta kätte finni, tõstis teda pikkameist püsti ja wiis uksest wälja wanfre juure. Wastupanemata laskis perenaene seda keik sündida, kui ei tunneks ega teaks ta sest midagi.

Wankre peal seadis ta temale nii hea istme, kui võimalik; üks tüdruk pidi veel tema kõrva istuma, siis kargas ta ise ka wankresse ja sõitis nii ruttu, kui võimalik linna poole. Siiski hakkas juba loitma, kui ta linna sai. Keif selle tee polnud perenaene sõnagi lausnud, ka nüüdki astus tema wagu si Hendriku nael kõrtsi tuppa, kuhu Hendrik teda pingi peale istma panni, ise ruttas ta teise kambri, kus Annus ja Jüri olid.

Annus waatis küsitelles tema otsa, kui ta sisse astus.

Perenaene on siin — ütles Hendrik — ees kõrtsi tuas — ma ei usaldanud teda joonelt seie tuua — ma tahtsin näha —!

Hilja — keif hilja! — hüüdis Annus. Tema ei saa Jürit enam elus näha! See peale langes ta kurwastuse pärast kasti filmi ette lüües, woodisse maha.

Hendrik astus Jüri woodi ette. Tema werrine ja puruks pekstud nägu oli rätikuga finni kaetud. Ta polnud kül enam lootnud Jürit elus näha, siiski kohmetas ta süda ära, kui ta teda surnud nägi. Mitte surm ei ole see, mis pärast inimesed nenda ehmatawad, waid see teadmine, et inimene keige oma wäe tarkuse ja rikkusega surma wastu ometi midagi ei wõi. Keige maailma wägi ei jõua surnud kehale mitte ainust minutit enam elu tagasi anda.

Jüri ja Hendrik olid keif oma eluaea wihamehed olnud. Jüri uhkus ja üleannetus olid

temale jagedaste liiga teinud — nüüd ei mõtelnud ta enam seepeale — surm oli keif wiha kustutanud. — Üht õnnetumat nägi ta nüüd oma ees, keda surm kiskel tema nooreea sees nii äkiste oli äraiskunud. Ta wõttis surnu paremast käest kinni — see oli juba külm. Mõnda minutit pidas ta teda omaš peus. Palawad pisarad jooksid tal palgid mööda maha.

Jõekalda Annus waatis üffisfilmi tema peale. Riig kurwastuse walu ei lasknud tal pisaraid filmi tulla. Ta keha oli rõhutatud, aga ta waim nähti keige selle õnnetuse sees siiski wapper olewat.

Too mo naene minu juure, ütles ta Hendriku wastu.

Kas see Teid wäga rahutuks ei tee? küsis Hendrik.

Wanamees nõkkutas pead — ja küsis pisut aea pärast: Kas mo naene teadis juba seda lugu, kui sa tema juure läksid?

Jah teadis kül. —

Ja kuidas suudab ta seda kanda?

Ta ei ole weel sõna lausnud, wastas Hendrik. Riikumata ja wagusi kui tumm istub ta ees tuas.

Too teda minu juure, ütles Annus.

Hendrik astus ettetuppa oma perenaese juure. Ta istus ifka weel niisama, kui ta teda oli istuma jätnud. Teie mees soowib Teiega kõnelda, ütles Hendrik tasase healega tema wastu. Tulge minuga teise kambri.

Esimest korda nähti ta Hendriku sõnadest aru saamad. Ruttu tõusis ta püsti ja küsis:

Kus on mo mees? — Kus Jüri on?

Hendrik ei usaldanud temale töt üttelda.

Kus on Jüri? küsis ta teiskorda.

Teises kambris, vastas Hendrik.

Ma tahan neid näha, ütles perenaene ja tahtis ruttu kambri ukse poole minna, aga wae-walt oli ta paar sammu edasi astunud, kui ta tuikuma hakkas ja maha oleks kukkunud, kui Hendrik temast mitte finni poleks hakanud. Tema peale toetades astus ta nüüd teise kambri. Ukse peal tahtis Hendrik teda pisut tagasi hoida, et ta teda seepeale wõiks ettemalmistada, mis teda ootis, aga ta ei lasknud ennast enam pida-da. — Ruttu lükkas ta ukse lahti ja astus kambri. Ta silmad langesid keige enne oma mehe peale, kes ukse kohal woodi peal oli, ja tema peale waatis. Warsti aga pööris ta omad silmad, teise woodi poole, kus Jüri surnu feha finnikatnud näuga maas oli. Ohmatades jooksis ta selle woodi juure, kiskus kätte Jüri näu pealt ära ja langes siis karjatades minestusse maha.

Rööt — Rööt! hüüdis Annus, ja tahtis temale appi ruttata, aga ta oma nõdrus pidas teda tagasi. Hendrik oli teda juba maast üles-tõstnud. Ka teisi aitawaid käsi tõttas sedamaid palju juure, kellest kõrtsi paigus mitte puudust polnud, siiski nähti keif püüdmine asjata ole-wat, teda minestusest ülesäratada.

Annuse soovimist mööda sai ta tema woodi peale pantud; kartliku filmaga ja rääkimata waluga waatis ta oma abikaasa kahwatand näu peale. Ühtegi elumärki polnud tema juures tunda. Kas pidi ka ta teda nüüd nii äkkiiste kautama! — Juba hakkas ta meel segaseks, ta filmad pimedaks ja ta waim tõsiselt minema, seal lõi ta abikaasa filmad lahti ja tõusis pikameisi istu. Warsti tuli tal meele, mis sündinud, otsides waatsid ta filmad ümber.

Tema on surnud — surnud! hüüdis ta wiimaks wäristes ja waatis küsiwa filmaga oma mehe otsa.

Surnud jah — kostis Annus pikameisi tasase healega.

Reigewägewam Jumal! karjatas Rööd ja langes suure healega nuttes oma mehe kaela.

Äkiline ehmatus ja valu, mis teda seiesaadil uimaseks oli teinud, hakkas nüüd filmapisarates ärasulama. Ka Annus nuttis kibedaste oma naese kaela ümber ja püüdis teda trööstida. Silmawesi oli neile südame fergituseks ja lahutuseks.

Hendrik läks lambrist wälja. Siin ei wõinud ta midagi aidata. Temal näitas see kõige parem olewat, et mõlemad raskesti löödud wanemad sel filmapilgul oma valu sees üksipäinis wõisid olla. —

VIII.

Teisel päeval weersid faks wanfert pikkameisi küla poole. Esimese peal istusid faks rõhutatud inimese kuiu — Jõekalda Annus ja tema naene Rõõt. Teise peal oli surnufirst musta tekkiga kaetud. Kes seal puusärgis hingas, teab luigeja isegi.

Eht kül Annus alles kogune haige ja nõder oli ja tohtrid teda kangeste sundisid veel mõneks päevaks linna jäema, kunni ta põrunud keha ja rõhutatud waim enam on toibunud, ei annud ta siiski järele, waid läks oma poea surnu kehaga külasse tagasi. Ta tahtis oma ainsa poea matmise juures olla ja selle firikaea peale, kus üksford tema ja ta abikaasa luud pidid hingama, pidi ka nende poeg maetud saama.

Tohtred olid temale ette pannud, et tema haigus seeläbi veel halwemaks saaks minema ja ta ise omale enneaegsed surma saatma. Wagusi oli ta seepeale kostnud: Ma tean seda, et see nenda on, aga minu elu pole nüüd enam midagi wäärt; seepärast ei taha ma oma poea wiimse teekonna peal teda saatmas puududa, sest üksnes temale olen ma elanud. —

Weel kiburam, kui Annus, oli tema naene. — Annusel oli tema poea surmaga elu himu kustnud, tema naesel elu ram. Tunni kaupa istus ta kui puu tüf, kes kellegist midagi ei teadnud, ega midagi tähele ei pannud, siis nuttis ta jälle suure healega. Temal oli ükspuhas, kas

ta linna jääb, või külasse tagasi läheb, ta mõtet seifid üksnes jurnud poea juures. —

Hendrik oli nende päevi sees keif valmistamised Jüri mattuse tarwis muretsenud. Annus oli teda ka mõnes asjas juhataja tahtnud; mis peale Hendrik waguft oli kostnud: Urge waewage ennaft ilmaasjata, kül mina keif hästi toimetan. Ja wanamehel oli ta juba ammugi nenda ustatu, et ta mureta keif tema hooletis wõis jätta.

Hendrik tundis Annusse soowimeisi väga hästi ja et ta teda, kui oma isa armastas, siis püüdis ta temale, ka tema walu sees ühtegi rõõmu teha.

Keif ettevalmistamised mattusse tarwis oli ta nii suureste ja uhkeste teinud, kui wähe wõis malik. Siin oli ükstais, kas mõni sada rubla enam, ehk vähem fulus, — ja kui see mattus tuhandid oleks maksnud, ei oleks Annus siiski seepärast Hendrikuga nurisenud. Wana Jõe-
faldal Annus wõis jo seda keif. See oli wiimne auu, mis ta oma ainja poeale wõis ülesnäita, seepärast ei hoolinud ta siin juures rahast midagi. Hendrik teadis seda, et see Annuse kurwa südamele rõõmuks ja trööstiks saab olema, kui tema juur rikkus ka tema poea mattusse juures uhkeste wälja paistab, kellest weel mõnda aega pärast rahwas saab ütleva, et niisugust mattust millasgi enne ses külas pole olnud. —

Kui wanfred küla lähedale jõudsid, tullid keif külarahwas ja koolmeister koolilastega neile

wastu ja wiisid neid lauldes külasse. Seda keif oli Hendrik nenda seadnud.

Teine päew peale seda oli mattusse päewaks nimetud. Berenaene oli nii raskest haige, et ta woodisse pidi jääma. Annus ise oli ka nõrgem, kui ta armas, siiski tahtis ta oma poega tema wiimse tee peal saatma minna, ehk kül tema sõbrad teda tagasi keelsid.

Hendrik ei keelnud teda mitte. Raske ta tulla, ütles ta sõbrade wastu, kui ta armas, et ta jõud seda kannab; see saab tale keige suuremaks tööstiks ja rõõmuks olema. —

Annus oli siiski ennast tugewamaks pidanud, kui ta oli. Puusärgi kanti kesket tuba, küünlad panti ümberringi põlema. Koolilapsed laulsid nelja healega, mis peale õppetaja mõnusat kõnet pidas. Annus seisib püsti puusärgi kõrwas. Kõigest wäest hoidis ta oma silmawet tagasi; ta teadis, et kui ta kord oma südame walule maad annab, siis ta teda enam maha rõhuda ei jõua. Ta oli Hendriku käest kinni wõtnud ja pigistas seda keigest jõust. Hendrik märkas tema rahutut olemist ja hakkas tema pärast kartma; siiski pidas wanamees ennast jalal. Kui aga mehed puusärgi õlale wõtsid ja tuust wälja kandsid ja Annus Hendriku naenal puusärgi järele tahtis astuda, langes ta minesusse maha.

Hendrik kandis teda tuppa tagasi ja pani woodisse. Puusärgi kandjad ootsid ukse ees. Bijut aea pärast hakkas Annus jälle toibuma.

Ta tahtis püsti tõusta ja oma walu teefonda uueste ette wõtta, aga ta tundis pea ära, et ta jalad teda enam ei kannud. Walu pärast kohmetand, langes ta woodisse tagasi ja kattis oma filmi finni.

Ma jään Teie juure, ütles Hendrik, kellel wanamehe walu läbi südame lõikas.

Ta lõi käega tema pakkumist tagasi ja ütles: Ei — ei! ära jae sina mitte kodu. Mine sina ja ole minu eest temale wiimist forda isa asemel.

Hendrik läks. —

Keige auustusega sai Jüri surnukeha mattuse aea peale mulda pantud. Niisama, kui keige kehama sandi üle, tõusis ta rikka Jõekalda Annuse poea puusärgi üle must maa rünk.

Kui Hendrik koeu tuli ja Annuse juure läks, wõttis Annus tema käest finni ja tänas teda südamest keige tema hoolekandmise ja waewa eest. Nüüd ei jõudnud ta wana keha enam keige selle kurwastuse ja walu wastu panna, mis nii järsku tema peale oli tulnud. Rõhutud ja raskest haige heitis ta woodisse ja jättis keif oma maeatalitust Hendrikule hooleks.

Jõekalda talus hakkas nüüd furb ja waitne elu. Beremeele oli raske haige maas, ja sagedaste ei lootnud Hendrik enam, et ta paremaks saab. Berenaese lugu oli niisamasugune, kui siis, kui ta linnast koeu oli tulnud. Mitte jalgaga polnud ta weel woodist wälja saanud. Temal ei olnud kül midagi haigust tunda, aga

päew päewalt jäi ta ikka nõrgemaks ja tohter kartis tema pärast palju enam, kui Annuse pärast, kelle tugewam keha ja kängem waim enam wastu jõudis panna.

Hendrik pidi nüüd keif asjad aeama ja keige maeataollituse eest hoolt kandma, ja ta tegi seda keif nii korralikult ja hästi, kui oleks ta juba maast madalast selle sees sündinud ja üleskaswanud. Mari juures käis ta väga arma, sest omad priitunnid ja õhtud istus ta Annuse juures, kes, kui wana puufand ilma ofseta, ükspäinis oma mure ja haiguse sees rõhutatud maas oli. Ta nägi, kui armas see tal oli, kui tema ta woodi kõrwal istus ja temaga Jürist kõneles.

Ka perenaesega püüdis ta sagedaste tema poeast kõnelda, aga see ei wastanud temale midagi, nii kui ei saaks ta tema kõnest sugugi aru.

Neli nädalat olid nenda mõõda läinud, jüis juri perenaene ära, ilma, et temal midagi haigust oleks tunda olnud. Seda enam rõhus see uus murehoop Annuse südant, et tema sugugi seepeale ettemalmistud polnud, tema oli oma abikaasa haigust üksnes meele- ja waimu-nõdruseks pidanud, aga surma peale polnud ta mõtelnudki. Ka tohter polnud tema abikaasa surma weel nii ligi arwanud, ega Annust seepeale mitte ühe lõnaga ettemalmistanud.

Jälle pidi Hendrik keif mattusse talitused ükspäinis muretsema. Annus ei saanud ennast woodis istugi tösta. Hendrik tegi keif niisama

Porrapärast ja suure hoolega, kui Zürigi surma juures.

Ka see mattusse päew läks mööda.

Minuüksi oli nüüd see uhke ja rikkas Jõekalda Annus ilmas, kes mõne nädala eest oma maea õnne nii findla põhja peal armas seiswat. Ka sugulaisi polnud temal enam. Neid ei olnud ta ka wist oma ümber jallinud, sest tema oli keige selle õnnetuse läbi kui ümbermuudetud. Nii lahke ja rõõmus, kui ta enne oli olnud, seda asjatun ja tigedam oli ta nüüd. Keige wähem ast, mis ta enne suguge tähele polnud pannud, wõi tähele panna tahtnud, ärritas teda nüüd wihale. Üksnes Hendrikut jallis ta oma ümber, ja nii hästi, kui see ka keif tema meelepärast püüdis teha, wihastas ta ometi sagedaste ennast tema üle.

Tema teada polnud ta oma elus mingi-suggust niisuurit ülekohut teinud, misläbi ta seda nuhtlust olnud teeninud, sest nuhtluseks pidas ta oma aru järele keif seda õnnetust, seepärast oli ta iseene, oma elu ja keige inimeste peale wihane. Bikkaline haigus tegi teda seda enam weel kannatamataks, tigedamaks ja kiusakamaks. Jumala risti alla oli ta ennast wastupannemata pidanud heitma, inimestele tahtis ta aga näidata, et tema weel ikka jee rikkas Jõekalda talu omanik oli, kes kellegi kasku ei pruukinud kuulda, ega kedagi paluda.

Oh ta kül kiusu pärast tohtre käsule nimelt wastu tegi, ja midagi tema rohtusi oma

haiguse vastu ei pruukinud, sai ta siiski aegamööda paremaks. Aga tema endine lahke meel ei pöörnud enam tagasi. Mida tugemaks ta sai, seda kangemaks kaasvis ta wiha ja tigenus.

Ehk küll keif maeataollitus nüüd Hendrifu hoole al oli, polnud ta siiski omale midagi süüfs lasknud tulla, waid keif läfs tema juhatamist mööda niisama hästi edasi, kui enne õnne päewil. Seda nägi Annus, kui ta fewade jälle oma põldude wahel wõis kõndida, tema wiljad olid feigeparemad, aga see oli tal üfs täis. Mitte ühe sõnaga ei kiitnud ta Hendrifut, waid käis aga wihasel filmaga edasi ja otsis asja, mis üle ta Hendrifuga wõiks nuriseda.

Ta ei lausnud kellegile sõna omaft õnnetuseft, waid püüdis seda wagusi oma sees maharõhuda ja äraunustada, aga siiski oli näha, et ta tema peale wõimust ei saanud, et se ifka salajas tema südant näris, sest keif rõõm ja lust teiste inimeste juures pahandas tema meelt.

Keif tema tutwad taganesid temast ära, ta temaga endised sõbrad ei teinud temaga enam palju tegemist. See tegi teda aga ifka weel furjemaks ja tigidamaks. Asjata oli Hendrif lootnud, et ta meel aegamööda saaks paranema. Enam kui aasta oli juba tema abikaasa surmast mööda, aga paranemist ei olnud Annuse juures sugugi tunda.

Mittuford, kui Annus tema vastu furi oli ja temaga asjata nurises, oli Hendrif ettemõtnud, tema juureft äraminna; aga siis jäi ta

kogune ükfinda ja üksnes õnnetus oli tema jü-
dant niisuguseks teinud. Nenda mõtteldes kan-
natas Hendrik jälle wanamehe pahatuju ja jäi
tema teenistusse.

Külarahwal olid aga kogune teised mõtted
see üle, et Hendrik nenda kannatlikult Annuse
wiha kandis, ja see oli temal ka teada. — Teu-
tuse ja kadedusega kõneldi, et Külarurat, kes
enne nii kangekaelne ja uhke olnud, kelle südant
üks ainus halb sõna, kui takkukoornalt põlema
süütnud ja kes kellegi tahtmise alla ennast pole
tahtnud heita, nüüd üksnes seepärast waname-
hest keif kannatada, et ta tema waranduse pä-
rijaks loota saada. Annusel olla üksnes moned
kaugelt jugulased ja võida temast väga hästi
mõttelda, et ta seda endist sandipoissi oma pä-
randajaks tõsta.

Niisugused mõtted olid Hendrikust kaugel,
seepärast ei holinud ta ka külarahwa lorst mi-
dagi, waid wõttis seda kindlamast ette, just kü-
larahwa kiuste, mitte Annuse juurest äraminna.

IX.

Oma karsitu olemise ja äkkilise meele läbi
tegi Annus oma termisele juurt kahju. Silma-
nähes jäi ta jõud vähemaks, ja mida vähem
ta ise sest teada tahtis, mida kangekaelsemast ta
ise oma termist hoolimata rikkus, seda kurdumaks

ta sai. Bea ei saanud ta enam kambrist wälja ja mõne päewa pärast wiiskas haigus teda teistkorda woodisse.

Nüüd oli ta kannatus kogune otsas. Keegi muu ei tohtinud ta juure tulla, kui Hendrik, ja ka selle wastu oli tema ühtelugu tige ja kuri. Ükski asi ei saanud enam ta tahtmist mööda tehtud.

Sel aeal tuli teda üks kaugealt sugulane vaatama, kes juba mitu aastat tema juures polnud käinud.

Ma olen kuulnud, et Teie haige olete, ütles ta Annuse wastu, kes waewalt poole sõnaga tema terwist oli wastu wõtnud. Teie olete nüüd üksinda ilmas, sepärast oli minu kohus Teid wata tulla, meie oleme teine teisega sugulased ja seisame seeläbi üksteisele lähemal.

Kui Annus teda tuppa astumat nägi, mõtles ta joonelt, et see muu pärast ei tule, kui tema käest pärandust lootma, sepärast kostis ta paha melega:

Wõi Teie armate, et meie üksteisele ligemal seisame, kui teised? Hohoo! Sest ei tea aga mina midagi! Mittu aastat pole Teie mind enam suguge tunnud: nüüd forraga olete Teie minu sugulane. Muidugi, niikaua kui Jüri elas, polnud siit midagi loota; aga nüüd, kui mul enam pärijat pole, kui ma haige maas olen, nüüd ilmute Teie seie ja mõtlete, mina pean kohut tulla lastma, oma testamenti tegema ja Teid oma pärijaks nimetama! Hohoo! Sellepärast

olete Teie tulnud, aga mitte oma wana sugulast tema kurwastuses trööstima.

Sugulase südames wõis ehk ka niisugune mõtte olla, siiski kostis ta oma wabandamiseks wagust: Millasgi pole mul weel meele tulnud, Teie käest pärandust loota.

Teie ei saa ka midagi pärima, mitte keigewähemad! hüüdis haige ifka kurjema meelega. Keegi minu sugulastest ei saa minu käest pärandust saama, sest naad keif on minu wastu salalikud, naad keif ootwad aga pikki filmi, et mo filmad pea finni lähkaksid, siis saaksid naad, kui kaarnad, minu wara eneste keskes jagama. Aga tühjaks tahan ma Teie lootust teha, ja kui ma ka oma wara päris wõhimõerastele peaksin ärafinima. — Ja seda tahan ma ka teha. —

Annuse wiha kaswis iga filmapilguga, kuni sugulane wiimaks paha melega tema juurest ära ja tuast wälja läks. Ka nüüd ei läinud ta meel jahedamaks.

Keegi neist ei pea minu warandusest koppi kut saama, karratses ta edasi. Mo wara saab niisama kofku jäema, kuis ma teda maha jättan. Hohoo! Homme tahan ma oma testamenti teha.

Ära pahandage ennast ilmaasjata, palus Hendrik.

Seie istu! hüüdis wana oma woodi kõrwal seiswa tooli peale näidates: Sinna, kas kuuled! Mina tahan homme oma testamendi teha. Sina oled minu ja minu talu eest hästi hoolt kannud. Sind tahan ma meeles pidada — sind,

aga seda tüdrukut plikkat — seda Marit pead sa siis mahajätma. Tema on kerjaku ja warga tüttar ja niisugusel ei pea Jõekalda Annuse wara midagi tegu olema.

Buna tõusis Hendrikul palgisje, kui ta oma armsast Marist nõnda kuulis kõneldawat, teda ta liikumata armastusega oma südames kandis.

Seda luba mulle, ütles Annus edasi, kindla — anna mulle kät seepeale; ta sirutas oma paremat kät tema poole wälja.

Hendrik tõusis rahutu püsti.

Anna mulle kät! käis haige tema peale.

Ei, wastas Hendrik kindla sõnaga. Seda tüdrukut ei jätta ma mitte.

Wana aeas ennast waewaga istu ja waatis kahtlase filmaga tema otsa; kui ei usufis ta oma enese kõrwu mitte.

Sina ei taha mitte! hüüdis tema. Sa ei taha mulle seda mitte lubada? —

Ei, andis Hendrik sellesama kindlusega wastuseks.

Ka siis mitte, kui ma sind oma päriaks teen?

Ka siis mitte.

See sanditüdruk on sul siis armsam ja kallim, kui minu talu! ütles Annus keige oma wiha, mis tal weel südame põhjas oli. Minule tahad sa wastu tõrkada — minule, kes sa ilma minuta midagi poleks olnud — mitte midagi! — Wiimast korda küsin ma sinu käest, kas sa tahad mulle seda lubada, wõi mitte.

Ei, — ei! ütled sina, hüüdis haige nii walju healega, kui tal veel wähe wõimalik oli. Siis ei pea sa ka mitte ühte tundi minu maeas, ega minu õue peal olema! Kasi — kasi minu filmist! —

Wiha pärast wärisedes näitas ta kärega uste poole. Hendrik jäi kahewahel seisema. Ta tundis wanamehe äkfilist meelt. —

Ära tehke midagi mõtlemata, ütles ta wagu.

Kasi — kasi! hüüdis haige. Mul ei ole sinuga enam midagi tegemist. Sina wõid jälle niisammasuguseks kerjaks saada, kui sa olid! Kasi minu maeast välja!

Hendrik läks: Tal oli väga kahju Joekaldalt äraminna, kus ta mittu aastat, kui Annuse oma poeg, armast elu oli elanud. Kord jäi ta veel õue peal seisema. Pidi ta ümberpöörma! — Wana oli jo haige maeas, ehk tal oli juba kahju sest, mis ta oma äkfilise meelega oli teinud! Ta läks edasi. Wägise oli ta oma südame kangust kaua tagasi hoidnud ja enam kannatanud, kui ta enne oli arwanud omal wõimalik olema. Ka tema sees oli veel suur osa endisest südame kangusest warjul. —

Mari juure tahtis ta minna. Aga ehk ta küll wäljašpidi rahulik püüdis olla, sees ommeti weri tema sees ja ta tundis ära, et ta pisut aega üksi pidi olema, kuni ta meelepaha jälle lahkuma hakkas; seepärast pööris ta omad samad lähedal seisewa metja poole. Seal wiiskas

ta ennaft ühe puu alla maha. Kolmatforda oli ta oma õnne enesest äralüfkanud. Ta jüda tundis kahju, et ta Annusse pakkumist ära oli põlganud. Seal astus Mari nagu tema waimu filma ette ja waatis haleda filmaga tema peale.

Hendrik fargas maast üles. Ta tahtis oma enese mõttele eest ärapõgeneda. Ta ei wõinud — ei tohtinud seda tüdrukut maha jätta, kes juba mittu aastat feif oma lootust tema peale oli pannud, kes üffinda tema poole oli hoidnud, kui teised kõif teda ärapõlgasid ja teutasid. Ta kas tema ije siis Jõekalda Annusse warandusega õnnelikuks oleks saanud, ilma Marita? Kas ta sagedaste ei oleks salajas enesele etteheitnud, et ta seda armast waest last oli mahajätnud? Ehk kas siis raha ja rikkuse läbi üfipäinise inimene wõib õnnelikuks saada?

Shtu oli kätte jõudnud, kui ta wiimaks Mari juure läks. Ta jüda oli jälle täieste rahulik.

Kui ta tuppa astus, nägi ta teda nuttes afna al istumat. Ta fargas püsti ja ruttas temale wastu.

Kas see tõst on, Hendrik? hüüdis tema, enne kui ta Hendriku terwist wastuwõttis. Külas kõneldakse, sina olla Jõekalda Annusse juurest ära; Annus olla sind äraaeanud. Ma ei wõi seda mitte uskuda, tõeste see pole mitte õige!

Nenda on lugu seekord kül, kostis Hendrik. Tüdruk nuttis libedaste. Asjata püüdis Hendrik teda waigistada.

Miks pärast on ta sind siis äraaeanud? küsis ta wiimaks.

Hendrik oli kahewahel, mis ta pidi wastama; selget töt ei mõinud ta temale üttelda ja wale-tada ei tahtnud ta ka mitte. Wiimaks kostis ta:

Wana on oma haiguse ja mure läbi kannatamata — meie wahel tuli sõnawahetamine ja tema aegs mind ära.

Wist ja olid jälle kangekaelne ja ei annud temale järele! Sina ei jõua jo oma wiha tal-litseda, ütles Mari nurisedes.

Kurblik walu käis läbi Hendriku südame. Tema pärast oli ta oma õnne enesest äralükkunud, mis tuhanded tema asemel kahelkäel oleksid wastuwõtnud ja nüüd pidi ta weel tema käest seepärast etteheitmeisi kuulma. Siiski ei üttelnud ta temale mitte, miks pärast Annus teda wihatujul ära oli aeanud. Ta ei pidanud seda mitte teada saama, ehk esite mõne aea pärast.

Mis ja nüüd tahad tegema hakkata? küsis Mari edasi.

Jätku tubliste tööd, kostis Hendrik. Jumalale tänu! ma olen seda õppinud, ja ei wäri-se ühegi töö ees. Minu käed peawad sind ja mind toitma, niikaua, kui ma neid liigutada jõuan.

Ehk ta kül rõõmus püüdis olla, ei jõudnud ta siiski oma meelehaigust täieste maharõhuda, mis teda keis selle õhtu koormas.

Jälle magas ta mitme aasta pärast esimest

Korda ses pisukeses kambriis ja sellesama pattusse al, kus ta üles oli kaswanud.

Teisel hommikul wara läks ta ära. Ta ei otsinud omale midagi tööd, sest omas südames tundis ta, et Annus teda weel tagasi kutsuma saab ja tal oli kindel nõu ka tagasi minna. Annus oli jo ilma temata oma haiguse ja mure sees kogune püüetu ja mahajäetud, mis üle Hendrikul hale meel oli. Mittu päewa läksid mööda, aga Annus ei lasknud teda mitte kutsuda.

Suurem jagu külarahvast oli väga rõõmus, et Annus Külaradid ometi ükskord ära oli aeanud. Kõua kül olid nende kadunud silmad pidanud nägema, kuidas tema Annusse maea talituses täieste peremees oli ja Annusse ees suure auu sees; ja et Annusel enam last, ega pärandajat polnud, oli seda temast väga karta, et ta Külaradit, keige külarahwa kuuste, oma pärandajaks teeb. Aga nüüd oli forraga nende kartus Annusest enesest tühjaks tehtud, seeläbi, et ta Külaradi ära oli aeanud. Nüüd mõisid naad teda jälle julgeste Külaradiks sõimata.

Hendrik nägi kül, kuidas külarahwa silmis kahju rõõm hiilgas, kui ta külalt läbi läks; aga ta ei hoolinud sest midagi. Ta teadis kül, et ükski temale juu sisse midagi teutuse sõna ei julge üttelda, sest igaüks kartis tema tugevat jõudu.

Jõekalda pere käest kuulis tema, et Annusse haigus palju raskemaks olla läinud. Ta oli kahewahel, kas ta mitte weel kord ilma kutsmata

teda vaatama ei pidanud minema, aga ta ei teinud seda mitte. Wiendama päewa õhtu pärast seda, kui Annus teda ära oli aeanud, tuli temale käsi järele. Annus ise oli soowinud teda weel kord näha saada. Tüdruku käest, kes temale käsku tõi, kuulis ta, et haige juba suremise peal olla.

Wiibimata ruttas ta tema juure. Arglikult astus ta tuppa, sest ta kartis, et ta teda enam elus näha ei saa.

Annus waatis üksisilmi ukse poole, kui Hendrif sisse astus. Pisut naeratades ja käega tema poole näitades, käskis ta teda oma woodi kõrwa tooli peale istuda.

Kurwa südamega istus Hendrif tema woodi juure ja wõttis tema parema käe peusse.

See on hea et sa oled tulnud, ütles wanamees pihkameisi ja nõdra healega.

Hendrif ei wõinud midagi wastata. Wägisi hoidis ta oma silmapisaraid tagasi ja pigistas wanamehe kuiwetanud kät, kelle nagu jälle tema wastu armas ja lahke oli.

Minu elu lähab otja poole, ütles haige edasi. Pea — pea ei ole mind enam.

Ei — ei! hüüdis Hendrif nuttes. Teie saate jälle paremaks!

Kurblikult naeratades, nõflutas wanamees pead.

Tee mulle weel seda head ja tõsta mind istu, ütles ta waemaga.

Hendrif tõstis teda pool istufile.

Nenda — nenda. — Ma olen sulle meele-
haiget teinud, armas Hendrik.

Jätke seda — jätke! ütles Hendrik waele.
Selle peale ei mõtle mina enam. Urge wae-
wage ennast ilmaasjata sellepärast.

Ma tahtsin sulle head teha, ütles haige pi-
jut aea pärast, kui ta oma wiimist jõudu kokku
oli võtnud. Mina soovisin — sulle — tõeste
— head — aga maat — minu — testa — —
ment — — — !

Ta ei saanud enam lõppetada. Võimetu
langes ta pea padja peale tagasi.

Hendrik laskis ennast kummargille tema üle
ja püüdis tema aset nii heaks teha, kui võima-
lik. —

Olge wagusi — ära kõnele mitte! See teeb
Teile waewa, palus tema ja võttis ta käest
linni, kelle peale tema filmapiisarak tilkusid.

Weel kord püüdis haige kõnelda, õige rut-
tuste, et ta oma surma tundi ligi tundis ole-
wat. Ta moffad lifusid kül, aga sõnad ei tul-
nud enam suust wälja. Mõnda minutit mõitles
ta weel, siis pöris ta silmad Hendriku poole,
waatas lahkest tema otja, tõmbas paar korda
hinge ja — Jõekalda Annust ei olnud enam.

Kummargille laskis Hendrik ennast Annuse
surmakeha üle ja nuttis kibedaste, sest ta oli
teda, kui oma isa armastanud. Terwe õõ is-
tus ta furnu kõrwas ja keif tuli tal meele, mis
Annus temale head teinud.

Teisel pääwal tuli kohus Annuse kambri uft pitsariga kinni panema, kunni tema testament, mis ta kohtu kätte oli annud, pidi lahti wõetud ja etteloetud saama. Mõned naabri mehed, kes Annusega tema haiguse sees midagi polnud tegemist teinud, toppisid nüüd endid ette ja tahtsid Annuse maea tallitust oma peale wõtta.

Hendrik märkas selgele, et naad seda üksnes seepärast tegid, et tallitus mitte tema kätte ei jääks. Hea meelega andis ta neile järele; sest muidugi ei kannud ta süda mure pärast Jõekaldal enam midagi teha.

Palju sai külas sel pääwal see üle kõneldud, mis Annus kül omas testamendis peaks kinnitanud olema ja kellele peaks ta oma talu olema lubanud? Keegi ei teadnud sest midagi. Seda juurem oli aga keikide ootmine teisel pääwal, kus testament pidi etteloetud saama.

Teisel hommikul oli suur kohtutuba rahwast täis, kui puu, kus kohus testamenti lahti tegi. Hendrik ei olnud mitte seal. Tema oli Mari juures.

Eks sina ka kohtu juure läha? küsis tüdruk. Wähest on Annus sulle ka midagi lubanud.

Tema ei wastanud midagi. Oli ta jo tema pärast Annuse pakumist ärapõlganud. Sest ei olnud tal kül kahju, aga siiski oli ta süda rahutu.

Mine ometi ka sinna, Hendrik, palus Mari. Siis saan mina sinu käest ka kuulda, kellele Annus keik oma waranduse on lubanud.

Tema nõkkutas wastutõrkudes pead ja ütles: Kõl me' seda teada saame.

Selsamal filmapilgul tuli üks mees jookstes tuppa ja käskis Hendrikud kohtu juure tulla. Jõekalda Annus olla oma testamentis terve Jõekalda talu temale lubanud.

Seda kuuldes kargas Hendrik püsti ja tahtis uksest wälja jooksta. Puna oli taal palgiisse tõusnud; aga ukse juures jäi ta kahe-wahel seisma.

Hendrik — Hendrik, mine! käis Mari rõõmu pärast käsi kofkulüües wägilise tema peale.

Mõni kelm tahab minuga nalja teha, wastas tema ja tahtis jälle mahaistuda; aga käsutooja tõendas kindlaste, et testamentis nenda mahakirjutud olla; tema ise olla oma kõrwaga seda kuulnud.

Ruttu läks nüüd Hendrik temaga kohtumaeasse. Kohtutoas astusid keif tema eest kõrwale ja tegid temale paksu rahwa läbi teed, et ta kohtulaua ette wõis astuda. Reikide filmad waatfid tema peale. Ta tahtis täieste wagune olla, siiski oli puna taal palgiisse tõusnud ja ta süda pekkis usinaste ja kangeste.

Teie olete üks õnnelaps; ütles peakohtumees lahkesti tema wastu. Onnis Jõekalda Annus on oma talu terwelt ja keif oma warandust Teile lubanud.

Hendrik ei lausnud sõnagi; kui pool uimane seisis ta kohtulaua ees.

Üksnes üht asja nõuab ta Teie käest, ütles peakohtumees edasi. Teie peate seda tüdrukut mahajätma, kellega Teie kihlatud olete. Peale see peate Teie kiriku ja koolile seda andma, mis Annus testamentis on lubanud ja tema keige lähema sugulasele tema mahajäänud raha kapitalist kümmetuhat rubla väljamaksma. Kui Teie aga mitte seda tüdrukut maha ei taha jätta, siis pärib nimetud sugulane tema talu ja keif tema muud varandust ja Teie peate üksnes kuus tuhat rubla tema rahakapitalist väljamaksitud saama.

Ra nüüd ei lausnud Hendrik sõnagi. Keif asjad tantsisid tema filmade ees; ta ei saanud esimese jahmuga sest midagi aru.

Rikkameisi luges nüüd walla kirjutaja temale testamenti ette. Seda kuuldes läks Hendriku nägu wahel punaseks, kui weri ja wahel jälle walgeks kui lumi. Ta pidi kohtulauast finnis pidama, et ta mitte maha ei kukkunud. Tema ühe sõnaga suure Jõekalda talu peremees — tema ühe ainsa sõnaga keige rikkam, keige esimene mees wallas! — kui unenägu tuli see tal ette; ta õerus oma filmi, et ta aru saaks, kas ta tõeste mitte und ei näe. —

Noh, ütles peakohtumees, kui testament ette loetud oli, ma ei pruugi Teilt küll wist enam küsida, kas Teie Annusse lubamist wastuwõtate ja seda tüdrukut mahajättate? On jo ise enesest mõista, et Teie seda teete.

Hendriku weri oli jälle taltšamaks jäänud

ja tema meel täieste selgetis saanud. Ta teadis, et keikide silmad tema peale waatsid, see tegi teda veel julgemaks.

„Mina ei wõtta Annusse pakkumist mitte vastu, kostis ta täie ja kindla sõnaga.

„Mis! hüüdis kohtumees jahmudes: „On see Teil terwe tõsi! Teie tahaksite tõeste selle tüdrukü pärast niisugust rikkast pärandust — seda ilust suurt Jõekalda talu, mis ühe hea mõisa sarnane on ja iga päew oma wiiskümme tuhat rubla wäärt, ärapõlgada? ! —

Kui ma oma pruuti pean mahajätma, kes lapsest sadik mind on armastanud ja ikka minu poole hoidnud, kui teised keik mind kui Kõlakuradit teutasid ja mitte silmaotsas ei wõinud näha, nii kui ei oleks mina suguge nende wääriline inimene, siis ei wõi ma Jõekalda talu mitte vastu wõtta, sest mitte üksnes suure waranduses pole inimese õn, — andis Hendrik kindlaste wastuseks.

Tema sõnad olid keiki imestama pannud.

Ärge wisafe oma õnne mitte ülekaela käest ära, ütles peakohtumees maenitsedes. Mõttelge, — seda suurt talu peate Teie pärima, Teie saate korraka rikkaks meheks ja wõite omale keige ilusama ja rikkama tüdrukü abikaasaks walitseda. Teie olekside üks narr, kui Teie seda mitte ei teeks — pärast saate Teie lahetsema.

Hendrik jäi selle juure, mis ta kord oli üttelnud.

Ta Teie tahate seda tõeste protokolli panna lasta? küsis kohtumees.

Jah! kostis Hendrik.

Peakohtumees, kes tõeste armas, et Hendrik oma esimese rõõmu tubingu sees isegi ei tea mis ta räägib, ehk teeb, püüdis temale veel kord soowida, et ta Annuse pakkumist wastuwõtaks. Hendrik jäi kindlaks. Rahulikult laskis ta oma ütteldust protokolli panna ja kirjutas oma nime alla. —

Tema on hull! hüüdsid mittu rahwa seast tasase healega. Selle sanditüdruku pärast põlgab ta Jõekalda talu ära! — Reige rahwa seas oli niisama sugune mõtte, aga naad pidid siiski tema kindluse imeks panema. Seda teadsid naad kül, et Kõlakurat juba maast madalast üks kangelaelne loom oli, ja et ükski ast seda, mis ta kord ette oli wõtnud, teist ei muutnud, aga seda poleks naad millasgi uskund, et ta ühes niisuguses asjas ka kindlaks jääb. Ükski neist ei oles seda teinud.

Wäljastpidi wagane, läks Hendrik kohtutuaast wälja, aga ta südamas tormas ja müllas: Taal ei olnud kül sest kahju, mis ta praegu oli teinud, waid hea meel, et ta kindlaks oli jäänud; siiski oli ta süda rahutu. See riuatus oli väga kange olnud: Ühe ainsa sõnaga oles ta Jõekalda talu omanikuks wõinud saada, ja siis oles ta rikkam ja enam olnud, kui keif need, kes teda tema waesuse pärast enne olid teutanud. Seda keif oli ta ärapõlgada jõudnud! — Sinna läks enam, kui mehe jõud tarwis.

Pikkameisi astus ta Mari saunakese poole.

Keif küla teadis juba, et tema Annuse pakkumist oli ärapölganud. Mari tuli temale vastu ja heitis ikkitsedes tema kaela ümber.

Hendrik — Hendrik, mis sa oled teinud! hüüdis tema ja rõhus teda armastades oma vastu rindu. Minu pärast pole sa Jõekalda talu wõtnud? Mina olen sul armsam, kui keif see juur Jõekalda Annuse warandus? —

Kas sa mõnikord see üle kahe wahel oled olnud? küsis Hendrik.

Ei — ei! hüüdis tüdruk oma rääkimata õnne sees. Millaški ei pea sa seda kahtsema! Ma tahan sulle seda keif püüda tasuda!

Ma ei oleks sind mitte mahajätnud, ütles Hendrik, ja kui ma ka mitte ühte koppikut poleks saanud. Waat Mari! kuus tuhat rubla on Annus mulle lubanud. Niipalju poleks ma millaški lootnud. Sellega ostan ma omale ühe wähema talu; siis pead sa minu omaks saama ja õige pea! Ja siis ei waheta ma ühegi Jõekalda Annusega oma õnne.

Mõne päewa pärast sai Hendrik kuus tuhat rubla wäljamaksetud. Nii kui ta üttelnud, õstis ta omale liina lähedal ühe talu ja wiis Mari perenaeseks siia.

Keif ümberkaudne rahwas, kes Küla kuradit tundis, kõneles nüüd tema õnnest; oli temal mõnigi ette üttelnud, et ta ükskord wõllasambas, wõi mõnel muul niisugusel wiisil surema saab; aga need jäid nüüd keif waleprohwetiks: Siiski oli ja jäi ta rahwa meelest üheks pölemeelega

inimeseks, muidu oleks ta Jõekalda talu vastu võtnud ja selle sanditüdruku asemel kogune ühe ilusama ja rikka tüdruku naaseks.

Hendrik ei hoolinud keigist neist kõnedest midagi. Tema oli õnnelik ja ta käis hästi, muud ei soovinud ta omale mitte. Saarde külasse ei tulnud ta muidugi enam tagasi.

Kaksikümme aastat olid möödas. Balju oli selle aea sees teiseks saanud. Kaksikümme aastat! — Uus põlve rahvas oli üleskasvanud ja enamiste keik wanad, kes siis Saarde külas elasid, kui Jõekalda Annus suri, olid tema järele läinud.

Külarurat, kuida Hendrikut Saarde külas weel ikka nimetadi, oli wähest kogune unewusse jäänud. Seda talu, mis ta linna ligidal olnud, oli ta juba mõne aasta pärast jälle äramüünud ja kogune teise paika elama läinud. Sest saadik polnud temast muud midagi kuulda olnud, kuid kord rägiti, et ta käsi väga hästi käida. See oli keik.

Jõekalda talu oli siitjaadik kaksikord surma läbi oma peremeeft wahetanud ja nüüd pidi ta folmandama kätte saama. See kes teda nüüd oma isa käest oli pärinud, oli foolitud adwokaat ja elas linnas; seepärast tahtis ta oma talu äramüüa. Oksioni termin oli juba finnitud ja keigis paikus kuulutud.

Külarahwa seas oli suur kihin ja kahin;

kelle kuffur peaks seda suurt Jõekalda talu üleskaaluma? Selle küsimise peale püüdsid keif juba ette wastust saada. Saarde külas oli üksainus mees, kel mõtte oli tema peale pakkuda, aga seda mõis juba ette ärateada, et tema miite ei saa, sest see suur talu tuli tõeste enam maksma, kui tema warandus wälja kandis. Sepärast oli armata, et ta mõeraste kätte saab langema, see pärast oleks hea meelega teada tahetud, kes tema tulew peremees saab olema, sest Annus oli wallas keige esimene mees olnud ja tema sõna walla nõupidamiste juures palju maksnud.

Jõekalda talu põllud olid kül wiimse aastade sees hooletu harimise läbi raisku läinud; siiski polnud see talu seeläbi weel palju halwemaks saanud: sest maa põhi oli hea ja mõne aastaga mõis üks tubli peremees teda jälle niisamasuguse seisuse sisse saata, kui ta Annuse käes oli.

Üksioni päew oli wiimaks kätte tulnud. Hea hulk mehi, mõned nende seas wäga rikkad, olid juba hommiko wara külasse tulnud, enne talu waatama, et naad siis seda julgemast hinda pakkuda mõiksid.

Pakkumine pidi Jõekalda talus lõune kellu 12 aeal hakkama. Ennamiste keif külarahwas olid sel aeal kofku tulnud ja ootsid põksuma südamega, seda meest näha saada, kelle kuffur Jõekalda talu peab üleskaaluma.

Juba pidi pakkumine hakkama, kui weel üks weike wanter kahe hobusega külast läbi sõitis ja

Jõekalda wärawasse seisma jäi. Üks pif priiste mees, nelikümmend, kuni wiiskümmend aastat wana, astus wankrest maha, andis ohjad talupoisi kätte ja läks ise õue offioni rahwa sekka.

Reifide filmad waatsid tema peale ja kohtu kirjutaja, kes offioni pidas, jäi senikaua ootma, kuni ta ligi astus.

See oli üks väga wiisaka kombatega mees. Tema filmist paistis julgus ja kindel meel. Ümberringi keif õue oli ta üle waatnud, kui ta ligi astus, siis kergitas ta kübart ja teretas lahkest. Keegi ei tunnud teda. Seal hüüdsid äkkitselt mõned wanad külamehed: See on jo Kälakurat! ja imekspannes tükkisid keif tema ümber, teda nägema. —

Wõeras mees oli neid sõnu kuulnud ja naeratas mokka otjast. Jah, see on Kälakurat! wastas tema ja pakkus ühe wana mehele, keda ta joonelt ära oli tunnud, kät.

Ma pean ka ometi kord waatama tulema, kuidas siin pool asjad käiwad, ütles ta edasi. On kaua juba, kui ma wiimist korda siin talus olin, ja sest ajast on paljugi asju ennast muutnud.

Tema julgest wagusest ja lahkest kõnest, kui keigest tema tõsisest moodust, oli näha, et kätt hästi oli käinud ja et ta üks rikkas mees oli, seepärast ei julgenud need, kes teda nüüd äratundsid ja kes tema enne olid teutanud, tema ees filmigi üles tõsta.

Teie käsi näikse hästi olevad käinud? küsis wiimaks üks wana mees.

Noh, ei wõi nuriseda, wastas Hendrik ja naeratas. Seeford ei ole mul kül teige wähe- mat asja oma elu üle kaebada.

Ega T'e ometi selle talu peale pakkuda ei taha? küsis seesamma mees edasi.

Hendrik kehitas õlanukke.

Wõib olla, wastas tema. Kui ta hind mitte liig kõrgesse ei aeta. Noh, kül saame näha.

Pakkumine hakkas. Gestotja pakkusid palju, mida kõrgemale aga pakkumise summa tõusis, seda vähemaks jäi pakkujade hulk. Kolm teige rikkamat talupoega pakkusid weel.

Keif olid lähewahel Hendriku peale waatnud. Tema seisib wagusi, kui oleks ta üksnes pealt waatama tulnud. Nüüd astus ta laua ette ja pakkus. Wihaga ja uhkeste waatsid need kolm tema otsa. Naad olid kuulnud, et tema see Kälakurat, enne üks hulkus ja ferjak olnud.

Hendrik ei pannud neid tähelegi, waid pani wagusi nende pakkumisest ikka üle.

Tahate Teie üksnes seda talu kõrgesse aeada! hüüdis wiimaks üks neist talupoegist. Kes Teie olete? Ega Teie seda talu ometi ei saa. —

Hendrik ei pöörnud filmigi tema poole. Enampakkujale ta ikka saab, kostis tema ja wõttis mittu paberit taskust wälja, mis ta fir- jutaja kätte andis. See waatis neid läbi ja andis rahuliku näuga tagasi, sest ta tundis, et tema firjad õiged olid.

Oksion läks oma soodu edasi. Mihaga pakkusid kolm talupoega ikka enam ja enam — viimaks võitis Hendrik neid ometi ära. Baha meelega läksid naad talu õuest välja.

Gulf mehi tükkis nüüd Hendriku ümber, kes nüüd Jõekalda uus peremees oli.

Teie olete seda talu kalliste maksnud, ütles üks nende seast.

Ma olen wähest mõni tuhat rubla palju annud, vastas tema waguft. Noh, ma annan seda hea meelega. Ma soowisin seda talu hea meelega osta. Ma mõtlen, kui täna wana Annu näha wõiks, kui palju tema talu eest maksetakse, ta rõõmustaks ennast wäga selle üle. Tema läbi olen ma selleks saanud, mis ma praegu olen, jeepärast annan ma tema talust hea meelega seda hinda, et ma siin tema mälestust auu sees wõiksin pidada.

Juba mõni nädal peale seda tuli Külafurat ilusa wiisaka perenaesega ja mitme, juba ligikord täiskaswand lapsaga Jõekalda talusse. Wanad inimesed külas nimetasid teda weel ikka Külafuradiks, just suhu ei julgenud kül keegi temale seda üttelda, ehk ta kül seda sugugi enam pahaks poleks pannud. Aastad ja tema õn, mis tal ühte lugu õitses; olid tema palawa were ära jahutanud.

Uus elu hakkas nüüd Jõekaldal. Hendriku kätt oli ise igal pool tegew ja aastadega oli ka tema mõistatus palju kaswanud. Hea oli keif

jälle sellesama wiisaka õitsewa seisuse sees, kui siis kui ta sealt ära oli läinud.

Enne kui ta aga oma uues talus täieste töösse hakkas, pidas ta wana Annust meeles. Annusse, tema naese ja poea hauad olid kogune wõsaga finni kašwand ja nii ära rohtund, et neid enam suremat tundagi polnud. Keegi polnud nende eest hoolt kannud. Warsti lastis Hendrik neile nüüd kiwipostidest ja raud ahelatest aea ümber teha, ja uhe kiwi wälja raiuda, kus otjas suur raud rist seisis, kelle peal surnude nimed kullatud tähtedega hiilgasid. —

Bea hakkasid keif külarahwas Küla-kuratit wäga auustama. Tema oli keiges oma ette-wõtmises kindel ja mõnes asjas, kui tarwis, ka wali, aga ikka iga ühe wastu õiglane ja lahke. Glu ei olnud teda mitte uhkeks teinud.

Nittu aastat elas weel Jõe-kaldal üks wana mees, kes Hendriku lastest wäga armastud ja auustud sai, kes siin ja seal ise tegew oli ja ka töörahwa üle waatis; niisama, kui oleks ta peremees maeas. Teda oli ammu juba äratuntud, et ta üks wana kroonumees oli, seesama keda ükskord üks sallakaubawedaja maha oli löönud. Wõis armata, et Hendrik seesama salakaubawedaja olnud, aga siiski ei wõinud keegi selgeste teada, mispärast tema wana soldatist nii suurt lugu pidas ja teda, kui oma isä armastas. Seda teadsid üksnes wana soldat ise ja Küla-kurat.

Ulamal seisaw ramat on Tartus H. Paakmanni jures trükkitud ning temma Eesti ranatopobis müa, peale sedda weel: Tallinnas Kluge & Etröbmi, Rastali ning Wassermannii, Pernus Jakobn & Co. ning Willandis E. S. Karowi jures.

Kooli Lugemise raamat.

Kirja pannud
C. R. Jakobson,
gümnaasi koolmeister.

Esimene jagu.
(80 pildiga.)

Sissekord.

A. Lugemise tükkid.

- I. Esimene õppetuse mõistusega lugema ja kirjutama.
- II. Juttud elajatest.
- III. Sumal ja inimene.
- IV. Ilusa kewade aeg.
- V. Wanemad ja lapsed.
- VI. Kalli suwe aeg.
- VII. Rohu aias.
- VIII. Põllu peal.
- IX. Rohelises metsas.
- X. Kuda külv, nenda lõik.
- XI. Kenna süggise aeg.
- XII. Egieste armastus.
- XIII. Wesi ja lumi.
- XIV. Eustilise talwe aeg.
- XV. Sumala koda ja Sumala pääwad.
- XVI. Surnu aid.

- XVII. Inimeste tarkus.
- XVIII. Omast maast.
- XIX. Euroopa.
- XX. Asia.
- XXI. Ahwrika.
- XXII. Ameerika.
- XXIII. Austraalia.
- XIV. Minge ja õppage teie rahwast.
- XXV. Taewa lautus.
- XXVI. Uus kewade.

E i s a :

Eühise õppetuse õigesti kirjutamisest.

B. Pildid.

Pildide seletused.

D. Laulud.

Eesti laulud ja nende laulud.

Rakstab kogitud 50 kapp. hõbb.